

De statica medicina aphorismorum sectiones septem / Accedunt in hoc opus commentarii Martini Lister et Georgii Baglivi.

Contributors

Santorio, Santorio, 1561-1636

Baglivi, Giorgio, 1668-1707. Canones de medicinâ solidorum

Lister, Martin, 1638?-1712

Publication/Creation

Patavii : Typis Seminarii apud Jo. Manfrè, 1742.

Persistent URL

<https://wellcomecollection.org/works/uweatcke>

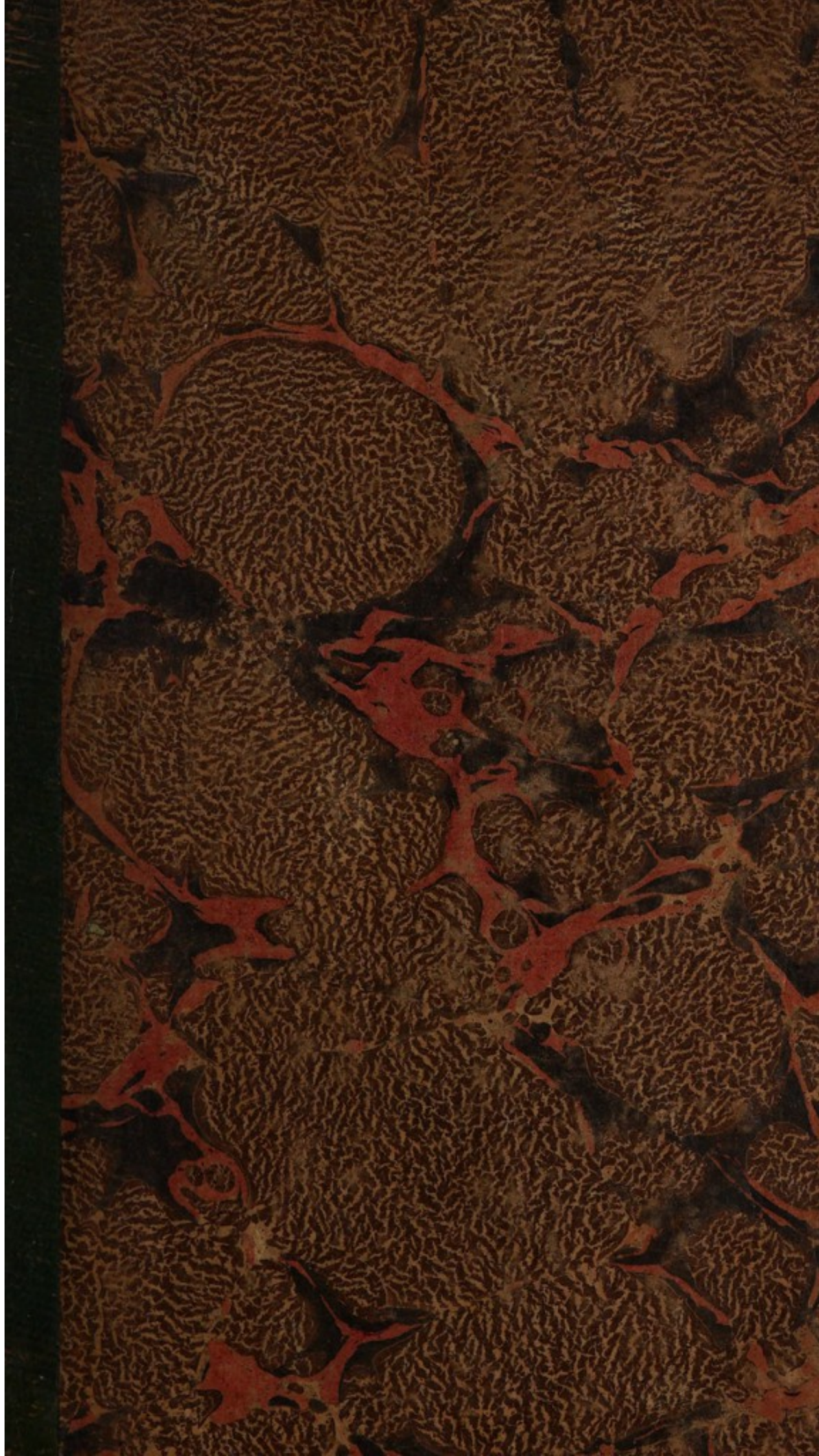
License and attribution

This work has been identified as being free of known restrictions under copyright law, including all related and neighbouring rights and is being made available under the Creative Commons, Public Domain Mark.

You can copy, modify, distribute and perform the work, even for commercial purposes, without asking permission.

Wellcome Collection
183 Euston Road
London NW1 2BE UK
T +44 (0)20 7611 8722
E library@wellcomecollection.org
<https://wellcomecollection.org>

Libreria Antiquaria
ANGELO GANDOLFI
BOLOGNA

Materia

Scienze VIII

Ubicazione

LXXVII B

Volumi

1

Prezzo L.

2,50

1910

Tom. 1.

Fiorini

4/12

1/12 da

1/12 da

10.5.

30722

5/12

45927/A

39722
SANCTORII SANCTORII
D E
STATICA
MEDICINA
APHORISMORUM

Sectiones Septem :

ACCEDUNT. IN HOC OPUS
COMMENTARI
MARTINI LISTER,
E T
GEORGII BAGLIVI.

PATAVII, MDCCXLII.
Typis Seminarii apud Jo: Manfrè.

Superiorum Permissu.

The Librarian J. A. Libby
Philadelphia & Venetia
1528

Nov 4

4 + lib. as per Librarian

for sumptuous money

1520

MARTINI LISTER

LECTORI

S.

INter rusticationis otia, que mihi, urbe relicta, valetudinis causa impresentiarum præstiti, cum mihi met ipsi non de esset, aliis quoque simul benefacere studui. Igitur Medicinam Staticam aliqua commentatione illustrare cogitavi: etenim ex novis in Anatomia inventis de usu partium, eam aliquantulum explicari potuisse credidi. Non aliud profecto inventum in Medicina, præter unum Sanguinis Circuitum, huic comparandum est; licet itaque inter ejusdem sæculi felicitates utrumque ponere: hoc verò Sanctorii, illi quidem Harvæi tempore paululum antecessit: quod vehementer doleo; cum si illud scisset, ex mirabili hominis industria, alios quoque usus tanti experimenti nos certè docuisset. Adde his librum hunc nostris hominibus acceptissimum fuisse; quod satis constat, ex plurimis editionibus ejus, minimum decem, intra spatium quinquaginta annorum, quo primum excusus est, præ.

est, præter translationes ex Latina in
Vernaculas quasque .

Obicii verò nugæ, ex malevolentia
& livore ortas, libenter omisi, adeoque
Authoris responsiones, utpote superva-
caneas. Tacuit quidem Harvæus no-
ster, suæ rei certissimus, altoque silen-
tio, ad viginti annos, innumeros adver-
sarios vehementer despexit, ita se ges-
sisse Sanctorium oportuit; nam utriusque
experimenti eadem certitudo est. Nullus
Sanè dubito, quin multo magis inclarus-
set Medicina Statica, nisi nuperis insom-
niis, tanquam totidem incantamentis,
Medici occæcati essent: sed jam fere, ut
video, exoleverunt Figmenta: stateram
taque in medium sisto, sanis pensitandam.

S A N C T O R I U S

A D

L E C T O R E M.

NOVUM atque inauditum est in Medicina, posse quempiam ad exactam perspirationis insensibilis ponderationem pervenire: nec quisquam Philosophorum, nec Medicorum unquam hanc Medicæ facultatis particulam aggredi ausus est: Ego verò primus periculum feci, & (nisi me fallat genius) artem ratione, & triginta annorum experientia ad perfectionem deduxi: quam consultius judicavi, quam Diæxodica describere: primò ad imitationem magni nostri Dictatoris, cujus vestigiis insistere gloriosum semper duxi; deinde id feci quasi necessitate impulsus, quandoquidem ipsa experimenta, quibus quotidie assiduis multorum annorum studiis incumbebam, ita me ad hanc doctrinæ formam Aphoristicam manu quasi ducebant, ut Aphorismos optime inter se connexos miro hoc ordine digesserim, eo plane modo quo apes primum mel ex variis floribus delibant, & deinde in apiariis per ædicularum suarum favos elaboratum miro ordine disponunt.

De utilitate autem artis nihil dicam, cum nemini lateat, quantum in medendo ponderis habeat insensibilis perspirationis cognitio: solum hoc unum benignum Lectorem ad monitum velim, cum sic se ferant res humanæ. ut res novas invidia opprimere

mere potius, quàm studio illas promovere
conentur, scio multos non solum vulgares,
sed etiam ex literatorum censu, non veri-
tatis amore ductos, sed ambitionis œstro,
aut vana contradicendi libidine, aut in-
vidiæ stimulo impulsos contra artem hanc
novam insurrecturos, eamque graviter de-
trectaturos esse, licet ne nomine quidem
tenus artem ipsam salutaverint: Verum
illis omnibus. si veritatem fedari deside-
rant, ita satisfaciam, ut veritatem ipsam
sinceram ac puram puram non solum ani-
mo & intellectu percipiant, sed oculis
etiam, ac ipsis quasi manibus palpent, si
modo quæcunque de insensibilis perspira-
tionis ponderatione deque ejus causis, de
tempore, de commodis & incommodis, de
excessu & defectu, de aere, cibis & po-
tibus, & aliis sex rebus non naturalibus
impedientibus, vel promoventibus perspi-
rationem & quæcunque alia in hoc libro
tradidi, ea ad rigorosum trutinæ examen
revocent.

Neque fastuoso supercilio hanc trutinam
parvi faciant, vel contra præstantissimam
artem inania sciorum more deblaterent,
quippe eos non alio responso dignos puta-
bo, quam postica illa Persii fanna, qui
Andabatarum more cœcutientes veritatem
mordicus perosi, non sese Eubœos solum
aut Cordubenses in percipienda veritate,
sed ineptissimos Aristarchos in reprehenden-
da demonstrant.

NOI REFORMATORI

Dello Studio di Padoa .

H Avendo veduto per la Fede di Revisione , & Approbatione del P. F. *Ambrosio Lisotti Inquisitore* nel Libro intitolato : *Sanctorii Sanctorii de Statica Medicina Aphorismorum Sectiones Septem , cum Commentario Martini Lister , & Georgii Baglivi* : non v'esser cos' alcuna contro la Santa Fede Cattolica , & parimente per Attestato del Segretario Nostro; niente contro Principi , & buoni costumi , concedemo Licenza a Giovanni Manfrè Stampatore , che possi esser stampato, osservando gl'ordini in materia di Stampe , & presentando le solite copie alle Publiche Librarie di Venetia , & di Padoa :

Dat. 13. Novemb. 1739.

(Carlo Ruzini Cav. Proc. Ref.

(

(Alvise Pisani Cav. Refor.

Agostino Gadaldini Segret.

In Prima Sectione agitur de ponderatione insensibilis perspirationis. *Fol. 1.*

In 2. De Aere & Aquis. 61.

In 3. De Cibo & Potu. 85.

In 4. De Somno & Vigilia. 126.

In 5. De Exercitio & Quiete. 152.

In 6. De Venere. 166.

In 7. De Animi Affectibus. 182.

Georgii Baglivi Philosophi, & Medici Canones de Medicina Solidorum ad rectum Statices usum. 200

I

D E
P O N D E R A T I O N E

Insensibilis Perspirationis.

S E C T I O P R I M A.

A P H O R I S M U S I.

SI quanta & qualis oporteat, quotidie fieret additio eorum quæ deficiunt, & ablatio eorum quæ excedunt, sanitas amissa recuperaretur, & præsens semper conservaretur.

I I.

Si Medicus, qui præest aliorum sanitati, sit solum capax additionis & evacuationis sensibilis, & nesciat quanta quotidie illorum sit perspiratio insensibilis, illos decipit, & non medetur.

C O M M E N T A R I U S.

I. II.

Nihil frequentius occurrit apud veteres Medicinæ scriptores, quàm insensibilis diffusio, ab Hippocratis usque temporibus: is autem corpus totum tam foras, quàm intro perspirabile esse perhibuit: ideo cucurbitam integræ & non con-

A

cisæ cuti

cisæ cuti adhibitam, ad spiritum male habentem evocandum interpretari licet. Item ista manantia corpuscula, quorum mentionem facit C. Celsus, per invisibilia foramina fuisse de materia insensibilis perspirationis: Ejus tamen doctrina, & ponderis certitudo ex toto debetur optimè merito Sanctorio.

Igitur incertum admodum judicium de morbo aliquo is Medicus laturus est, qui nesciverit, quatenus insensibilis perspiratio impedita fuerit, aut excesserit.

In Sanitate itaque amissa ea unica Medelæ ratio est, ut restituatur ex integro insensibilis perspiratio, si quando ea prohibita fuerit: itemque ut si sensibiles evacuationes vitientur, earum quæque remedia ex pondere æstimentur, non neglecta tamen utriusque qualitate.

I I I.

Ille solus, qui sciret quantum & quando, magis vel minus corpus occultè perspirat, penetrabit, quantum & quando erit addendum vel auferendum pro sanitate conservanda & recuperanda.

Quamvis illa doctrina proximè oritur ab usu fellæ pensilis, tamen non ita erit difficile, ex observationibus infrà positis conjecturam satis promptam facere de insensi-

*sensibilis perpirationis statu, quomodo-
cunque de mum ea se habere contigerit.*

I V.

*Perpiratio insensibilis sola solet
esse longè plenior, quam omnes sensibi-
les simul unitæ.*

*Hinc liquet insensibilem perspiratio-
nem accuratè scire, quam magni nostro-
rum hominum intersit, præ reliquis om-
nibus evacuationibus sensibilibus.*

V.

*Perpiratio insensibilis vel fit per
poros corporis, quod est totum trans-
pirabile, & cutem tanquam nassam cir-
cumpositam habet: vel fit per respira-
tionem per os factam, quæ unica die ad
selibram circiter ascendere solet; hoc
enim indicant guttæ in speculo, si ori
apponatur.*

*Insensibilem perpirationem, ubique
corporis ad eundem modum fieri verisi-
mile est; nimirum per excretorios Glandu-
larum ductus; atque hi ipsi illi pori sunt
Authoris, aut per majora viscerum fora-
mina, qualia sunt Ductus Hepaticus bilē
dicatus, Versungianus sive Pancreaticus,
& si qui fuerint id genus patentiores. Ita
Pulmones quoque suum munus perfici-
unt; at perpetua illa spirandi necessitate*

posita, spiritusque expulsi summa humiditate, credibile est ad multo majus pondus humorem insensibilem respiratione exigi; putà ad quintam circiter partem totius, aut amplius.

V I.

Si cibus & potus unius diei sit ponderis octo librarum, transpiratio insensibilis ascendere solet ad quinque libras circiter.

V I I.

Quantitas perspirationis insensibilis aliquam varietatem patitur pro varietate naturæ, regionis, temporis, ætatis, morborum, ciborum, & aliarum rerum non naturalium.

Ita quartus Aphorismus confirmatur; nam sunt ut quinque ad octo: consideratis tamen considerandis, nimirum quæ in septimo Aphorismo numerantur; scilicet pro varietate naturæ regionis, ætatis, morborum, ciborum, & aliarum rerum non naturalium.

V I I I.

Ex corpore mane ponderato ante & post excretionem sensibilem, quanta fuerit nocturna perspiratio, & sensibilia excrementa facillimè intelligitur.

Atque ea ratio de hac re computum instituen-

*Itituendi, ut certissima, ita vel fastidio-
sissimum quemque nequeat offendere.*

I X.

Si corporis pondus plus solito auge-
ri incipiat sine majori cibi vel potus
additione, vel sensibilibus excremen-
torum retentione, facta est adiapneustia

X.

In eadem salubritate corpus confer-
vatur, quando ad idem pondus sine ul-
la insolita evacuatione sensibili regre-
ditur: sin veró ad idem pondus per so-
lito plenius lotium, vel secessum redu-
citur, incipit à pristina elongari salu-
britate.

Ex aucto præter naturam corporis pon-
dere insensibilem perspirationem reten-
tam esse dicimus. Verum etiamsi Urina, aut
alvus plus solito mota corpus ad suum
pondus redigere possunt; neuter tamen
modus insensibili perspirationi satisfacit:
quippe quod sic perspirat insensibiliter,
prius digeri oporteat ductibus suis glan-
dularum excretoriis: ita ut nihil mirum
sit, si corpus adversa valetudine affici in-
cipiat, ubi tertia illa Glandularum Vis-
cerumque concoctio vel leviter præterita
sit, atque imperfecta.

X I.

Si ex Staticis deprehendatur, impeditam esse perspirationem, diebus sequentibus vel succedet plenior perspiratio, vel aliqua evacuatio sensibilis plenior, vel cachexiæ vestigiū, vel febris

Ita natura rerum suarum sat agit vel aliqua crisi, vel si obstructa tandem perspirationi succumbendum sit, acuto periculofoque, aut longiore aliquo morbo orto.

X I I.

Non possunt stare simul, multa perspiratio, & multa solitoque major sensibilis evacuatio.

Ubi sensibiles evacuationes solito majores sunt, materiam perspirandam arripere necesse est, ut proximè sequenti Aphorismo perhibetur.

X I I I,

Si quis plus justo sensibiliter evacuat, minus justo perspirat.

Etenim ea tantum, qua esu potuque sumptimus, exinanienda, sunt. Igitur quicquid superat, sive hac tandem, aut illac effluat, noxium est, imò vel levis error in proportionem hujus vel illius evacuationis valetudini non parum obstat.

X I V.

Craffa excernere, mejere, vel sudare plus

Perspirationis 7

re plus justo; & perspirare minus, malū.
Addo & sputare.

XV.

Si corpus ad idem pondus quotidie revertatur, nulla facta mutatione in perspirabilium evacuatione, non indigebit crisi, sanumque conservabitur.

Insensibili perspiratione benè se habente, res in tuto est; utpote quæ omnium evacuationum, pondere certò, si non virtute, longe præstantissima est.

XVI.

Malæ qualitates introducuntur, dum corpus uno die est unius ponderis, altero alterius.

Concoctiones paulatim vitiantur, sive solito plus minusve conficiant; maxime autem quæ ad insensibilem perspirationem spectant.

XVII.

Illud pondus est unicuique salubritatis norma, quo, dum acclivia ascendit, solito leviores perferunt.

A defectu insensibilis perspirationis primum Pulmo laborat; quippe qui clivi alicujus ascensum moliendo potissimum exercetur, & cujus partes tantæ sunt præ reliquis in perspiratione exigendo.

XVIII,

A copia oriuntur malæ qualitates, sed non vice versa.

Ita senes, arthriticos putà, non semel vidi inedia spontanea & pertinaci necatos: & quamvis morbi vis interdum sic pulchre minui visa est, tamen Ventriculi concoctio omnino periit. Et enim finita arthritide iam nihil appetere potes fuerunt, & vel protinus extincti, vel hydrope aut tabe brevi consumpti sunt.

XIX.

Pondus, nec non copia minuitur, aut evacuatione crudi sensibilis, vel insensibilis; aut cocti sensibilis, vel insensibilis, hæc est salubris; illa tollit copiam, sed relinquit malam qualitatem.

Medicamentis & pondus & excessus facillime tollitur; sed istorum malitia, insensibili perspiratione non ex integro restituta, minime.

XX.

Transpirationis insensibilis duæ sunt species: altera fit statim à somno, facta concoctione, & post hanc augentur vires; altera in vigilia, & hæc elevatur à crudo succo, & ob hanc flaccescunt: fit enim cum majori vel minori violentia, prout major vel minor vigiliæ motus.

Vigiliæ

Perpirationis

Vigilia tempore quod insensibiliter perspiret, hominem infirmat: quod verò à somno avolet, vires dat: quippe illud crudum, hoc concoctum sit. Ratio est, quòd inter dormiendum, placide, sensimque concoquant glandulae; contra in Vigilia, cum muscoli in perpetua quadè tensione, agitationeque sint perspirabile immaturum vehementer admodum expellunt.

XXI.

Perspiratio, quæ salubriter aufert è corpore multum, idque inutile pondus non est quæ cum sudore fit; sed ille halitus invisibilis, qualis hyeme uno die naturali ad quinquaginta uncias, & ultra exhalare potest.

Sudor vim quandam affert insensibili perpirationi, ideo crudum expellitur ea festinatione: imò pori in sudore totidem vomitoria existimandi sunt, ob nimiam relaxationem Osculorum Glandularum in cute positorum.

XXII.

Invisibilis perspiratio fit visibilis, vel quando nutrimentum est nimium, vel quando calor languet, vel ob motum violentum.

Ita frigidis sudoribus, ubi vis cordis languet, perspiratio fit visibilis, scilicet

10 Ponderat. Insensib.
*ex resolutione ductuum excretoriorum
Glandularum.*

XXIII.

Perspiratio insensibilis juncta cum sudore, mala: quia sudor fibrarum vires diminuit: dicitur aliquando bona, quia à majori malo divertit.

Ex sudore Ora glandularum patentiora fiunt; scilicet ex crassioris crædæque materiæ perspiratæ vehementi ejectione: atque ita imbecillitas lassitudinisve sensus oriatur, verisimile est; nimirum & perpetua distentione istarum innumerabilium particularum corporis.

XXIV.

Quantò subtilior, & sine madore est invisibilis perspiratio, tantò salubrior.

Ratio est, quòd quò concoctior rariorque à Glandulis evolet materia perspirat, eò partes jucundiùs suis officiis funtuntur: in quo certe sanitas.

XXV

Liquida omnia excrementa sunt graviora; fundum petunt: crassa sunt leviora, & innatant, qualia sunt fæces duræ, crassæ, sputamina, & alia id genus.

XXVI.

Liquida excrementa plus oneris, data magnitudinis paritate, à corpore auferunt

ferunt, quam dura & consistentia.

Dura & crassa excrementa, quæque intestinis sint, intra habitum corporis contineri minus proprie dici possunt: igitur ob eam quoque causam minus molesta sunt, quàm quæ intra circuitum sanguinis, perque Glandulas ferantur.

XXVII.

Liquida quoque cibaria sunt ponderosiora, & solida leviora: panis, caro, levia; vinum, jusculum, gravia. Tanti ponderis est vini cyathus, quanti unus integer panis mole ferè triplo maior.

Verum leviores isti crassioresque cibi, quales sunt caro, & panificia quæque, multo valentiora sunt, quàm vina aut iuscula. Resert C. Celsus, quò valentior quæque materia est, eò minus facile concoquatur; sed si concocta est, plus alat.

XXVIII.

Illa viventis conditio, dum sentitur corpus onerosum quando non est, peior est quam illa, dū sentitur quando est.

XXIX.

Corporis viventis pondus est æquivo- cum: simul enim stare possunt, corpus esse solito onerosius, & se persentire leviorē: & versa vice corpus scilicet esse factum solito levius, & se gravio- rem persentire.

X X X.

Si hæc duo simul conspiraverint, alterum, quod homo se ipso levio- rem sentiat; alterum quod revera non sit levior, indicabunt statum saluber- rimum.

Quia viribus convulsis vel minimum pondus oneri est; iisdem verò integris, vel soliti ponderis excessus haud persentitur. Igitur nisi debitum pondus viribus adsit, summa salubritas consistere nequit.

X X X I.

Corpus, quod acquirit minus pon- dus latitudinis suæ salubritatis, est pe- joris conditionis, quam illud, quod ac- quirat majus pondus suæ salubritatis.

Pondus, quod sit infra salubritatem, haud facile restituitur; excessus autem sani ponderis vel abstinencia vel me- dicina citò tollitur.

X X X I I.

Dum corpus ob animi vel corporis motum redditur minoris ponderis, sta- tim redditur minoris virtutis: quod non contingit, si reddatur minoris pon- deris à somno post factam concoctionē.

Vide Explicationem Aphorismi 24. su- pra. Certe in debita concoctione summa sanitas, atque virium integritas est.

Si ab-

XXXIII.

Si absque præcedenti violentia pondus fiat minus, & vires cadant, id accidit, quia non remittitur quantum amittitur.

Multa abstinentia vires cum pondere minuit.

XXXIV.

Tribus modis tantum animal fit debile, vel dum pondus corporis augetur, nulla facta virium resolutione: vel dum resolvantur vires, eodem corporis pondere perseverante: vel dum vires & pondus cadunt.

XXXV.

Lassitudo illa, quæ fit, dum corpus redditur minoris roboris, & minoris ponderis, est aliis periculosior: pondus enim est roboris species.

Horum modorum exempla hæc esse possunt; scilicet ex nimium implentium sumptione; item. quod inter alias causas nimia venere, vel vino se abutentibus contingit; in tertia verò classe sunt morbi quique, tam acuti, quàm chronici.

Igitur ea conditio, qua vere morbosæ, longe periculosior est.

XXXVI.

Pondus corporis indit nobis robur, vel dum trahimus aliquid deorsum, vel
dum

dum utimur vectione, vertigine, vel pulsu.

XXXVII.

Senis robur sæpe à corporis pondere magis, quam à viribus dependet: vetus animal exigui ponderis potest diu vivere, sed non potest esse robustum.

Propter magnam salubritatis latitudinem in variis ponderibus.

XXXVIII.

Si à somno corpus redeat ad consuetum pondus absque omni sensu molestiæ, bonum; signum enim est perfectæ concoctionis: si verò cum molestia, malum.

Ex molestia à somno etiamsi corpus ad idem pondus consuetum redeat; tamen aliquam malitiam subesse, à victu aut infectione putà suspicari licet.

XXXIX.

Corpus ob externa errata non labitur in morbum, nisi antea aliquod viscus habet præparatum: præparatio hæc cognoscitur ex solito majori seu minori pondere, non sine aliqua præcedenti molestia acquisito.

Omnes, quibus viscera, ex hereditaria aliqua labe infirmantur, sub hac præparatione censendi sunt. Sedulo itaque

caveant

caveant externa errata . Ita Phthysicis , Urbium plerarumque nostrarum aer , fere fumo carbonum fossilium metallico inquinatus , noxius est .

X L.

Natura, dum in perspirandi officio est impedita , incipit statim in multis deficere .

Nimirum , ob præstantiam insensibilis perspirationis ; qua obstructa , (maxime si id summo suo tempore contingat ; nam inæqualiter id munus perficitur) reliquæ corporis functiones illicò male se habent , tanquam consentientes : imò insensibilis perspiratio nusquam non fit . Igitur si materia perspiranda quæ pleno gurgite expelli oporteat , ubique subsistat , & ductus excretorios gravari distendique , & habitum corporis præter modum impleri , necesse est .

X L I.

Dum caput dolore gravatur , statim corpus incipit minus perspirare , & ponderosius reddi .

Caput omnium sensuum sedes est : quare si id doleat , omnes functiones , tam quæ ex voluntate pendeant , quam quæ nobis invitis fiant , qualis insensibilis perspiratio est , conturbari necesse est .

Hinc

Hinc Maniaci, quibus ratio ferè ob vehementem capitis dolorem amissa est, ex frigore etiam hyberno vix patiuntur, etiamsi nudi incedant; quia in perpetua quadam partium constrictione natura occupatur, parùmque insensibili perspirationi vacat.

X L I I.

Prima morborum semina tutius cognoscuntur ex alteratione insolitæ perspirationis, quam ex læsis officiis.

Etiamsi nobis usus partium, earumque defectus magis innotescant, at id tardius quidè est. Multoque adeo periculosius officia illa læduntur, quàm perspiratio obstructa: etenim huic incipienti facillimè occurritur.

X L I I I.

Si ex ponderatione videris consuetum perspirabile retineri, & sudorem vel lotium post aliquot dies non facere, inde cognosces retentum prænuntiare futuram putredinem.

Crisi aliqua nobis omnino opus est vel per sudorem, vel per Urinam, ut morbo futuro caveatur, si insensibilis perspiratio multum diuque obstructa sit.

X L I V.

Si verò ex ponderatione videris ob causam

causam violentam perspirabile plus
solita evolasse, scias in locum perspira-
bilium violenter evacuatorum statim
confluere cruda, & in meatibus mini-
mis impingi.

Hinc discimus, à longa fame parcè ad-
modum cibandum esse; item convalescen-
tibus valdè temperandum esse: itidem iis
maxima victus cautio debetur, qui ex
septentrione in calidas regiones susce-
pturi sunt peregrinationes, & propter a-
menta inasitata, & propter incredibiles
illas exinanitiones materiae perspiratæ.
Ut quanta vis in fame sit, chylum cru-
um in venas arripiendi, scire optimè li-
cet ex illo nostro præclaro experimento de
chyllo colorato in venis lacteis invenien-
do: Vide Acta Philosophica Londinen-
sia, ubi olim editum est.

X L V.

Quæ impinguntur, si fieri possint
secundum omnes partes fluxilia, seu
perspirabilia, bonum: si minus, pars
continens prius fit dura, coriique speci-
men refertens, & deinde scirrhusa.

Ex impactione crudæ materiae in ali-
quam Glandulam, nisi ea fluxilis fiat, &
perspiret, in scirrhum converti istam
glandulam, & tandem in Cancrum me-
tus est;

tu est ; nam ipsa Organa omnino leduntur à materia in glandulis requieta ; utpote , quæ celeriter ac redinem quamdam concipit putrescentem .

X L V I.

Si perspirabile neque à natura, neque à calore febrili resolveretur, corpus illicò ad malignā febrem prepararetur.

Febricula malignitatem avertit : nimirum à cordis motu citatiore materiam perspirandam attenuari, expellique : ex eius autem nimia mora, putrefactio sequitur . Pestilentes verò quique morbi suos insuper Characteres isti materiæ corruptæ facilius superinducunt : adeoque satius est, crudam istam materiam emolli febricula, quàm ut restitet corrumpenda . Hinc quoque liquet, cur roborantia & peptica quæque fere septica sint, & è calidissima materia .

X L V I I.

Febricitantes in pejus æquè indicunt, si à Medico imperito medicamentis importunè exhibitis illorum perspiratio divertatur, ac si ab erratis ægrotantium .

Quā parcè cautèque dederunt medicamenta in febribus veteres Medici, notissimum est eorum scripta legentibus ; contra

quantas in his turbas nostri homines
siant! horum autem ignorantia an ava-
ria accusanda sit, tute cogito; certè
de periclitaturis, cui perspiratio in-
visibilis à nimia copia medicamentorum,
am per se bonorum, obstructa sit; mul-
sanè magis, quàm si sanus quisque vi-
s aliàs salubris crapulam patiatur.

XLVIII.

Cassiae pauxillum non divertit per-
spirationem, non lædet vires, sed so-
n aufert è corpore inutile pondus:
æ verò medicinae magis evacuant,
remotiores partes attingunt, & cor-
s magis leve efficiunt: cibus tamen
potus subsequens implent evacua-
s meatus; inde alvus & vesica exic-
ntur, & paulò post corpus sæpè pon-
rosius redditur.

Claro sanè documento, quam inutiles
e sint vehementes quæque purgationes
te ad morbos præcavendos, cum cor-
s, vitiatis visceribus, ad idem pondus
citò revertatur: & si quod crudum
ruptumque uspiam inhaeserit post
dicamentum exhibitum, ad maligni-
em concipiendam multo aptius erit.

XLIX.

Quilibet corporis dolor sive labor,
co&i

cocti perspirabili transitum impedit.

*Vide num. 47. Suprà ; in Febris Ve
sicantia : ex validis medicamentis deje
ctiones Vomitusque quòd dolorem exci
tent : Opium & Sudorifica iterata, quo
sitim (omnium malorum gravissimum
accendant, perspirationemque probi
beant.* L.

Quodvis frigus minimum quidem
quod noctu dormiendo patimur, impe
dit perspirationem.

*Glandularum Oscula frigus contrahit
ita perspirandæ materiæ avolationem
prohibet : somno autem eadem laxiora pa
tientioraque esse consueverunt. Imò somn
opus esse videtur ad perspirationem rit
exequendam: etenim ubi perspiratio fini
ta fit somni quoque necessitas deesse vide
tur, nec amplius dormimus. Ideo si no
cœnati præter consuetudinem cubitu
imus, vix ea nocte dormimus, quòd iam
somnia ratio ex magna parte propter diur
nam perspirationem cessavit ; nimirum
defectu materiæ perspirandæ. Quippe
natura inter dormiendum oneris maxime
supervacui satagit.*

L.I.

Una ex frequentioribus causis, quæ
tempore æstivo impedit transpiratio
nem,

est crebra in lecto corporis agitatio. Ob eandem rationem, quod Glandularum Oscula claudit, scilicet ex constrictione frequenti muscutorum: exertis autem & tensis Musculis vasa quoque minima angustantur comprimunturque; quinisque adeo motus, & perspiratio, ab eo dependet, tardantur; hoc autem constat; appello Leevvenhoeckiiervationes: his accedit nova subinde ium agitarum temperies atque inidatio.

LII.

Tres sunt internæ causæ prohibitæ spirationis, occupatio naturæ, digestio, & vires imbecilles.

Occupatur natura in primis concoctionis, scilicet Ventriculi, & Venarum: dicitur dolore quovis aut animi affectu aut medicina, ut infra exponitur: in tudinariis verò, & senibus summa imbecillitas est. Igitur senes vix spirant ad rationem assumptorum: ii enim benè concoquere dici possunt; at eademmodum per venas chylū digerunt, viū & perspirant; quod hæc posteriores liones præcipuam vim cordis requimusculorumque: quæ omnia annis factantur.

LIII.

L I I I.

Hinc ex Staticis patet in die medicinæ, & ab assumpto cibo, trium horarum spatio exiguum fieri perspirationem: In die medicinæ intenta est natura evacuationi sensibili: ab assumpto cibo primæ concoctioni.

L I V.

In fluxu & vomitu prohibetur perspiratio, quia divertitur.

Materia insensibiliter post cibum sumptum perspiranda, jam tum internè potius ad stomachum & intestina fertur nempe ex stimulatione fotuque quodam cibi; atque ita una ex primariis Concoctionis causis fit. In alvi verò dejectione vomituve idem, at multo vehementius fit scilicet perspiratio ferè introvertitur, per intestina stomachumque ex magis parte evocatur, educiturque.

L V.

Amictus valde onerosi sunt impedimento perspirationi, quia vires debilitant.

Ita à reliquis omnibus, quibus vires corporis convellantur: ut ex nimia intempestiva sanguinis missione, &c.

L V I.

Non qualibet hora corpus eodem modo

nodo perspirat, quia ab assumpto cibo
quinque horis libram circiter perspira-
bilis magna ex parte exhalare solet, à
quinta ad duodecimam tres libras cir-
citer à duodecima ad decimam sextam
quo tempore occasio est alendi, vel
medicandi) vix selibram.

*Perspirandi rationem & modum docet;
scilicet quod admodum inæqualis sit ejus
progressus; nimirum ex ratione conco-
ctionis in tribus præcipuis Officinis cor-
poris, nempe Ventriculo, Venis, & Du-
ctibus Glandularum.*

L V I I.

Qui nutritur, uel medicamentis eva-
nuatur horis majoris perspirationis,
uales sunt ut plurimum matutinæ, ma-
ximè læditur, quia à cibo & à medica-
mento maximè divertitur perspiratio.

*Qui nutritur, id est, qui comedit ad
satiæ horis matutinis præter consue-
tudinem: nam ea in his rebus præcipue
consideranda est.*

L V I I I.

Magis occulta & insensibilis per-
spiratio nos subleuat, quam omnes
sensibiles simul unitæ; à somno enim
ante excretionem sensibilibum excre-
mentorum quisque sentit leviozem,
quia

quia revera factus est levior solito tribus libris circiter .

LIX.

Spatio unius noctis sexdecim unciae lotii plus minusve; quatuor coctorum excrementorum per alvum; quadraginta & ultra per occultam perspirationem, evacuari ut plurimum solent.

LX.

Pluribus unica die naturali per insensibilem perspirationem tantum evacuatur, quantum per alvum quindécim dierum cursu.

Evacuationum rationes hic supputantur: & insensibilis perspirationis Calculus ceteris omnibus simul sumptis duplo major est.

Senex quidam D. Al. D. mihi amicissimus & ex longa consuetudine notissimus, Octoginta & Sex annos agens, admodum sanus, non parce edebat, imò semicostas & subcrudas carnes valde appetebat; tamen ex plurimis annis rarissimè nisi semel in septimana, & sæpè ad quatuordecim dies dejecit.

LXI.

Ut quid nostratium plurimi in omni ægitudine solum per alvum, vel per urinam, evacuandum sibi proponunt,

nunt, & de insensibili perspiratione
vix cogitant?

Medicorum negligentiam socordiamque
merito reprehendit: Etenim, cum liqui-
dò constet ex sella pensili insensibilem
perspirationem esse omnium evacuatio-
nem longe præcipuam, de ea considera-
tiones primariae in omni morbo instituen-
da sunt: præclara itaque ejus inventio
inter sæculi præteriti felicitates nume-
randa est. Huic autem rei fidem facit ex
posteriore par illud nobile Medicamento-
rum; nimirum divinum unum ex Corti-
ce Peruviano, & alterum Hypochocaana
dictum. Nam simplicia illa & prompta re-
media omnigenas febres intermittentes,
Dysenteriamque omnino tollunt, tamèn
leniter & parce admodum sensibiles ulla
evacuaciones moliendo, ne sudorem qui-
dem: igitur insensibilem puta perspira-
tionem ex integro restituendo, res suas
conficiunt.

LXII.

Si magis solito noctu perspiraveris,
sed sine sudore, atque omni molestia,
persuasum te habeas de optima vale-
tudine.

De aliis sensibilibus evacuationibus
idem dici non potest: quæ si excedant; cri-

tica existimanda sunt; utpote ex intemperantia fere cibariorum nata.

LXIII.

Tunc quam maximè recedimus à morbo quando pervenimus ad medium latitudinis ponderis salubris, non ob evacuationem sensibilem spontaneam vel à Medico factam vel ob jejunium, sed ob perspirationem insensibilem, quæ fit à somno post optimam coctionem.

Illud imprimis notandum, jejunium hic poni inter remedia Naturæ inimica.

LXIV.

Quanta conveniat perspiratio cuilibet, ut conservetur in statu saluberrimo, sic dignoscet. Observa manè post aliquam pleniorē cenam illam majorem perspirationem, quæ in teipso duodecim horarum spatio fieri possit: esto esse quinquaginta uncias: alio mane, sed post jejunium (hac tamen lege, ne in prandio præteritæ diei excesseris) idem observa; ponamus esse viginti: hoc præcognito, eligas illam cibi & aliarum causarum non naturalium moderationem, quæ te ad medium inter quinquaginta & viginti quotidie ducere poterit; medium erit triginta quinque

que unciarum; hoc modo sanctissimam
& diutissimam, seu centum annorum
vitam duces.

*Illa media ratio, nimirum triginta &
quinque unciarum perspirata materia,
ad victum præscribendum minuendum-
que instituitur. Etenim ab eius excessu
nimium corporis pondus, viscerumque
defectus tandem oriuntur,*

LXV.

Corpora quoque virorum sana &
moderatissimo victu utentia singulis
mensibus sunt solito ponderosiora, u-
nius scilicet duarumve librarum pon-
dere, & redeunt ad consuetum pon-
dus circa finem mensis, ad instar mu-
lierum; sed facta crisi, per urinam pau-
lò copiosiore, vel turbidior.

LXVI.

Ante dictam crisin menstrualem à
somno factam, vel gravitas capitis, vel
corporis lassitudo persentitur, & dein-
de paulò copiosiori urina evacuata
omnia sedantur.

*Illa observatio statim ex toto debetur,
ideo Authori suo meritissimo adscribenda
est. Inde sanè Menstruorum quoque ra-
tio elucescit, ut quod supervacaneum in
sanguine tanto spatio accumuletur, nec*

*digeri possit à media atque ultima conco-
ctione, Viris naturaliter evacuatur Vesi-
ca, Fœminis verò per uterum fertur :
Atque eadem ferè viris symptomata an-
tecedunt, quibus fœminæ laborant, men-
strua iamjam passuræ.*

LXVII.

*Causæ externæ, quæ prohibere solent
perspirationem, sunt aer frigidus, cæ-
nosus, & humidus: natatio in frigida,
cibi crassi & viscidi; intermissio exer-
citii corporis, vel animi; & in robustis
nimia abstinentia à coitu.*

LXVIII.

*Frigus externum prohibet perspi-
rationem in debili, quia ejus calor dis-
sipatur; in robusto vero auget; calor
enim ad imum retrahitur, duplicatur,
& deinde natura roboratur, quæ dein-
de retenti perspirabilis pondus è vesti-
gio absument, & corpus fit & sentitur
levius.*

*Aeri canoso adde eundem fumosum,
maximè qui vitietur ex continuo incēdio
carbonis terrestris sulphurei.*

*Verùm perspiratam materiam à calore
interno duplicato absumi vana ratio est.
Etenim ex summo cordis musculorumque
vigore fit, ut perspiratio, non obstante
frigore*

frigore, in robustis promoveatur; scilicet vel introrsum ad stomachum, & intestina, vel extrorsum ad cutem, pulmonemque.

LXIX.

Stabilior & diuturnior est sanitas illius corporis, cujus pondus multorum annorum cursu neque augetur, neque minuitur, quam cujus pondus annuatim variatur.

Valetudinem saepe convulsam accelerare senectutem ipsamque tandem mortem, non solum, quod vehementer corporis pondus tollat, sed quod ejus augmentum subinde mutabile efficiat. igitur sola diuturna ac solita valetudo ex stato quodam & perpetuo eodem pondere constare videtur.

LXX.

Reditus ad consuetam gravitatem crudorum succorum additamento, est malus: coctorum verò, est saluberrimus.

Cum cruda fuerint addita, facile est scire; quia vires non respondent ponderis augmento.

LXXI.

Sanum fieri minoris ponderis solito, eadem supposita vivendi ratione, malum; amissum enim quod erat salubre, non est remissum.

In senibus, pro ætate valde sanis, id

ferè accidit; neque enim ulla alia mortis, necessario venturæ, notitia est, quam in provediore ætate salubritatis perpetuus quidem casus, sive detrimentum.

LXXII.

Excrementa alvi concocta sunt multæ molis, sed exigui ponderis: supernant ob aerem inclusum, & quæ una vice excernuntur, numquam libræ trientem excedunt.

Stercoris humani, una vice dejecti, pondus raro aut numquam trientem excedit; ita & in reliquis animalibus, (Insectis non exceptis) quorum Stercora, Scybala dicta, figurata sunt; ea scilicet ad æqualia ferè pondera formari. Hujus autem dispensationis ratio non ita obvia est.

LXXIII.

Si unica die ob aliquod erratum libra perspirationis retineatur, natura triduo solita est illud retentum insensibiliter expurgare.

Illud verissimum esse experimur: nempe ex subito metu aut mœrore, etiam si eorum causa ex toto cessaverit, tamen ex vehementi cordis compressione insensibilis perspiratio diu labefactari potest: valetudinarii certe deinceps, etiam inviti, per multos dies male se habent. Tamen ista

men ista tridui mora, qua retentæ materiæ libra supra quotidianum pensum dissipanda est, etiam quandam rationem habet excessus istius insensibilis perspirationis præ aliis omnibus sensibilibus evacuationibus simul sumptis.

LXXIV.

Tunc natura multum insensibiliter evacuat, cum per oscitationes & artuum extensiones retentum perspirabile excernere conatur.

In Oscitationibus Spiritus vehementer, copiosius, atque penitus in pulmonem, introducitur, atque eadem vi discutitur; scilicet materia perspiranda bene onustus: imò verisimile est, materiæ in glandulis pulmonum bene coctæ, & avolitioni paratæ copiam ipsius oscitationis ex magna parte causam esse.

LXXV.

Perspirabile habet duas partes levem scilicet, & ponderosam.

Quicquid insensibiliter perspiratur, maturum est: contra quod sensui patet, ut in sudore, crudum ab ipso authore perhibetur. Ita non specie inter se differunt crudum & coctum, sed exitus modo cum utraque ejusdem materiæ partes sint.

LXXVI.

Ponderosa pars adeo affluit, ut ex ipsa generentur animalia; ut cimices, pediculi, & alia id genus.

Iste Apborismus falsissimus est. Nam neque Cimices, Pediculi ve sponte uspiam generantur, aut atomata sunt, sed suis quique parentibus, ut cetera omnia animalia, originem debent: hi humores quidem, in glandulis cutaneis contentos, surgere possunt: at sanguinem etiam in victum vehementer cupiunt, trahuntque

LXXVII.

A parte perspirationis ponderosior contagiosæ infectiones una cubantium proveniunt: leve enim evolat; ponderosum verò adhærens coinquinat.

In Lue quidem Venerea, Scabie, Hydrophobia hoc verum esse videtur; utpote quæ sunt infectiones à contactu, nec aliter contagiosæ. At alii sunt morbi ex ipso insensibili, maximeque volatili halitu orti, ut Pestilentia, Variola, &c.

LXXVIII.

Quibus aliquid perspirabilis in vehementissimis caloribus æstivis exhalare prohibetur, calor est molestus: quibus verò perspiratio omni ex parte est libera, calor non est molestus.

Quia

Quia ex mora in istiusmodi caloribus istum humorem cutaneum ac redinem contrahere, verisimile est. Vide infra huius Sectionis Aph. 99.

LXXIX.

Differt majus pondus à minori æquè salubri, quia majus plus accelerat senectutem. Esto aliquem frui valetudine cum pondere ducentorum pondo æquè ac ducentis quinque: observavimus excessum illorum quinque magis acclerare senectutem.

Ex nimio alimento viscera quæque maxime distenduntur; atque adeo ex perpetua ista vehementique partium tensione citius labefactantur pereuntque.

LXXX.

Caro animata cur vivit & non putrescit ut mortua? quia quotidie renovatur. Cur pueri diutius quam senes vivere possunt? Quia sepius possunt renovari, incipientes ab infimo totius latitudinis pondere usque ad ultimum: sunt enim plurimorum salubrium ponderum capaces. Senes cur necessario moriuntur? quia solum ultimarum ponderum sunt capaces. Sed cur solum illorum? quia fibræ illorum sunt duræ, & ut tales, non possunt amplius renovari; unde mors.

Per fibras istas duras intelligi volo vasa corporis minima, quæ in senescentibus animalibus contrahi atque marcescere solent: unde sanguinis circuitus paulatim minuitur viresque labefactantur.

Summum suum incrementum attingere homo dicitur, ad annum ætatis vigesimum quintum: vivere tamen potest ad centum viginti annos & amplius, igitur citò fit adultus præ Silicernio; nempe illud ex ultima partium capacitate atque distentione; hoc verò ex earum, at minimarum primum casu, ac interitu: neque eà ferè multa simul & velociter pereunt, nisi morbis atque intemperantia.

Per ultima autem ista pondera intellige infima, ac valde diminuta.

LXXXI.

Qui ægritudine perniciofa corripuntur, cur sanantur? quia multorum ponderum salubrium sunt capaces; à corporibus enim ægritudines triginta libras auferunt plus minusve, prout corpora magis vel minus repleta sunt, & prout ægritudo magis vel minus calida & longa existit.

Quidam egrotus, nomine Lane de Yarmothe juvenis supra modum obesus, Variolis correptus est. Forte paulo antequam

quam decubuit ad octo supra ducentas libras se pendere ex Statera cognovit. Mense vix finito convaluit, atque iterum, animi causa, seipsum ponderabat; & iam ad octoginta minimum libras levior factus est, per quindecim fere dies incredibiliter quidem exspuebat: at multo certe maximam partem per insensibilem perpirationem amisit.

Additi ab Auctore.

LXX XII.

Senes ob frequentia sputamina vitam protrahunt: retenta ut incapacia coctionis vel digestionis impediunt perpirationem; unde suffocatio & mors.

De Aphorismis primæ editioni additis illud in primis notandum est: eos fere morbos, eorumque Symptomata respicere; ac si doctrinam de insensibili perpiratione ex praxi confirmaret, ex quo sane maxima nobis Utilitas, & Lumen.

Frequentia autem illa Senum Sputamina quod spectat, fere ex diminuta insensibili pulmonum perpiratione oriuntur: quæ secundum Sanctorium ad decimam partem totius, ex mea vero estimatione, an conjectura dicam, ad duplum accedit. Ubi autem pulmones ætate labefan-

Stantur, illa insensibilis evacuatio ex bona parte insensibilem pituitam vertitur.

At omnis pituita sive sputum concoctionis novæ non incapax est, imo etiam si purulentum esse videatur, tamen haud multum à chylò differt: nempe per sanguinis orbem circumlatam, perque pulmonis glandularum ora ejecta. Id quod satis constat ex usu quorundam phthisicorum sputum suum, in os subinde excreatum, continuo deglutientium: ita enim nonnulli quod testor, mihi noti multos annos miseram vitam traxerunt.

LXXXIII.

Senectus revera est ægritudo, sed diu protrahitur, si corpus reddatur perspirabile.

LXXXIV.

Interimunt Senes coitus, corporis aequalis frigiditas, potio, plus justo cœnare, ut juvenes plus debito irasci, & exerceri.

Senibus summa temperantia utendum, & caute admodum vivendum est: quia senectus merito in morbis numeratur. Cum multo tamen maxima hominum pars existimet, loca, aut hæc vel illa alimentorum genera esse causam vitæ longæ, vehementer inquirere solet, ubi habitaverit, quidve ederit, biberitve iste tot annorum rusticus

Sticus Senex. Verum Providentiæ divinæ præcipue debetur, quod is vixerit, toto vitæ curriculo sibi per omnia similis, imò is duriter vitam sustentavit, sub crasso cælo, victu non quæsito; at rarò ei ulla incommoda acciderunt, vel ex necessitate rei domesticæ, vel quòd à tentationibus remotior fuit; aliter vero se habent urbani, & qui rebus agendis distrabantur.

Isti vero excessus jam numerati in senibus maximopere vitandi sunt, quod aliena atque imbecilli ætate fiant; unique perspirabili promovendo incumbat, si vitare diu prolongare sanus velit.

LXXXV.

Senes ætatem decrepitam non attingunt ob diminutas expultrices: Hinc dum plus solito bibunt, minus mejunt, & minus solito perspirant. Remedio est, ut ablatio exæquet additioni.

Senibus propter cordis musculorumque imbecillitatem secunda & tertia concoctio tardior est; expeditior autem prima. Nam prima ventriculi & intestinorum est, citraque sanguinis Orbem conficitur; cum autem perspiratio in senibus non ita expeditum exitum habeat per cutem pulmonefque, ideo valde inclinatur in Stomachum & Intestina, & concoquens

Septicæ

Septicus vapor fit. Imo non raro senes vehementer edaces sunt; at tarde admodum digerunt per ultimas concoctiones.

LXXXVI.

Perspiratio insensibilis non solum principum, sed unius partis infimæ omnino vetita vitam tollit, Principum, dum in cerebro fit apoplexia, in corde palpitatio, in jecore polyæmia, & in utero præfocatio; Infimæ partis, gangræna.

LXXXVII.

Dum suffocantur mulieres, non fit ob uterum comprimentem septum, sed à frigidityte feminis corrupti non indigentis perspiratione.

Quomodo autem isti morbi lethales privatim fiant ex perspiratione insensibili præclusa, longum esset explicare, quod non patitur hujus instituti nostri brevitatis. At in uteri præfocatione insensibilis perspiratio interdum tantum non ex toto cessat: extant sane in Historia medica haud parva foeminarum exempla, quæ ex eo morbo ad duos tresve annos decubuerunt, ferè sine alimento, certe adeo tenui sumpto, ut tanquam nullum videretur; tamen vixerunt: imò ex iis aliqua ad integram valetudinem restituta sunt. Id vero fieri non potuit, sine incredibili pulsus languore & tardita-

tarditateque, aut intermissione: atque hæc vita insectorum est, maxime per hyemem; etiam nonnullorum sanguineorum Animalium.

In suffocatione autem ab utero, is non solum per se conveilitur, sed non raro & ventriculus gulaque, imo pulmones, simulque reliqua interdum omnia viscera, totaque foemina. At istud muliebre semen vana imaginatio est, cum istiusmodi res nulla uspiam sit,

LXXXVIII.

Humores podagricorum, etiam si crassissimi sint, solum per modum vaporis resolvuntur.

Humores quidem, quibus Arthritici vexantur, ita tenuari possunt, ut vel perpiratione ejiciantur, vel certe in massam sanguinis denuò remeent; isti verò calli topique (scilicet, quædam ferè ossium corruptorum materia) vix nullo remedio, nisi excisione, tolli possunt.

LXXXIX.

Vomitur urinam & perpirationem divertit.

Ista stomachi vehemens irritatio non solum perpirationem omnem ad internas partes inclinât, attrahitque, sed reliqui ferè meatus externi, quales sunt cutanei

*ductus, pulmonis quoque renumque, ad
nixum vomendi adjuvandum, necessario
clauduntur.*

X C.

Corporis in lecto frequens circum-
volutio, cum fiat omnium musculo-
rum motu, enervat, & coctionem &
perspirationem utilem diminuit. Re-
medio est, in eodem situ obstinate qui-
escere,

Perpetua cordis, musculorumque con-
strictio, etiam in decubitu, concoctionem,
perspirationemque diminuit: at somnus
(scilicet quo tempore eadem relaxantur,
suique juris fiunt) perspirationis itinera
commode aperit, facultatesque concoctri-
tes mirifice promovet: At vereor, ne istud
remedium, nempe ex pertinacia decum-
bentis, frustra plerisque præscriptum sit.

X C I.

Dum genua actu calida conservan-
tur, non algent pedes, noctu bene dor-
miunt, magis perspirant, & minus
meiunt.

Forte ex summa illa distantia, qua pe-
des à corde ponuntur; nam multo remo-
tiores, longioresque venæ sunt, quæ ad
pedes feruntur, quam quæ ad caput ma-
nusve: igitur maxime ex usu, certe valen-
tudinæ-

inordinariorem, esse videtur, ut sanguis, tanquam media via, scilicet ad genna, de-novo incalescat; quo facto rite peragantur functiones corporis.

XCII.

Profluvium alvi tollitur iis quæ perpirationem augment, sicuti est Balneum

Verisimile est etiam, illud Hypocha-na, ad dysenteriam & tormina ventris longe omnium efficacissimum remedium, quamvis interdum leniter admodum pur-get, vomatque, tamen perpirationem ob-structam, certe externam; vehementer pro-moveat: ita plurima medicamenta exigua quantitate antidota sunt; quasi plenius exhibeantur, stomachum & intestina gra-vissime irritant; de qua re perpendas ve-lim antiquissimam Mithridati composi-tionem.

XCIII.

Sicuti magnes cum multo ferro, & vinum in magno dolio melius confer-vatur quam in doliolo: Sic corpora ponderosiora salubria magis robur conservant, quam cedentia à pondere per inediam.

Ponderis diminutio per inediam vires corporis labefaciat, & senectutem, mor-temque accelerat: scilicet propter mini-morum vasorum flacciditatem, contra-ctionem, amissionem.

Tu ve-

XCIV.

Qui plus mejunt, quàm bibunt, parum vel nihil perspirant.

Tu velim benè perpendas Fontium medicamentorum virtutes ad urinam vehementer movendam, & dic mihi quomodo prætabis excessum usumque continuum tantæ potionis tibi salubrem fore; at quod mejis plus, quàm bibis, idque celerrimè ab ista sollicitudine vacans es. Verùm scias dum inde incommoda secutura, scilicet perspirationem interim tolli, & metallicos istos sales in omnibus concoctionum officinis impingi, agrè admodum amovendos, & iminandosque.

XCV.

In Febribus intermittentibus cur perspiratio insensibilis prohibetur? quia humor peccans est in ambitu corporis.

Quicquid februm intermittentium causa sit, id primum sentitur circa ventriculum atque intestina; mox cum horrore quodam diffunditur per habitum corporis; an propter subitam atque inusitam eruptionem bibis fervide: unde sequitur cordis tantum non deliquium, & horrores tremoresque in extremis, tanquam à veneno quodam sumpto.

XCVI.

In hydrope non resolvitur aqua abdominis, quia ejus siccitas & durities impediunt perspirationem.

Non evacuatur aqua in abdomine Hydrofici; quod ea aqua jam ejecta est & glandulis vel intra tunicas perito, vel in ipsam abdominis cavitatem: ita frustra expectatur, ut perspiret, cum jam extra organa perspirationis sit.

XCVII.

Humores calidi conflui in aliquam partem, calidis digestibus tractantur, ut per insensibilem perspirationem resolvantur.

Ita quidem & laxantur pori sive oraductum, & citius quoque humor in glandulis digeritur ad materiam evolationem, in quibus sanè insensibilis perspirationis unica notitia consistit.

XCVIII.

In magnis febribus cur lipothymia juvat? quia sudorem & validam perspirationem facit.

Cum vehemens illa febrilis intentio se remisserit, ut in deliquiis contingere solet, sudor ex lucta erumpit, & quicquid in summa illa constrictione in glandulis retentum fuerit, & jam concoctum, perspirationi

*rationique aptam, ex laxatis admodum du-
tibus ejicitur.*

XCIX.

Punctura nervi, si lacte, farina, vel simili claudatur, ichor retentus ita acris fit, ut moriantur convulsi, nisi oleo aperiat vulnus,

Quod hæc acescere apta nata est: Farina vero per se nimium constringit, obturatque; hæc aliter quàm fascia quadam dextriter circumjecta.

C.

In tumoribus perspiratio utilis, si fiat humidis, actu & potentia; secus in scirrhum cedunt, tenue resolvendo, & crassum relinquendo.

CI.

Pars corporis ut repleta sanguine, ne, vel alio humore, ut in tumoribus, & in ipsa pleuritide, non est refrigeranda; quia evacuata materia spontè refrigeratur.

Quis non vidit refrigerandi methodum in variolis esse valde periculosam? quia satis refrigeratur corpus ex ipsa eruptione variolarum, nempe minuitur febris, eruptioque desinit.

CII.

Hypochondriaci, si frequentibus balneis

neis eorum corpora reddantur perspirabilia, & victu humido utantur, sani iunt. CIII.

Perspiratio insensibilis facta per foramenta in non purgato corpore, plus attrahit quam resolvit, ut de Simone.

Balneo naturali, sive Thermis apud nos potius utendum est, ob aeris inclementiam: harum quippe effectus admodum celer ob vaporis subtilitatem, quo incalescant; nempe spiritus quodam sulphureo è pyritæ sive metallis ferreis fervidis & tantum non ignitis orto: ita materia glandulis contenta citò concoquitur, earumque oscula relaxantur, ut ea liberè & insensibiliter effluat.

His adde victum humidum, ut materie copia & facilis concoctionis glandulis suppetat. At in solium descendant jejuni, id est, corpore purgato, scilicet primis viis excrementis prorsus vacuis, imò & ventriculo inani.

CIV.

Corpora quæ insensibiliter multum perspirant, neque purgantur, neque phlebotomantur, ut patet de pueris.

Pari ferè ratione qui Febre, verbi causa, per se multum sudet, ei nec sanguis mittendus est, aut purgandus: si quidem
solus

Solus sudor, ipsi feбри solvenda satis esse videtur.

C V.

Peticulæ cur fiunt? quia maligni ichoris perspiratio impeditur.

Peticulæ fieri videntur ex ipso sanguine integro in ductus glandularum excretorios extruso corruptoque: idque cum, vel sine febre; ut in Scorbuto, hoc non rarò contigisse vidi de quo in aliis scriptis meis satis dixi.

C V I.

Gangræna iis quæ perspirant, prohibetur: iis quæ suppurant, fit Sphacelus.

C V I I.

Pars gangræna affecta cur moritur? quia arteriolæ ob sanguinis copiam non attolluntur. Remedio est evacuatio sensibilis & insensibilis.

Quod suppurat, ferè incrassat; quod vero perspirationem promovet, attenuat.

Gangræna autem ab Arteriolis minimis incipit; mox majora vasa corripit, & tandem ad cor usque serpit. Igitur ob motum sanguinis in parte affecta penitus obstructū, non a copia ejus, ut vult Author, id malum oriri videtur.

C V I I I.

Crassissimi humores in robustis per angustissimas vias tranant, ut patet de pingue-

linguedine per urinam, de mulla in-
ecta in pectus vulneratum: ergo per
nsensibiles meatus.

*At hi insensibiles meatus non alii sunt,
uam ductus glandularum excretorii: in
uibus ipsi renes sunt, pulmoneque. At
d non fit, nisi si vitiatis itineribus in cor-
ore male se habente.*

C I X.

Per difflationem evacuatur materia
tilis & inutilis: si verò post somnum
cquirantur vires, plurimum inutilis.

C X.

Difflatio, quæ effugit sensum, est
naturalis, & indicat robur, è contra ve-
ò sudor.

*At iste somnus naturalis esse debet,
on Opio acquisitus; quia ab hoc vires
on restituantur, etiamsi sudor ejus vir-
utem sequatur, profectò Opium res est
mniùm maxime restringens.*

*Est etiam modus in difflatione sedulò
otandus, ne utile cum inutili a volet: re-
te itaque docemur ejus indicium, scilicet
d vires conservandas restituendasque.
Cave itaque si moderationem excedas in
udorificis exhibendis.*

C X I.

Si quod corporis pars hieme valde
friges.

frigescat, ita totum corpus consentit, ut coctio & totius perspiratio minor fiat.

Id fit summa totius corporis contractione ex consensu partium, motuque adeo sanguinis tardato.

CXII.

Natatio vesperi tutior: manè ab aqua frigidior meatus clauduntur, unde febris periculum.

Per Natationem indicat Mare, aut flumina; quæ eo tempore fere tepescunt per æstatem; cum mane multo frigidior sit eorum aqua; scilicet calore vespertino concepto ex aere atmosphærico etiam intra aquam depresso commistoque.

CXIII.

In æstate si corpus jaceat detectum, prohibetur perspiratio: Unde capitis gravitas, & corporis confractio.

A perspiratione prohibita omnes dudus glandularum excretorii, ex copia humoris retenti, distenduntur; unde gravitatis cuiusdam & doloris sensus oritur.

CXIV.

Dum quinque, vel sex dierum cursu corporis pondus augetur; non statim, sed paulatim est tollendum: inedia enim summe rigida lædit ventriculum, cerebrum, cor, mox totum corpus.

Ex nimio

Ex nimio defectu chyli in summe rigida inedia vasa minima labefactantur, flaccida fiunt, & tandem arefcere apta sunt; nam ea ut reliquum corpus, ex sola eaque quotidiana plenitudine distendi, id est, nutriri solent. Igitur perspiratio diu obstructa non tutò inedia pertinaci tollitur, & propter detrimentum viscerum, & quòd tota illa materia supervacua perspiranda (etiamsi plurimum dierum fuerit accumulatio) in ductibus fere excretoriis, (qui mera itinera non sunt, sed etiam receptacula) atque adeo extra venas continetur.

CXV.

In Autumno augetur corporis pondus quod si excedat salubrem latitudinem, fiunt tertianæ, seu aliæ putridæ.

Febres ex gravi fere pondere prohibitæ perspirationis nascuntur. Igitur verisimile est, earum fomitem in glandularum viscerumque ductibus niduari.

CXVI.

Extrema frigida in acuta febre, nisi incalescant, lethalia, ob adiapneustiam.

Etenim ex isto frigor e primum ductus glandularum ex toto clauduntur: mox ad

vasa minima idem malum transfertur, eaque coangustantur, tandem maiora patiuntur, quod excipit mors.

CXVII

Nihil magis nocet ulceribus malignis, quam quæ prohibent perspiratum, ut adeps, oleum, & cera.

Tamen post balnea Unctiones adhibuerunt Veteres, ex oleo simplici vel medicamento: rectè id quidem; scilicet ne nimium perspirent oscula glandularum præter modum ex calida aperta. At hæc integræ cuti & non ulceratæ super injiciebantur. Major tamen cautio adhibenda est in sevo aut adipe usurpando, quàm in oleo aut cera.

CXVIII.

Quotidiana sola ex intermittentibus non caret periculo, pituita enim in prohibendo perspirationem primum locum tenet.

Quotidiana reliquis febribus intermittentibus periculosior est, quod in ea corporis integritas omnium minima est, & ad continuam propius accedit. Pituita autem prohibita perspirationis indicium est, quod ille materia, qua foras insensibiliter ferenda esset, jam molestè expurgatur, sub speciem pituitæ cuiusdam viscidæ.

CXIX.

Constipata perspiratione in cervice stupefcit sensus pericranii; ut depaſſio ambulantis ſub vento & pluvia.

Eſt quidam conſenſus in Univerſa cute; at hic privatim ob interceptionem perſpirabilis in cervice pericranium patitur: utpote proxime continuum ſuum & remotius membrum à corde. Vide ſuprà hujus Sectionis Aph. 91.

CXX.

Nihil magis putredinem tollit quam larga ventilatio; non ſolum per inſpiratum ſed etiam per meatus inſenſibiles facta.

Respirationem à perſpiratione malè diſtinguit; nam utriuſque idem effectus, atque eadem cauſa eſt. At ventilationi certe pulmonum, aer temperatus imprimis neceſſarius eſſe videtur: qui ſi tenuior ac ſiccior ſit, quàm par eſt, humorem inſenſibiliter in pulmonem eiectum haud ita prompte in ſe recipit, cumque eo miſcetur: ſi is craſſior, & humidior intr et, jam ſuum pondus habet.

CXXI.

Refrigerationes in morbis acutis indicant mortem, ut in Hermocrate; adi-
munt enim perſpirationem.

Tremenda quidem est ista vehemens & intempestiva refrigeratio, quam nostri homines Variolatis maxime, alijque nonnullis febribus acutis, tanta diligentia procurare student contra fidem notissimam hujus Aphorismi.

CXXII.

Post balneum, oleo meatus cutis condensantur, hoc fine, ne humiditas alimentalis attracta resolvatur, ergo oleum claudet in periculis, & non aperiet poros.

Græci Romanique Unctiones, ut supra dictum est, à Balneo adhibuerunt, ad insensibilem perspirationem cohibendam; ne scilicet nimia evolutio eos enervaret. At mitte Attractionem, cogita solum cordis pulsus, & in nutritione & in perspiratione.

CXXIII.

Ea tamen victus ratio, quam quotidie minus perpendimus, pellit nos ad senium Philippi.

Sunt quæ eam victus rationem forte fortuna, & parum cogitantes consequuntur, quæ eos tanquam invitos ad ultimum senium perducant. Vide supra hujus Sectionis Aph. 83. 84.

CXXIV.

Diaphragma contrahendo se ad suum

um principium dilatat thoracem; dilatando fit inspiratio, se laxando constringit, & constringendo fit expiratio.

CXXV.

Sphincter verò contrahendo se ad suum principium constringit vesicam, & urinam continet; se laxando dilatat, & eam reddit.

Ad eundem modum perficitur dissipatio per glandulas, in quacumque corporis parte ea fiat. At pulmo non magis perpirationis Organum est, quam Vesica Urinae: Etenim Utraque mera tantum receptacula sunt: nempe ille aeris, hæc Urina.

Vesicae autem evacuatio est actio voluntaria, & relaxantur muscoli Sphincteris, ut emittatur Urina. Pulmonis verò actio reciproca est, ut iste profundus puteus materiae perspiratae exantletur: aer itaque primum intromittendus est, quod fit ampliando cavitatem; scilicet relaxando musculos circum circa thoracem dispositos, etiam ipso diaphragmate depresso; eorundem verò levi constrictione fit expiratio; nempe ipso aere accumulato compressoque, sua vi elastica expirandi actionem mirifice adjuvante.

D E P E S T E .

CXXVI.

Res peste infectæ inficiunt quouſquē
durant proximæ & remotæ cauſæ :
unica tamen deficiente ceſſat virus ad
inſtar motus horologii , dum rotarum
unico irritato dente quieſcit.

CXXVII.

Peste non tactu , ſed inſpiratu aeris
peſtiferi, vel halitu ſupelleſtilium inſi-
cimur. Sic fit: Spiritus vitalis ex aere in-
ficitur , ab infecto ſpiritu congelatur
ſanguis, qui extra pulſus, carbones, ni-
gras papulas, & bubones efficit; ſi ma-
net intus, mortem; ſi totus pellitur ad
extra , evadimus .

*Peſtilentia correptorum tactu nos non
infici vult author: at Ulcera a peſtilentia
orta videntur eſſe admodum venenata ?
imo ipſam inſpirationem non aliud eſſe
præter tactum quendam , cū cavitates
pulmonum æque extra habitum corporis
ſunt, ac ipſa putà manuum cutis . Igitur
mibi certè veriſimile eſt, aerem à peſti-
lentia capto infectum, contaminatumque,
pituita & victu ſimul in ſtomachum de-
glutiri, chyloque mox commiſtum in ſan-
guinem transferri : tandem irrequieto*

San-

Sanguinis cursu in glandulas pelli : ubi propter morulam, quòd jam extra pulsū cordis sit, eas inflammari : atque in dira ista Ulcera, ab Authore commemorata, corrumpi.

CXXVIII.

Si ad carbones & bubones tota pestis pellatur; bonum: Si minus, lethale.

Quemadmodum Carbuneuli Bubonesque, secundum vires aegroti, sola pestilentia salutifera; ita Papulae nigrae, quae nostratibus recte Tokens appellantur, certa mortis indicia sunt. Verum hic perinde ut in Variolis insensibilis perspiratio si forte nobis aliquo medicamento comparanda esset, vix sufficeret ad salutem ob morbi summam malignitatem, quae sua quoque remedia desiderat.

CXXIX.

Non sponte inficimur peste, sed fertur ab aliis. Patet experimento Monialium.

Igitur pestilentia Europae morbus indigena non est; item quòd ex toto desinit apud nos; neque unquam per se reviviscit, nisi afferatur ab Asiaticis.

CXXX.

Non omnes, sed tertia hominum pars circiter, peste moriuntur. Patet experimento Vespilionum.

*Atque ista computatio valde prope
convenit cum rationibus ex Pestilentia
mortuorum Londini editis 1665. forte
major ejus sevitia est in calidioribus,
qualis Italia, regionibus.*

CXXXI.

Qui putant nigrorem papularum &
carbonum indicare adustionem, er-
rant: sæpè enim Senes intus & extra
si gidi citra febrem inter biduum cum
eodem nigrore à Thrombo profecto
decedunt.

*Maculas quasdam nigras in Scorbuto
funestas, etiam citra febrem, aut infectio-
nem sæpe vidi, atque ex his potius fuisse,
quas Diemorbrokeius se in pæro in pla-
tea ludente Ultrajecti observasse dicit,
quam ad pestilentiam pertinuisse verisi-
mile est.*

CXXXII.

Si paucus sanguis ob corruptum spi-
ritum vitalem fit thrombus, hic si to-
tus expurgetur per bubones & carbo-
nes, sanantur; si non totus, moriuntur,
ut in nigris papulis.

CXXXIII.

Hinc quibus anthraces & bubones
aperiuntur si interna infectio tota
exeat, sanantur: si minus, moriuntur.

*Nescio quomodo Bubones & Carbu-
culi à*

culi à Papulis nigris differant. Has autem à colore & quòd profunde penetrent ad ipsa usque ossa latiusque inficiant, ex ipsis vasis sanguineis exulceratis, Sphacelatisque fieri, conjicio: illos verò Glandulas tantum occupare, adeoque minus perniciosos esse; quod in has fere materia extracirculum sanguinis protrusa, corruptaque sit.

CXXXIV.

Modus frænandi pestes duplex; ut sani separentur, & infecti se pandant: modus ut se pandant, duplex; ut ad loca illis invisa non mittantur; & illorum suppellex non usatur.

Sanorum separatio ab infectis valde utilis est; itidem ut ex infectis pauci admodum seorsim & libenter unà habitent. At quomodo suppellectilium ustio ad pestilentiam propagandam conferat, non video. Cum antiqui certe ignem optimam lustrationem & aeris insalubris purgamentum singulare semper experti sint.

CXXXV.

Peste inficiuntur facile rarum habentes pulmonem; è contra qui densum. Rarum habent, si facto maximo inspiratu unicus pulsus ictus fiat quietior.

Valetudinares, in quibus sunt pulmo-

nes infirmi, opportuniores infectioni sunt; quod venenum habitum corporis facilius penetrat, & tardius inde expellitur. At vereor, ne sit verum homines in inspirato aere tantum infici.

CXXXVI.

Pestis non est ut ignis, qui augescente pabulo crescit: ipsa verò eodem modo pabulo se habente decrescit.

Scilicet propter cœli & tempestatum mutationes: ideo cum pestilentia, ut supra diximus nobis non sit indigena morbus, etiamsi innumeri homines resistent inficendi, tamen sole in brumam inclinante ferè extinguitur.

CXXXVII.

Radii pestis vento loco dimoventur; corporis lucidi nulla vi.

Quantum spatium per aerem vi venti feratur Pestilentia, non ceriò definitur: illud verissimum est, vestimenta ad ducenta miliaria Londino tempore pestilentie, missa, totam familiam infecisse, ut medio præterito seculo contigit D. Beleniam, Westmorlandie.

CXXXVIII.

Qui aliud remedium pro vitanda peste instituunt, quam fugam, vel sunt homines ignorantes, vel volunt ærascare.

Hinc

CXXXIX.

Hinc nobilium fere nemo cum remediis, plebei vero sine iis plures sanantur.

Hoc sanè prudens & vetustissimum remedium est; nempe eo tempore, peregrinari, navigare.

Optimam sane Medicis excusationem! si quos egrotos sibi commissos habeant. Veruntamen nullas dubito, quin specifica quoque remedia ad hoc terribile malum in rerum natura dentur, seculis venturis invenienda.

CXL.

Cur diu durat pestis?

Quia dum sævit, purgant res infectas, quas purgando fures clam disseminant, post finitam pestem non inficiunt; secus pestis esset perpetua.

Quia infecti, dum vi mittuntur extra urbem, alii non se pandunt; unde infectio crescit.

Quia non prohibent populi cursum, ad templa. Sub dio sacra essent exercenda.

Quia eligunt chirurgus exteros, quibus, quo major pestis, eo gratior.

Quia ab infectis non separant sanos in aliam domum.

Quia utuntur remedio interno pro
peste, cum nullum detur, quod non
noceat.

Quia permittunt mercatum pullo-
rum, quos tangunt infecti, deinde eos-
dem tangentes inficiuntur.

*Huius Aphorismi istum Articulum,
quo omnia remedia interna explodantur;
minime approbo; quod aliqui jam co-
gnita sint, & alia posse inveniri: huic
malo utui tremendo valde accommodata,
spes est maxime, cum aliis Febris, et in-
am malignis, curandi methodus, non sine
successu instituta sit.*

AERE, ET AQUIS.

SECTIO SECUNDA.

APHORISMUS I.

AER frigidus, & lavacra frigida, corpora robusta calefaciunt, ea-que, auferendo superfluum, reddunt leviora; debilia refrigerant, eaque, vincendo calorem, ponderosiora efficiunt.

COMMENTARIUS

I.

Frigus sive aquae, sive aeris Glandularum Oscula constringit, ita perspirationem cohibet: in robustis verò, ubi major resistentia & nixus est, ex quibus calor continuo incenditur, materia perspiranda subtilior fit & vehementius foras ejicitur: contra in debilibus, pondus ex suppressa perspiratione augetur, viresque labefaciuntur.

II.

Aer calidus, & lavacra actu calida, nisi obstent cruda, juvant quoque perspirationem, refrigerant interna viscera, & corpora efficiunt leviora.

Nescio an non Thermarum quoque aquae intus modicè sumptae, possint etiam remedio

remedio esse obstructa perpirationi, magno emolumento visceribus ideo infirmatis?

Eadem sunt Peregrinationum commoda, nobis certe Anglis, in cœlum calidius sicciusque.

III.

Aer externus per arterias in profundum corporis penetrans potest reddere corpus levius & gravius: levius, si tenuis & calidus: gravius, si crassus & humidus sit.

Calidus subtilisque quidem aer Glandularum ora aperit, perpirationemque evocat: frigidus autem humidusque eadem obstruit, clauditque. At ut aer externus in profundum corporis per arterias penetret, haud credibile est: ita nec pondus per se vel minuere vel adjicere libenter concedimus.

Sanguinis in orbem motus Authori incognitus fuit: ideo ex antiquorum doctrina credidit ipsas arterias aeri suscipiendo vehendoque privatim destinatas fuisse, ipsamque pulmonum substantiam eum admittere. At, ut arbitror, aer non alio itinere intra sanguinis circuitum transfertur, quam quo chylus, quo ferè miscetur, & extra pellitur per solos viscerum Glandularum ductus.

Quan

Quanta sit aeris ponderositas, colligitur primò ex majori vel minori gravitate aluminis fæcum prius exiccato in sole, & deinde aeri nocturno expositi. Secundo ex eo quia sentiamus majus frigus, quam quod observetur in instrumento temperamentorum: aeris enim humiditas seu ponderositas nobis est lima frigiditatis. Tertio ex majori vel minori incurvatione tabulæ subtilissimæ, præcipuè ex piro. Quarto ex contractione chordarum testudinum, vel ex cannabe.

Aeris pondus, ejusque Elater non utique Antiquis incognita fuerunt, ut alii scriptis ostendimus; at hic ejus tantum humiditas notatur, scilicet, quatenus repletur aqueis particulis. Nam quò magis eis abundet, ponderosiorque sit, eò frigidior est: Ita quidem Author existimat; illud certè verissimum est; in aere sic constituto scilicet gravi humidoque multo difficilior spiritus, emissionique perspirata materia is magis resistit.

Quanta sit aquæ ponderositas, facile intelligitur, si grave perpenditur in aqua; illa enim est levior, & per consequens

quens salubrior, in qua grave magis gravitat: illa veró, in qua minus, est ponderosior, & insalubrior.

Aqua ponderosa insalubris est; an non omnes aquæ metallis infectæ quamvis simplici ponderosiores sunt? at dices, sales & metalla quoque medicamenta esse; atque ita ad salutem, si recte adhibeantur, plurimum posse conferre.

V I.

Aqua gravior, & aer cænosior & ponderosior, convertunt invisibilem perspirationem in ichorem; qui retentus, & deinde non resolutus, magna ex parte in Cachexiam facessere solet.

Id intelligi debet de locis palustribus atque uliginosis: ubi scilicet aer tanquam aqua, aqua autem cænosa est: ibi ferè febres intermittentes indigere sunt: ex quibus si diutius corpora afflicta, cachexia, bydropsque; nimirum propter materiam perspirandam crassescentem, ductibusque viscerum glandularumque retentam, inque ichorem quendam aerem putrescentē.

V I I.

In aere frigido salubri prohibetur quoque perspiratio; densantur meatus, sed roborantur fibræ, & perspirabilis retenti pondus nec lædit, nec sentitur.

Salubre

Salubre frigus constringendo densat
& musculorum fibras & glandularum
meatus, ita firmitatem quidem & vires
corpori dat: interim verò, etiamsi perspi-
ratio non tum copiosa sit, tamen ob istam
morulam in visceribus invigoris, & be-
nè concocta, & admodum insensibiliter
materia ejicitur.

VIII.

In cænoso prohibetur perspiratio,
meatus implentur, sed non densantur,
fibræ laxantur, non roborantur, & pon-
dus perspirabilis retenti lædit, & sen-
titur.

Propter crassitiem & humiditatem æ-
ris inspirati, pulmonum perspiratio à du-
libus suarum glandularum parum au-
fert, evaporatque; cæteri quoque meatus
cutanei, etiamsi relaxati, tamen ob crudi-
tatem istius materia impletur, pondere-
que supervacanei cuiusdam Oneris cor-
pus aggravant.

IX.

Si aeri æstivo frigus superveniat, il-
la die, supposita eadem bibendi liberta-
te, tertiam partem circiter perspira-
tionis exire prohibet, quæ nisi fiat sen-
sibilis, facile ad putredinem vel ad
chachexiam disponit.

I.e. nisi

I.e. nisi exeat per Urinam, aut alias.

X.

Prohibita perspiratio facta ab improvvisa frigidityte, magis nocet debilibus, quam à sensim prohibita.

Improvvisa frigidityte valetudinarii non raro graviter plectuntur; ob organa quædam perspirationi dicata valdè imbecillia, tenuemque corporis habitum, ut ponderi supervacaneo ferendo non sufficiant, quia aliqua sensibilis humorum eruptio vel statim hominem opprimat, vel parti minus sanæ impacti diu excrucientur; frigore autem sensim superveniente etiam partes, si quæ sint naturaliter & ex traduce malè constitutæ, minime læduntur.

XI.

Ob aerem frigidum supervenientem calori, vestibus denudatus, minus duabus libris circiter diei cursu perspirare solet, nulla ab ipso animadversa molestia.

Pondus duarum librarum supervacaneum, à frigore calori subito superveniente, etiam si ob voluptatem refrigerationis, non statim sentitur, tamen ægrè & non nisi longo tempore certè debilibus dissipatur.

XII.

Aura jucunda & frigidiuscula corporibus excalefactis magis nocet, quam aeris vel aquæ frigus in excessu: illa enim non reddit corpus levius, sed obstruit & laxat: hoc obstruit & roborat, & inde minus ponderosa corpora fiunt.

Ex constrictione vires confirmantur, & que etiam frigoris excessus tutius efficit; cave itaque ne ab aliquo exercitio vehementi vires resolvantur ex lenocinio aurae frigidiusculæ.

XIII.

Malæ aeris & aquæ conditiones, quando ad malignam putredinem disponunt, eorum pondus magna ex parte non animadvertitur; quasi quod ab eorum corruptela nervi fortiores fiant, perinde ac in phreneticis.

In Phreneticis, aliàs maximè imbecilibus, tanta meatuum constrictione est, ut vel intensum frigus iis nudis minimè noceat; an non quidam etiam stupor, ex corruptela acrium quorundam humorum, glandulis visceribusque præter naturam impactorum, in partibus sensui dicatis interdum oriatur? certè hi ob summam istam & perpetuam tensionem Nervorum vires ad admirationem exercere possunt.

Natatio

Natatio in frigida post exercitium violentum est jucundissima, sed mortifera; motibus enim oppositis nihil perniciosius.

Ita & frigida potio propter eandem rationem.

XV.

Quod proditoriè disponit viscera ad malum, sæpe nec grave, nec injucundum videtur.

In his meritò numerandi sunt vestitus præter consuetudinem & anni tempus, leves tenuesque; item Spiritus Vini distillus, sive is simplex, aut medicatus sumatur; pepticorum valentissimorum usus quotidianus, quales sunt sales plurimum generum, è chalybe aut ferro putà; item fortes medicati sive calidi sive frigidi sint: Fumus Tabaci ejusque pulvis medicatus, ob insignem proditoriam vim; Opium, &c.

XVI.

Aura jucunda & Austrina cum exercitio violento, sæpe mortifera: ab aura enim adiapneuitia, ab exercitio acrimonia.

Ad hanc quoque rationem, sed vehementius effectus suos edunt Odores quique ju-

et jucundissimi ; scilicet tantam voluptatem debilibus viris fœminisque præci-
pe afferunt, ut in deliquia ex iis oblati-
stinus incidant ; nimirum Cordis Sy-
ste ex toto resoluta vi medicamenti .

XVII.

Qui quærunt à coena avram frigidi-
tatem magis quam par sit, perspira-
re partis veste non indutæ exire pro-
cetur: nocte verò vel die postero plu-
ri solent pati dolorem capitis gra-
vum .

Quia perspiratione impedita , materia
ervacua in caput fere ex decubitu
transfertur ; vel quòd è glandularum
poribus ad os ductibus copiosius possit
eminari , vel quod id auræ isti frigidi-
tate magis expositum fuerit , ut infra
bibet Author Aph. 21.

XVIII.

Si corpora de repente transferantur
aere calido in frigidum , læduntur,
et redduntur majoris ponderis, quàm
fuerint ; à frigido in calidum læduntur,
et fiunt minoris roboris .

Audi C. Celsum de hac re . „ Ergo
cùm quis mutare aliquid volet, paula-
tim debet assuescere .

Debiles magis hyeme, robusti æstate, perspirabile retentum in urina convertunt.

*Debiles quia fere frigore invigora-
tur; robusti autem etiam æstate satis v-
rium habent, vel perspirabile retentu
quovis ejiciendi.*

XX.

Ventilabrum prohibet perspirati-
nem; reddit caput ponderosius & c-
lidius.

XXI.

Ventus ut cute frigidior semper c-
struit, & semper lædit, sed magis c-
put, quia magis exponitur.

*Hi duo Aphorismi easdem rationes h-
bent cum superiore, decimo sc. Septimo.*

XXII.

Ex anni tempestatibus in unive-
sum, siccitates assiduis imbris sal-
briores: reddunt enim corpora levior-

XXIII.

Æstate corpora temperata sunt m-
noris ponderis, quam hyeme tribus
bris circiter.

*Aer siccior, quod tenuior, salubr-
est, quia aptior est in se recipere, & t-
quam evocare, quicquid perspirare in-
neum sit; imò internus aer sanguini c-
chyle*

*hylo mixtus: cum ambientis particeps sit, deo maiorem vim exerit in materia con-
oquenda, ductibusque evacuandis, ob li-
eriores itaque perspirationem in aere
dmodum rarefacto, qualis est aer æstivus
minoris ad tres libras circiter ponderis
umus, quam hyeme.*

XXIV.

*Æstate lassitudo sentitur; non quia
corpus sit majoris ponderis, sed quia sit
minoris roboris.*

XXV.

*In aere calido corpus est minoris ro-
oris, tum quia cum perspiratione ex-
halat aliquid bonorum spirituum; tum
quia calor non est concentratus.*

XXVI.

*Per totam cutem digeritur semper
aliquid à calido, quod secum etiam ali-
quid interni probi humores aufert.*

*Æstate lassitudo sentitur, si quando
plus forte corpus exhalaverit, quam par-
sit. At Spiritus quosdam ab ista exalta-
tione materiae supervacuae distinctos diffi-
ari, fabulae sunt; calorificae quidem in
arquine particulae aereae arctius inter se
cogi, atque adeo vehementius accendi pos-
se, plurimumque æstate resolvi, discuti-
que, unde virium labefactatio sequatur,
verisimile est.*

Igitur

*Igitur, & supervacui, & necessarij
perspirabilis aliquid à tanta accensione
evolet, tum propter meatuum laxitatem,
cum propter concoctionem perspirabilis
præmaturam præcipitemque, credibile est*

XXVII.

*Æstate calore vexamur, non primò
& per se propter aeris caliditatem;
quælibet enim corporis pars est aere
æstivo calidior; sed quia in aere æstivo
non est tanta frigiditas, ut naturalis
calor sufficienter concentratur: quo fit,
ut ita diffusus minus possit perspirabi-
le sua natura calidum insensibiliter
excernere; quod retentum redditur
acre, & est in causa, ut magno vexemur calore.*

*Æstate calore vexamur propter copi-
am expansionemque vehementem vere
sulphurearum particularum sanguini mi-
starum, cutemque adeo suo exitu infe-
stant; recte itaque Author perhibet per-
spirabile esse de sua natura calidum.*

*At quæritur, cur quælibet corporis
pars est aere æstivo calidior? respondeo.
Calor insitus noster tantus est, quantus
ex traduce: Etenim in Embryone pri-
mum accenditur; continuus autem fomes
huic accedit ex aere victu permisto, ipsi
neri*

aeri particulae quaedam vere sulphureae
 praecipue ex vulcanis, id est, Pyritis na-
 turaliter accensis: haec corpore calefacto
 receptae, cordis perpetua compressione ro-
 tationeque in angustissimis vasis, fervo-
 rem illum concipiunt, quo eadem, late &
 tenuiter admodum in aere diffusa, carent.

XXVIII.

Dum corpora in somno aestu ob
 somnum nocturnum vel diurnum ab-
 unde perspirant vel sudant, redduntur
 leviora, & nullo illa die vexantur
 calore.

Istas particulas sulphureas, ut ut per
 summam aestum accensas, somnus vel in-
 sensibilibiter, vel per sudorem abunde dis-
 sipat, ne his magnopere infestemur.

XXIX.

Aestivo calori superveniente frigo-
 re, eodem die libra circiter excremen-
 torum insensibilium magna ex parte
 diffilari prohibetur.

Nihil mirum itaque, cum frigus eo tem-
 pore summae evacuationis calori superve-
 nerit, si tanta sit mensura perspirabilis
 prohibiti, quanta libra est.

XXX.

Si aestas fiat similis veri, ut corpora
 reducantur ad pondus aestati debitum,

excitantur sudores.

In mitiore æstate, veri similiori, sudores excitantur ad pondus diminuendum: nam sudores criticè adjuvāt per spirationem: pondus autem æstivum tribus libris minus est hyemali. Vide Suprà huius Sectionis Aph. 23.

XXXI.

In æstatis initio; si de repente vehemens æstus superveniat, fiunt lassitudines. Quæ, licet post aliquot dies æstus magis urgeat, non perseverant, quia minuitur corporis perspirabilis pondus.

Lassitudo, quæ aucto calore oritur, desinit, cum ad justam diminutionem ponderis perspirabilis perveniatur; etiamsi idem caloris excessus istud argere debuisse videatur.

XXXII.

Eadem virtus minus laborat cum minori, quam cum majori corporis pondere.

Debitum pondus corpori non est oneris: at in debito major eadem virtus fatiscit.

XXXIII.

Perspiratio vi aeris vel aquæ calidæ excitata nocet, nisi ejus maleficium longè majori beneficio compensetur.

Id est, vel Laconico vel Balneo; idem quoque

quoque dici potest de omni corporis evacuatione sensibili; quæ nisi commodè instituantur, & ob magnū beneficium, per se nocent.

XXXIV.

Æstate interdiu, hyeme noctu, corpora robusta magis perspirant.

Corpora robusta hyeme noctu optimè dormiunt, magisq; incallescunt ob corpora sua tunc temporis stratis benè contexta: æstate verò ob eximias suas vires perspirationē etiam inter diu vehementer exigunt: contrà eadem corpora æstate nocte agre stragulas ferunt, & ideo autem ex perspirabili impedito magis infestantur.

XXXV.

Adiapneustia æstate malignam febrem; hyeme vix minimam alterationem efficere potest: corpora enim acriori perspirabili æstate referta sunt quàm hyeme.

XXXVI.

Dormitio æstiva detecto corpore, vel sub dio, magna ex parte disponit ad putredinem, prohibendo perspirationem.

Adiapneustia hyeme tantum non impune fit; quod ad stomachum & intestina perspirabile serè convertitur; cum æstate

eadem perspiratio prohibita, propter corruptelam materiae acrioris, vehementerque accensae, malignam febrem excitare possint; imò in aere servido materia in glandulis retenta, celeriter corruptionem concipit.

XXXVII.

Adiapneustia non calefacit interna viscera, nisi perspirabile fiat acre ob moram, vel à calore extraneo, vel à motu violento.

Duo sunt itinera perspirabilis, scilicet ea quæ ad internas partes, maxime ad ventriculum & intestina ducuntur, atque alia quæ extrinsecus in aerem perspirabile pellunt: illud totum concoctione & chylo perficiendo occupatur; hoc fere ad pondus inutile dissipandum; in neutro verò prohibito malè afficiuntur interna viscera, nisi ab aliqua causarum enarratarum.

XXXVIII.

Dum frigus supervenit calori æstivo, nimii coitus noxa vix percipitur; si verò aer iterum incalescat, detrimentum præteriti erroris non leve sentitur.

XXXIX.

Coitus non immoderati maleficium, aere frigido concentrante calorem, æqua-

æquali beneficio compensari solet.

Calor infirmat: itemque venerem vel moderatam sequitur partium quædam resolutionis; scilicet à vehementi tensione, qua exercetur: præterea amittitur verè animatus quidam humor.

X L.

In noctibus æstivis corpora ad febrem maxime disponuntur ob aeris varietatem; ineunte enim nocte aer est accensus: intempesta verò nocte est temperantior; in aurora frigidus: unde solitum perspirabile in correptis somnis & stragulis denudatis cohibetur, & corpora ponderosiora sunt quod noctibus hyemalibus non evenit.

Etenim hyeme perspiratio nocte prohibita minus incommodi asferre solent: quod propter frigus retentum perspirabile non ita facile effervesceat. Vide supra Aph. 35.

X L I.

Ab æquinoctio autumnali ad solstitium hyemale qualibet die minus libram circiter perspiramus; inde usque ad æquinoctium vernale incipimus liberius perspirare.

Hic calculus valde notabilis est nobisque indicat autumnum in salubritate: item hinc discimus, cur pituita, pulmo-

numque morbis eo anni tempore magis
infeſtamur; nempe ab copia perſpira-
bilis retenti.

XLII.

Autumnus infalubris, tum quia per-
ſpiratio à ſuperveniente frigore pro-
hiberi ſolet; tum quia quod diſſilari pro-
hibetur, acre & mordax fit.

Quia perſpirabile retentum hoſpitatur
in ductibus glandularum viſcerumque
excretoriis; qui ſanè non mera itinera
exiſtimanda ſunt, ſed & receptacula
ad continendos coquendosque ſuos quæ-
que humores; at hi autumnò ob aeris in-
certitudinem, copia humorum impleri ſo-
lent; unde acredo quedam ſive corrupte-
la eorum contrahitur.

XLIII.

Vitantur ægri tudines autumnales,
ſi corpus Autumnò non fiat majori
ponderis, quam dum erat Æſtate.

Hoc præcipue cavetur rebus nonna-
turalibus rite inſtitutis; conſule Aph.
infra 46.47.48.49.50.

XLIV.

Pondus ſenſim auctum, ſenſim mi-
nuendum.

Veherentia medicamenta niſi in gra-
viſſimis morbis non adhibenda ſunt.

Pondus

XLV.

Pondus corporis insolitum non Vere, sed Autumno auferendum, frigidum enim superveniens ponderi magis nocet.

Quòd frigus corpori aptum est addere: vere autem aer tepidus per se ponderi demendo favet.

XLVI.

Nulla Autumno vexaberis ægritudine, si superveniens frigus inveniet te vestibus rectè munitum, si uteris diureticis, & conservaberis in eodem pondere, ut ante.

XLVII.

Bene munitus vestibus melius perspirat, & redditur minoris ponderis.

Perspiratio expeditur vestibus; sed autumnalis ponderis diminutio optime quoque diureticis comparatur, propter aeris summam humiditatem eo anni tempore, & quòd renum oranium sensibilibus ex habitu corporis, id est, ex venis, evacuationum longe copiosissima sit.

XLVIII.

Qui morbis ab humorum copia prodeuntibus Hyeme vexari sunt soliti, purgandi sunt Autumno, & non Vere, reducendique sunt ad pondus, quo

fruebantur Æstatis initio .

Ver enim excipit Æstas; cuius calor pondus fere humorum supravacaneorum sine ope alicuius medicamenti diminuit.

XLIX.

Dum verò morbi prodeunt à mala qualitate, corpora Vere & non Autumno purganda; magis enim Æstate, quam Hyeme intenditur qualitatis malitia .

Scilicet ad morbos quosq; hereditarios, aut alijs generis malitiæ, qualis est Lues Venerea, Hyems fere per se remedium est contra morborum malignitatem: nam hyeme vel ipsa pestilentia regionibus nostris Septentrionalibus citò extinguitur, si quando nobis adducta sit .

L.

Qui in fine Veris præmaturè se vestibus spoliant, & Autumno tardè induunt; in febres Æstate, in destillationes Hyeme facile incidunt .

Vestium præcipua habenda ratio est, maxime valetudinariis, & quibus ex patrio more delicate vestiri pro perpetua consuetudine ex ipsis cunabulis fuit.

LI.

Perspirabile retentum ut acre, febres, & erysipelata: ut copiosum, apostema-

stemata, destillationes, vel cachexiam facit.

Ex natura Organorum varii humores conficiuntur ut chylus in stomacho & intestinis, pituita in glandulis oris, sel in Hepate, sudor in glandulis cutaneis, Urina in Renibus &c. neque adeo unum est perspirabile per omnes eos ductus effusum. At pro copia & acredine perspirabilis, humorumque retentorum varii morbi oriuntur.

LII.

Externum frigus concentrando calorem reddit naturam tantò robustiorem, quantò ultra solitum pondus ferre quoque possit duas libras circiter retenti perspirabilis.

Æstate pondus corporis minus ad tres circiter libras suprà dixit; at istum excessum ponderis hyemalis, virtute frigoris, tam facile quidem ferimus, ac si nulla esset in nobis alteratio; non utique molestus est. Verum istam caloris concentrationem non intelligo: ex frigore certe muscoli contractiores sunt, atque ideo invigorentur.

LIII.

Corpora Hyemis initio facile ad solitum pondus, Æstatis initio magno

labore ad æstivum pondus reducuntur.

Frigus subito occupat perspirabile, viresque dat isti oneri novo ferendo: ineunte verò æstate calor vires minuit; ut nec nobis facile sit, aut ejicere supervacuum pondus, aut id tolerare, donec ad justum æquilibrium ventum sit; nimirum inter vires nostras, pondusque nobis ferendum.

L I V.

Sanitas perseveraret usque ad extremam senectam inculpata, si corpora quatuor anni temporibus æquali pondere semper conservarentur.

Istud pondus æquale non ita intelligendum est, ac si toto anno ad idem pondus pendere debeamus; nam æstate tribus circiter libris ponderis hyemalis caremus: item Autumno multo graviores sumus, quàm Vere: imò & singulis mensibus circiter libram ultra solitum pondus naturaliter ejicere solemus. Vide supra Sectionis primæ Aph. 65.

L V.

Corpora, quorum pondera anni cursu multum augentur & diminuuntur, valde periclitantur.

Nempe præter solitum ac debitum pondus in latitudine salubri.

Quan.

LVI.

Quantò major anni spatium est ponderis varietas, augmentatio sanguinis vel diminutio, tantò est deterior illius corporis conditio.

Hic Aphorismus tantis evacuantibus medicamentis animi causa sumptis, ac crebris venæ, sectionibus temerè celebratis haudquaquam favet.

LVII.

Ponderis augmentatio fit in principio Autumni, diminutio in principio Ætatis.

Meatus, quos calor aperit, frigus contrahit.

LVIII.

Corpora, quorum pondus augetur, magis periclitantur, quam quorum pondus minuitur.

Ex supervacaneis humoribus corruptis multo plures morbi, certè funestiores oriuntur, quam ex visceribus inanitis.

Ab Auctore.

LIX.

Corporis partes rectæ salubriter perspirant: Si vero à somno detectæ inveniantur, etiam ab aere calidissimo eorum pori condensantur.

Qualibet enim corporis pars æstivo ae-

84 DE AERE ET AQUIS.

re calidior est; ideo præter consuetudinem nudata meatuum orificia constringi necesse est.

L X.

Aer plus justo frigidus, humidus, aut ventosus moratur perspiratum: unde qui domi continentur, ut foeminae, nec tussi, nec catharro, nec inflammatione pulmonis laborant.

Discimus quomodo se gerere debeant valetudinarii, sc. calo valde humido, frigido, ventoso, ad exemplum mulierum.

L X I.

Aer in urbe peior aere ruris: quia crassior, & non perflatus appetitum tollit.

Iste Aphorismus nusquam verior, quàm in nostris urbibus, oppidisque; ubi magna quantitas istius sulphurei carbonis terrestris incenditur: scilicet Londini, Bristolla, &c.

CIBO ET POTU.

SECTIO TERTIA.

APHORISMUS I.

Stomachus cibo refertus si inter dormiendum absolvat primam concoctionem, illius noctis perspiratio magna ex parte ascendit ad quadraginta uncias: si non absolvat, ad octodecim circiter.

I I.

Stomachus omnino vacuus, & jejunos, licet dormiat, non perspirat ultra 18. uncias circiter.

COMMENTARIUS.

I. II.

Igitur perspiratio, etiam in jejunis ad medias circiter ascendit; unde cibandi necessitas calidis animalibus manifesta est. At in insectis frigidiisque animalibus aliter se res habet; nam in his cordis motus pro arbitrio tardatur, & tantum non cessat: ita & perspiratio, quæ primario à cordis motu dependet, fere desinit, neque adeo, iis per id tempus, brachiam intellige, cibo amplius opus est.

III.

Tantum perspirat corpus plenum
non

non concoquens, quantum ferè jejunos non habens quod concoquat.

Si amplius verò aliquis quærat, quantum agrotus, ex febre puta, aut vulnere perspiret? responsum non adeo in promptu est; illud certissimum, si, ex.c. Gallina plenius cibata graviter vulneretur, ad plures dies, donec dolor & vulnus ad sanitatem rectè procedat, ex resecta ingluvie nihil omnino descenderit in ventriculum carnosum: itaque cum agroti ferè non concoquant, infra mensuram, ut arbitror, jejunorum perspirare existimandi sunt; nisi ex vehementi aliqua lucta, criticèque id fiat.

IV.

Cibi multum nutrientes, excepta carne vervecina, à cœna ad prandium non solent perspirare ultra octodecim uncias.

Qui cibi valentissimi sunt, scilicet in quibus plurimum alimenti est, ii agrè in ventriculo concoquuntur; ita ad eos digerendos, discutiendosque in secunda atque ultima concoctione integro die nocteque opus est; alias inter non coquentes, & vacuos existimandi sunt.

Caro igitur vervecina, etiamsi plurimi nutrimenti sit, tamen ob celerem concoctio-

coctionem per omnes officinas inter mediam materiam ponenda est : nec immerito, cum fere castrentur id genus animalia, aut tenerrimæ ætatis maculentur.

V.

Cibi copiosi, sed tenuis nutrimenti noctis spatium in plurimis ultra quadraginta uncias perspirare possunt.

Id est, infirmioris materiæ, bene concoctæ, quales sunt Ostrea, Pomaque.

VI.

Alimenta, quæ corpora conservant gravia, sunt copiosa, vel cruda rebellia. Ex valentissimis nimia.

VII.

Quæ conservant levia, sunt consuetata, & vaporosa.

Optime C. Celsus. „ Cibus inusitatus „ inutilis est, id est, quod difficile concoquatur, ut pleraque inusitata, ægre perspirabile est.

VIII.

Caro vervecina facile coquitur, & est vaporosa: perspirat enim noctis spatium trientem libræ magis, quam cætera, solitaque edulia.

Ob egregiam placiditatem suam præ cæteris animalibus id genus pecoris primò nutritum est: at hoc Encomium de sum.

Summa illius carnis salubritate eximium est, cuius sane tanta copia in Anglia, & nusquam melior est; tamen neque omni anni tempore, neque omni loco, aut passionis genere vervex saginatus, æque concoctilis, aut perspirabilis est.

IX.

Quæ ex pasta fermentata sunt esculenta, non efficiunt corpora ponderosa: longe enim facilius perspirant, quam rapæ.

Huius generis esculenta, quæ ex frumentis panificia fiunt, innumera sunt: at hæc omnia virtute fermenti (id est, cuiusdam vehementer aerati corporis) & facile concoquuntur, & perspirabilia sunt.

X.

Vir sanus occultè diei cursu tantum exhalat, quantum per alvum dimidio mensis, licet quotidie coctas tamen, & consistentes fæces semel excernat.

Cur quotidie semel deiciamus, nulla est necessitas (exemplum vide à me exhibitum supra ad 60. Aphor. Sectionis primæ) nisi ex nimio victu, aut summa acredine assumptorum: Alimentum tamen hodiernum id requirere videtur, cum per se, tum ex conditurarum generibus; ideo intestina usque stimulantur ad vexationem

mem totius hominis, donec excrementum alvinum ejiciatur.

Idem quoque observare licet, de quibusdam medicamentis immodice exhibitis; qualia sunt Mercurius dulcis antimonium, chalybs ejusque vitriolum, atque pleræque medicata etenim hæc & similia propter pondus suum metallicum in intestinis, venis, vasisque excretoriis diu retineri apta sunt; atque tandem propter istam moram, cum ex sua natura vehementer septica sint, gravissima ac subita tormina, atque ulcera maligna, ad anum puta, aliasve corporis partes item funestas febres excitare solent.

XI.

Stomachus plenus & vacuus minuunt perspirationem: plenus eam divertit per ciborum corruptelam; vacuus eam trahit, ut impleatur.

Plenus; de excessu loquitur, quem vel vomitus, vel dejectio sequitur; in vacuum verò stomachum perspirationem, liberius ferri, quàm in plenum ob nimiam distentionem; at perspirabile sic intus latum, haud multum pondus minuit, donec vel sursum vel deorsum explosum sit. Vacuus autem perspirationem minuit ob penuriam novi chyli, glandulis submin-

stran-

Strandi, ad perspirabile subinde conficiendum. Perspirabile autem dici potest trahi à vacuo stomacho, si illum acrimonia interni vaporis vehementer irritet.

XII.

Plenus, quando non absolvit concoctionem, ex pondere cognoscitur; corpus enim tunc minus perspirat: vacuus verò flatibus impleatur.

XIII.

Flatus nil aliud est, quam rude quoddam perspirabile.

Flatibus impletur, id est, perspirabili interno; scilicet effuso à ductibus majoribus hepatis, pancreatis, cæterisque minutioribus innumeris glandulis stomachi & intestinorum, inò flatus in sanis, ex maxima certe parte, nihil aliud sunt, quàm verum & coctum perspirabile; nempe ipsissimum atque illud quod extra fertur, per pulmonem & cutaneos ductus; nisi à bilario ductu paulo fervidius, acriusque sit, concoctionis atque excretionis causa. Illud certo verissimum est, non minorem copiam perspirabilis pro numero & modo meatuum intus dissipari, quàm extra.

XIV.

Robustus ciborum plenitudinem absumit

sumit per insensibilem perspirationem: minus robustus per urinam: debilis magna ex parte per chyli corruptelam.

Robusto veraci evacuatio fit maxime secundum naturam: minus robusto per patentissimum iter, quod sit citra habitum corporis, nempe per urinam; debili vero alimentum supervacaneum ejicitur corruptum, id est, minus concoctum crudumque, scilicet ferè antequam in habitum corporis receptum sit.

XV.

Dum omittitur cœna, vacuo existente ventriculo nulloque urgente paroxysmo, retinetur perspirabile, & retentum fit acre: inde corpus ad calidas ægritudines præparatur.

Ubique perspirabile retineatur, acrimoniam & salsedinem quandam, febris incensivam, acquirit. Accessio autem febrilis, etiamsi vacuo stomacho superveniat, istud tamen perspirabile retentum haud tollit sine magna lucta & criticè.

XVI.

Iejunium quod reducit corpora ad minus pondus, sed corporibus insolitum, malum.

Pon-

Pondus solito minus à jejunio perniciosum: quòd vasa minima labefactat, metusque tandem est; ne ex iis sint non pauca, quæ ex inanitione pereant; ita præmatura senectus acceleratur.

XVII.

Cur sint qui fame pereant, si in vivo sanguis nunquam deficiat? quia versus ventris vacuum sanguis tendens relinquit cor.

Rationem mortis ex fame male intelligere videtur, ob ignoratum sanguinis circuitum: certe multo maxima sanguinis pars longa inedia perspiratione dissipatur: atque ita tandem ex ejus defectu viscera paulatim tabescunt; ipsamque adeo cor suo motu privatur.

XVIII.

Non solum incoctus cibus, ut quantus, reddit corpus ponderosius, sed etiã ut qualis quatenus scilicet perspirationem impedit.

Quemadmodum concoctio omnibus vitii occurrat, ita cruditas vel ex minima re corpus ledere potis est; quòd fit suppressendo perspirationem, quæ omnium evacuationum longe præcipua est. Siquidem unus chylus probe conficiatur, iteratio ejus sive venarum opus leve est, tertiamque

tertiaturque in glandulis nullo negotio.

Ad eundem modum ad sanitatem maxime facit vel tantillum alicuius medicamenti septici, concoctionem ventriculi mirifice adjuvando.

XIX.

Dum levior semetipso quis videatur factus, & non sit, valde bonum: id enim oritur à succis trium coctionum exactè coctis.

Hi succi sunt ex alimento chylus, ex chylo sanguis, ex sanguine quilibet humores, at cum ista triplex concoctio unius succi sit, ad eundem modum omnes tres confici verisimile est; nempe partium Organicarum quadam virtute septica, cognata.

XX.

Dum tota die persentitur levitas, & corporis agilitas, præcessit chyli, & sanguinis coctio, & penitus exhalantur tertiæ coctionis recrementa.

Adde & mens erectior est. Verum hic, ut opinor, perspirata materia male appellatur recrementa, nisi respectu humorum quorundam convasatorum; nam illa chylo certe longe subtilior est, quod invisibilis avolat; item, quod à tripliei concoctione parata purgatissima est; imò
duo-

duorum priorum scilicet chyli & sanguinis characteres, quales quales sint, induat, necesse est, antequam ei ad dissipationem ventum sit.

XXI.

Cibus incoctus, quò plenioris est nutrimenti, eo est deterior, vel quia efficit majus pondus, vel deteriore corruptelam.

Alimentum valentissimum incoctum vehementiora mala parit, quòd præter naturam egre crudum ejiciatur aut vomitu, aut dejectione; aut tarde admodum & non sine summa molestia invisibiliter discutiendum est.

XXII.

Corpus maximè leve fit ex ciborum corruptela? liquida tamen excrementa omnia magni ponderis.

A Diarrhæa corpus fit leve, quòd suo maxime penu fraudantur aliæ quoque coctiones & sanguinis viscerumque; item quod ex stimulis ductibus internis humores quoque necessarii simul dissipantur.

XXIII.

Ufus carnis suillæ, & boletorum, malus, tum quia non permittunt cætera edulia simul ingesta perspirare.

XXIV.

Ex usu carnis suillæ, & boletorum;
riente minùs solito, corpus magna ex
arte perspirat.

Fungi cujuslibet generis exsoporife-
is sunt; iste autem somnus stuporem
uendam & constrictionem corpori indu-
it: ita nec ii perspirant, nec alia edulia
erspirare sinunt. Quid igitur Opium
on faciat, maxime in Febris datum,
bi perspiratio vebementer molienda est?

Ita benè defendit Moyses suis Israelitis
arnem suillam. At nostratibus rusticis
x alimentis fere quotidianis est; & quã-
is ex valentissimis, modo diutius, more
ostro, sale condatur, non insalubre est;
uòd sic facilius concoquitur, adeoque
atis commode perspirat.

XXV.

Melones adeò pauxillum perspirant,
ut quadrantem circiter auferant per-
pirationis consuetæ.

XXVI.

Retenta illorum perspiratio in uri-
am, vel sudorem facessere solet.

Magno sane argumento de insalubrita-
e melonum, quòd de perspiratione libram
& amplius demant: imò hi etiam si frigidi
censentur, tamen sudores, urinamque
mo-

movent; id est, libera perspiratione prohibita in alias vias natura invertitur: quæ tamquam imperfectæ cujusdam perspirationis itinera sunt.

XXVII.

Uvæ, & ficus recentes paucillum perspirant, & aliquantulum aliorum ciborum perspirationem impediunt, fortasse quia sensibilibus evacuuantur.

Plerique fructus immaturi vel alimentorum colliquationem præcipitant in diarrhæam, vel intra habitum corporis, id est, intra circulum sanguinis admissi Urinam, sudorem vehementer movent.

XXVIII.

Illud genus edulii optimè perspirat, & commode nutrit, cujus pondus in ventre non sentitur.

De omni repletionem vel infirmissimi alimenti idem dici potest: nam pondus insuetum non sustinet stomachus.

XXIX.

Ciborum plenitudo magis nocet in otioso, quam exercitato, viscera enim illis gravantur quiete, exercitio verò liberantur pondere.

Viscera pleraque quasi pensilia sunt; ita commodè exercitio concutuntur, & ad plenioram perspirationem glandulæ vicis-

*vicissim compressa relaxataque exci-
tantur .* XXX.

Ab eo cibo corpus optimè perspirat,
cujus faeces exeunt consistentes .

*Diarrhaea humano maximè generi in-
festa est; nam naturaliter excrementa, quae
sani sint, mollia & figurata esse debent.*

XXXI.

Minus quam lactuca nutriet caro
pulli, si de carne ea copia edatur, ut in
liquidarum foecum corruptelam exeat.

*Diarrhaea omne ferè nutrimentum tol-
lit: quod alimentum non in chylum, sed
in faeces quasdam liquidas colliquatur.*

XXXII.

Ex ponderatione noveris, quando
jejunium sit salubre, vel insalubre: erit
salubre, si aliquid relinquebatur de he-
sterino edulio perspirandum: sin minus,
insalubre .

*Jejunium tantum salubre est, cum quid
de perspiratione quotidiana bareat. Igitur
magna arrogantia est, inconsulto Medico,
praecipere, quid edendum, quātum, & quo-
ties jejunandum sit; ac si commune ali-
quod praceptum singulis hominibus ap-
tari possit.* XXXIII.

Dum per diætā corpus reducitur
ad pondus minus suo salubri minori ,

E

quod

quod amittit de robore est irreparabile:
quod verò detur minus, & majus salubre pondus, ex 64. primi, & ex 40. hujus intelliges.

*Quosdam novimus vehementer emaciato-
tos ex jejuniis, alios ex morbo, sputatione
putà, tamen vires pristinas recupera-
runt; ut quid sit robur irreparabile amit-
tere, minus intelligo, an diuturnus sit
plurium annorum cibandi modus infra de-
bitum naturæ pondus?*

XXXIV.

Si sciveris quotidie, quantum cibi
tibi conveniat, scies diutissime virtu-
tem, & vitam conservare, idque ex eo-
dem aphorismo intelliges.

Ex modico cibo vigor & longa vita.

XXXV.

Naturæ robur non parum absumi-
tur, dum cœna inodò est quatuor, mo-
dò sex librarum.

*Igitur sequitur roboris absumptio ex
largis cœnis, id est, ex plurimo victu; quo
verò tempore diei is sumptus fuerit, pa-
rum interest. Id quod evenit ex num-
quam intermissa concoctione; tanto onere
vires labefaciuntur.*

XXXVI.

Illa cibi quantitas est saluberrima,
dum

dum à cibo corpus suis negotiis eadem agilitate vacat, ac si esset jejunum.

Eadem regula habetur apud nobilissimum Cornarum Venetum: qua ab eo observata, ex valde infirma valetudine sanam vitam protraxit, ad centum, ut fertur, annos. XXXVII.

Magis quoque gravatur ab octo libris cibi semel in die comestis, quam à decem, tribus vicibus, unica die assumptis.

Propter grave pondus alimenti, cui ferendo ad usque perfectam concoctionem stomachus impar est. Consuetudo autem hodierna apud Londinenses semel tantum & plenius edendi, res suas civiles magis respicit, quàm valetudinis commodum. Nam olim apud nos bis die, statisque horis, undecima scilicet & sexta vespertina prandium & cœna instituta est.

Romanorum autem cœna alia res erat. Nam ad tertiam & quartam pomeridianam lectis suis decubuerunt; atque admodum lente comedebant, nec temerè surgabant à mensa, nisi ad multam noctem: sed iisdem lectulis decumbentes in Conclavia à suis servitiis è cœnationibus ablati fuerunt. XXXVIII.

Il la cibi quantitas est unicuique salu-

berrima, quæ sine molestia potest à virtute concoctrice vinci; vincitur, si quantum ingeratur, tantum absumatur: hæc enim ex ponderatione dignoscuntur.

Hesternum alimentum hodie ex toto consumptum oportuit; unde constat, naturam Diarium tantum non ad plures dies Opsonium, nobis instituisse.

XXXIX.

Illa cibi copia est ingerenda, quam natura potest coquere, digerere, & perspirare.

*Ad eandem mentem C. Celsus. „ Bis
„ die potius quam semel cibum capere;
„ & semper quam plurimum, dummodo
„ hunc concoquat.*

XL.

Si natura posset digerere centum libras edulii, & exporrigerentur nonaginta novem, animal propterea cursu temporis destrueretur.

Strenuo sane argumento contra jejunium: unius tantum libræ defectus ex centum, quam quis concoquere posset, vitam est abbreviare: nempe quod vasa minima ex eo defectu paulatim & maturius pereunt. Hinc quoque discimus, cur o.7ogenarii fere edaces sunt.

Tunc

XLI.

Tunc cibi boni succi diutissimam sanitatem tibi promittent, quando perspirationis quantitas medium obtinebit locum inter excessum, & defectum; excessus post plenam coenam ciborum maximè perspirabilium noctis spatio magna ex parte solet esse quadraginta unciarum circiter; defectus quatuordecim: Ille igitur cibi usus, qui te ad viginti duas uncias quæ est medietas, transferet, certissimam sanitatem, & longævitatē pollicebitur.

Hic Aphorismas discrepare videtur ab 64. primæ Sectionis; ita hæc regula unius cujusque temperamento commodius aptatur ex usu.

XLII.

Celsi sententia non est omnibus tuta, usus scilicet sex rerum non naturalium modò parcos, modò nimios esse debere.

Ista regula Celsi vitam supponit negotiis implicitam: quibus autem victus sine labore abunde sappetit, seque ab omnibus negotiis feriatos norunt, utilissimum sane est, certum vitæ genus habere, & nunquam plus iusto assumere.

Corpora minori molestia reducuntur ad consuetum pondus, si assumant quatuor ciborum libras in prandio, & quatuor in coena distanti, ut par sit, quam sex in prandio, & duas in coena. Ita erat mos laudabilis majorum nostrorum bis quotidie cibum capere, statis temporibus: hujus rei nunc testes sunt Collegia utriusque Universitatis Oxonii & Cantabrigiae; item hospitia Legum Municipalium Londini; hodierna verò Luxuria vitiosarum consuetudinum causa est.

XLIV.

Seipsum sensim destruit qui semel in die praeter consuetudinem comedit; comedat parum, vel multum.

Hic Aphorismus primis editionibus aliter exhibitus est: & istud praeter consuetudinem omissum est. Igitur; sive intellectum oportuit, prout nunc exponitur, dicendum est, vel parum, vel multum comedere praeter victum quotidianum perniciosum esse; sive de alimenti sumptione semel tantum die, ut primum denuntiatur, si parum tantum aut multum fuerit, ad perniciem tendit. Et enim opus concoctionum multo celerius est, & labefactatur languetque natura, si diu ex toto otiosa sit.

Cor-

Corpus magis ponderosum reddetur quatuor unciiis cibi multi nutrimenti, qualis est caro porcina, anguillæ, & pingua omnia, quam sex unciiis cibi pauci nutrimenti, ut sunt pisciculi, pulli, aviculæ, & alia id genus.

Quod alimenta valentiora lentè concoquuntur & lentè admodum perspirant; ideo diutius multo ab iis oneratur corpus, quàm ab infirmioribus; etiam si horum ad tertiam partem plus assumantur.

XLVI.

Cibus pauci nutrimenti si difficulter coquatur, id accidet solum in prima coctione; multi nutrimenti, in omnibus.

Cibi pauci nutrimenti, si quidem in stomacho in chylum colliquesacti fuerint, postea per sanguinem glandulasque facillime transferuntur ob partium eos constituentium levitatem, aerationemque.

XLVII.

Cibus exigui nutrimenti hume stat, & lenit alvum, cito digeritur, & perspirationem dormientium & vigilantium facile juvat.

Alia quoque potiorque, ut arbitror, ratio est; quod magis ex natura nostra

fit : attende figuram dentium nostrorum, fructus, & nũces & ferẽ omnigena poma edere, quam carnem & similia valentissima alimenta: at hæc homines invenerunt, ad compendium quoddam vitæ institutendum, ut magis exotio rerum contemplationi aliisque suis negotiis vacarent.

XLVIII.

Cibus multi nutrimenti stringit alvum nisi corrumpatur; difficile coquitur, & parum perspirat.

Contra verò valentissima alimenta alvum comprimunt: nisi forte corrumpantur in quandam diarrhæam ex difficili concoctione.

XLIX.

Ubi est difficultas coctionis, ibi tarditas perspirationis.

Quia ventriculus est perspirationis promptuarium.

L.

Cibus non ut fluidus debet præmitti, sed ut meliores succi: pylorus enim non est in imo, ut in canibus.

Cibus qui primò & facile in chylum concoquitur, prior intestina exiturus est, isque melior succus existimandus est.

LI.

Tria mala eveniunt ob ciborum varietatem

rietatem; nimium comeditur; minus coquitur; & minus perspiratur.

Alimenta varia, ex piscibus puta, carneve, Insectis aut fructibus, simul comesta, eò difficilius concoquuntur, quo magis nobis inusitata sint; & quòd infirmiora valentioribus miscentur, concoctionem ex cuiusque rei natura vel precipitant, vel retardant.

L I I.

Tempus minoris perspirationis est, quando stomachus est plenus, & præcipue varietate eduliorum.

Ventriculus alimenti plenus stimular; unde perspirationem tum magis versus illum intrò ferri, credibile est.

L I I I.

Qui evomunt cænam, statim tollunt stomachi molestiam, sed sequenti aurora sentiunt corpus ponderosius. Vomitus enim divertit perspirationem trahendo ad intrà perspirabile. Quod ut acre lassitudinem & calorem, ut copiosum gravitatem facit.

Vires minuuntur ex defectu nutrimenti, vomitu ejecti: quodque intus perspirat, non ex toto protinus avolat, perinde ut à cutaneis ductibus, pulmoneve; ideo lassitudo & pondus & gravitas sentitur.

zitur. Verum propter moram iste halitus
internus etiam fit acrior fervidiorque.

LIV.

Qui comedit magis quam oportet,
alitur minus quam oportet.

Quia is minus concoquit; & fere ex
crapula corrumpitur alimentum, id est,
in alvum descendit chylus semicoctus.

LV.

Qui in juventute sunt victus im-
moderati, ventriculum plus justo di-
latant, quo fit, ut in posterum victu
moderato magna cum difficultate uti
possint.

Igitur recte modicus & tenuior vin-
tus adolescentibus prabetur, collegiis
nostris; idque ad temperantiam docen-
dam instituitur. Ventriculus autem ru-
stici alicujus, sub hac disciplina non na-
triti, non solum ex labore assiduo cibi
appetentior est, sed etiam longe ejus
quam plurimi sumendi capacissimus est.

LVI.

Qui ad statum, & moderatum vi-
tum facile reduci cupit, utatur edu-
liis pauci nutrimenti, sic ventriculus
cito se illo exonerans, minori se acco-
modabit capacitati.

Infirmioris alimenti facilis concoctio
& Ven-

¶ *Ventriculus cito fit vacuus; ut ex paululum protractis cibi temporibus, in angustius spatium se contrahi paulatim assuescat.*

LVII.

Quantum edendum noveris, si pluribus diebus observaveris corpus a somno sine molestia ad idem pondus reduci.

Idque tandem sine ulla statera adhibitum; nempe ex usu quotidiano victum capiendi.

LVIII.

Si post pleniorē cœnam corpus minoris ponderis die sequenti reddatur, id eveniet vel ob corruptelam, vel quia irritatur natura ad expellendum utile, quod est admodum nocivum: corpus enim præparatur ad morbos, dum utilia evacuantur, & cruda detinentur.

Id est, crapula per corruptelam ciborum, aut effusissima atque immatura perspiratione. Verum omne perspirabile simul & confertim prorumpere, valde nocivum. Etenim opus est & modo & spatio quodam ad cōtionem etiam in perspiratione, perinde ut in aliis sensibilibus evacuationibus.

Si cœna fuerit octo librarum, & edulia in ventriculo corrumpantur; corpus die sequenti erit minoris ponderis, quam si cœna fuisset trium librarum, & cibus non fuisset corruptus.

Quod frustra sumptum est alimentum; nam parum ejus in venas ingreditur, cum in intestina ferè semiconcoctus chylus descenderet.

LX.

Edulia aptissima perspirationi non corrumpuntur, imò post nocturnas vigillas hominem conservant sine lassitudine & gravitate.

LXI.

Edulia non perspirantia, obstructions, corruptelas, lassitudines, mæstias, & pondus efficere solent.

Quæ sint edulia perspirationi aptissima, vide Apborismis infrà positis 81. 82. & quæ sint non perspirantia scire oportet, ut ea vitaremus.

LXII.

Illa est viventis pessima conditio, dum facta ciborum concoctione, corpus per sentitur onerosius solito, cum tamen sit minoris ponderis.

Cum nihil profecerint alimenta, etiamsi
con-

concocta, & perspirata fuerint ad ejus vires sustinendas.

LXIII.

Si quis cibi, vel potus nimietate utatur, & sequantur evacuationes sensibiles longe pleniores consuetis, corpus die sequenti fit solito levius.

Fortè quòd iste excessus, certe in potus meracioris nimietate, ut evacuationes sensibiles, per urinam putà; longè pleniores consuetis excitat, ita & per sudorem perspirationem quoque sensibilem ad eandem ferè rationem expellit.

LXIV.

Edulia liquida, data molis paritate, sunt ponderosiora solidis: liquida percutunt fundum: solida supernatant: cyathus vini, seu jusculi est majoris ponderis, quam integer panis.

At quamvis liquida solidis ponderosiora, tamen infirmioris alimenti estimanda sunt.

LXV.

Si nimius potus à somno efficiat oculos lacrymosos, signum est corpus non perspirasse ut par erat.

Oculi à nimio Vino madidi indicant humores à glandulis non adhuc concoctos fuisse ad insensibilem exhalationem, aut

acri-

IIIO DE CIBO

acrimoniam quandam concepisse ex ista cruditate, & crapula.

LXVI.

Si post multam potationem fudes, vel multum meas, aut magnum robur, aut magna infirmitas indicantur.

Si cui imbecillo id acciderit, humor crudus ejicitur quacunque is feratur via; si robusto, concoctior.

LXVII.

Aquæ potatio insensibilem perspirationem impedit, auget tamen sensibilem.

Mirificum sane est sensibilis evacuationis augmentum ex aquis medicatis. Nam Tunbrigenses putà Ferrugineæ ad libras septem & amplius à jejuniis quopiam potatæ, eodem pondere intra tres circiter horas per urinæ itinera reddi solent. Igitur de istiusmodi aquis per dies plures immodicè potandis, ut moris est, quatenus iste Aphorismus verus sit, ii videant, qui has ægrotis suis propināt. Profecto si insensibilis perspiratio tantum ab iis minuatur, quantum sensibiles evacuationes per urinam dejectionemve vehementer augeantur, corpori graviter damnosæ futuræ sunt, certe valetudinario. At insensibili perspirationi, utpote omnium
eva-

evacuationum longè primaria, summo-
pere cavendum est.

LXVIII.

Potatio hisce lœculis in temperatis
quæque est improporcionata: cibus e-
nim illorum solet esse 12. unciarum
circiter, potus quadraginta, & ult. à.

Rectè quidem in diæta errorem notat
non ferendum. Cornarus Venetus, illu-
stre temperantiæ exemplum, ad duode-
cim uncias cibi, vix unquam trientem
supra libram potavit; imò sunt, qui omni-
no nihil bibunt ad plures dies, neque ta-
men sitiunt: quod satis testantur Historia
medica & itinera marina: idque propter
vitum parcè admodum sumptum, per-
spirationemque æquabilem in aere sereno.

LXIX.

In homine utente moderato vitu,
perspiratio nocturna aliquando ascen-
dit ad tres libras: in utente plenissimo,
stomacho præexistente vacuo & ro-
busto, potest ascendere ad quinque li-
bras.

O admirandum sane motus cordis effe-
ctum, circulationis sanguinis par inven-
tum! adeoque nunquam satis laudandum
tantæ veritatis auctorem.

Jejunium corpori, suo majori pondere insignito, juvat; mediocri nocet; minori longè magis.

Iis solis, quibus victus plenissimus esse consuevit, jejunium non nocet.

LXXI.

Post longum jejunium si corpus liberalius nutriatur, perspiratio redditur plenior solito libram circiter.

Quia omnes glandulae jam valde implentur, concoctionique perspirabilis supervacanei vehementer incumbunt: idque multo expeditius pleniusque faciunt, ob summam illam humorum acrimoniam, in omnibus concoctionum officinis residuorum, conceptam ex longo jejunio.

LXXII.

Post immoderatum exercitium, corporis vel animi statim vesci, malum: corpus enim defessum ægre perspirat.

Quod perspiratio integrum cordis vigorem desiderat; utpote quæ in ultimis limitibus corporis peragenda sit.

LXXIII.

Si sobrii, & in victu temperati præmaturè moriantur, amici mirantur novitatem, quia de perspiratione in-

fen-

sensibili nil sciunt.

Perspiratio autem, illa vulgo ignota res, impedita, sæpe in causa est præmaturæ mortis. Etenim cum illa omnium evacuationum longe præstantissima sit, ejus prohibitio, si quando immoderata fuerit, maxime in sobriis, aut victu temperatis, valde exitialis esse solet.

LXXIV.

Cibus & potus nimius non solum retenti perspirabilis acrimoniam, sed etiam partium, præcipuè non principum, pravos affectus diu occultant; qui dum corpora purgantur, vel inedia tractantur, de repente erumpunt, & in gravissimos affectus facessunt.

Docemur, quàm difficile sit belluonibus sibi temperare, & sobrie vitam agere. Nam quoties id conantur vel inedia, vel medicamentis purgantibus, infirmitates suas sentiunt, & occultos nescio quos morbos subesse merito suspicantur; quibus avertendis denuò ad intemperantiam redeant; scilicet, quòd ex vino victuque nimio stupet animus, sensusque bebtiores fiunt, tanquam si quod Opium sumptum esset.

LXXV.

Medicus qui præest rationi victus
Prin-

Principum , si nesciat quantum & quando quotidie perspirent, illos decipit & non medetur , & si juvet , casu juvat .

Censorium opus non est instituti nostris; tamen merito nostri homines summae negligentia culpandi sunt, qui tantum experimenium parvi, ut video, fecerunt, atque ex suis Fabulis sapere maluerunt.

LXXVI.

A cibo quatuor horis circiter vix libram plurimi perspirant, inde ad nonam duas libras, à nona ad decimam sextam vix libram.

Huius computationis ratio est, quòd non ante sextam horam à cibo multum chyli in venas transit; ita à pleniore ejus receptione duplo plus per glandulas effunditur, quàm aut prius, aut postea; nam exhaustis fere glandulis, lente admodum; quod reliquum est, perspirat.

LXXVII.

Tunc erit cibandi tempus, quando corpus reducetur ad illud pondus, salubre tamen, quo fruebatur paulo antequam hesterno die ingessisset cibum, istud solus Apollo sine trutina sciet.

At id ex consuetudine & cibi temporibus satis commode sciri potest: necessaria

via tamen est Trutina ad disciplinam doctrinamque.

LXXVIII.

Sin verò nocturnæ potationis pondus insolitum, neque à robore constricticis, neque à corruptela die sequenti tollatur, locum habent illa duo carmina,

*Si Nocturna tibi noceat potatio vini,
Hoc tu manè bibas iterum, & fuerit
medicina.*

A corruptela: id est, à diarrhæa aut vomitu, vide infra Aph. 93. hujus Sectionis.

Quicquid ventriculum roborat, perspirationem etiam promouet; in his verò sunt vinum, cæterique spiritus vini medicati: satius est tamen iis non indigere.

LXXIX.

Si salubre corporis pondus à cœna, est ducentarum librarum, corpus ob nimium coitum factum minus salubre, erit centum nonaginta octo librarum circiter, quia virtus illa lægudior impedit, ne duæ alimentorum libræ possint saltem sine aliquo angore in pondus salubre converti.

Ex nimia venere sequitur virium, ponderisque adeo salubris diminutio, ob im-
mat u-

*maturam concoctionem ventriculi . Vide
infra plura Sectione sexta.*

LXXX.

Cibus facilis perspirationis facilius ,
& longè minori angore refarcit vires
coeuntium collapsas , quam difficilis
seu multi nutrimenti .

*Qui partium concoctricium imbecilli
t s , ex venere putà aut aliàs contracta
infirmius alimentum desiderat .*

LXXXI.

Mustum aliquantulum turbidum
in ventriculo coquatur, non solum per-
spirat, sed maximè juvat aliorum edu-
liorum perspirationem : hujusmodi
virtutis sunt calida flatulenta.

*Idem dici potest de cerevisia nostra no-
vella: in illa siquidem, non inveterascentē,
particulæ aeræ fervidae insunt; qui-
bus scilicet se aliaque alimenta, quibus
cum misceatur, liquidò per omnes conco-
ctiones digerere, effundereque potis est.*

LXXXII.

Cepæ, allium, caro vervecina, pha-
siani , maximè omnium succus Cyre-
naicus juvat perspirationem edulio-
rum ægrè perspirabilium .

*Loquitur , credo , de succo Cyrenaico
ex fide Veterum ; nam istud medicamen-
tum*

nam jam diu perditum est; at Opopanax & agapenum, & quibusdam Assa fetida li succedanea sunt; in his verò numero licet Ghincbina, Vitriolum Martis, omniaque septica. Vide infra Aph. 101. hujus Sectionis.

Additi ab Autore,

LXXXIII.

Cibus valde paucus à ventre non implectitur: Inde non coquitur, non staurat, non perspirat.

Ventriculus vacuus flaccidus est, & is commodè vel minimum cibum amectitur; quique parce comedunt, per iratione non multum molestantur sicut & reliquis duabus concoctionibus: inurimum verò comedentibus perspirat & summo labori & detrimento est, ut præ Aph. 71. expositum est.

Profectò male esset actum cum reliis animalibus, si multum, aut nihil amenti sumerent, comedant tamen parum vel multum, prout id fortuna iis obtulerit. Imò ex Aph. 85. infra scripto constat ventriculum modò vacuum semper esse vel minimum cibum concoendi.

Per-

Perspiratio insensibilis est excrementum tertiæ coctionis: quare si non fiat prima, neque tertia fiat concoctio.

Id est, glandularum viscerumque scilicet partium, quæ citra venas sunt, eaque omnes velut totidem ventriculi sive exigua viscera existimanda sunt, nempe ad varios humores concoquendos, maxime ad perspirabile ex iis insensibiliter exigendum.

LXXXV.

Ob rigidam inedia, caput repletur, pulsant tempora, tenduntur hypochondria, brachiorum & crurum lassitudo fit.

Ex rigida inedia hypochondria tenduntur: nempe ex insensibili perspiratione in ventriculum & intestina translata ibidemque accumulata: item in capite & extremis membris summa molestia lassitudo non raro oritur, ob reliquias retentorum humorum, qui ideo acrimonia quandam concipere apti sunt.

LXXXVI.

Exinanitio à cibi pauxillo major quàm à pharmaco, quod movet quidem sensibilem, sed insensibilem evacuationem divertit.

A valde tenui victu sanguinis massa plus diminuitur, quàm à pharmaco; imò plus vitiatur à diverticulo insensibilis evacuationis.

LXXXVII.

Ventriculo in horis matutinis vacuo ob omissam cœnam, in pituitoso valde juvat edulium siccum, ut biscoctum.

Ne quid nimis humidi Oesophagi orisque glandulis subministretur.

LXXXVIII.

Edulium quatuor librarum circiter semel in die sumptum, si noceret, bis vel ter ingestum juvaret: Plenitudo ventris evacuationem insensibilem divertit.

Sive multum sive modicum sumendum sit, satius est, certe valetudinariis, id divisis temporibus, quàm semel capere; quod alias ventriculo imbecillo quatenus is musculosus est, nimis gravi esset oneri.

LXXXIX.

Nemo incidet in morbum, si sedulo prævideat, ne cruditatibus laboret.

Præcipue stomachi; nam si illa concoctio bene se habeat, cæteræ necessario consequentur.

Senes ter sumere cibum in die, ut Antiochus, tutius est quam bis, vel semel multum impedit perspirationem.

In hoc numero ponendi sunt valetudinarii quique & ex morbo aliquo chronico, Arthritide putà, convalescentes.

XCI.

Pisces in cœna cur non sumebat Antiochus? quia morantur perspirationem: a somno fit utilis perspiratio, qua feriata vires languescunt.

Pisces cito concoquuntur in ventriculo, ob facilem eorum colliquationem; at forte quòd ex minime aeratis particulis constant, glandulis hæere apti sunt. De somno vero supra diximus eum à natura institutum fuisse ad perspirationem expediendam: certe glandularum non minus, quàm ipsius ventriculi concoctio vires dat.

XCII.

Succi cucumeris frigiditas & crassities in venis conservatur: imo alii succi pravi, licet sint costu faciles, prohibendo perspirationem efficiunt malignas febres.

Igitur omnia alimenta infirmiora, quod

con-

concoctu facilia sint, non protinus boni succi sunt, & salubria; quod glandulis obstruendis apta sunt.

XCIII.

Cibi corruptela cur efficit lassitudinem, quia divertit perspirationem: sed quomodo? quia facit celiacum? Sed cur celiacus lassitudinem facit? quia una cum excrementis exit aliquid prioris cibi bene cocti.

Cibus corruptus diarrhæam excitans, duplici de causa lassitudinem parit; quod nutrimentum sic amittitur; quodque tanquam medicamentum aliquod purgans irritat, atque ex intestinorum glandulis visceribusque utiles quoque succos elicit.

XCIV.

Si quis corpore defesso eat cenatum lautum, à somno statim carnes frigidae, & lassitudines: à cena tamen duodecim horis circiter emendatur omnia: quia tunc coctio, & perspiratio utilis fit.

Et lavatio & cœna defessis inutiles sunt; quod ii difficilius concoctiones suas moliantur, multoque longius spatium à somno requirunt, ut ea perficiantur.

XCV.

Cibus à violento exercitio nocet,
F tum

tum quia non amplectitur, tum quia perspiratum divertit.

Non bene capio auctorem, cur ventriculus cibum non amplectatur; nisi quod is sit à violento exercitio, ut reliquum corpus, leviter inflammatus: ideo cibum ante concoctionem in intestina præcipitat, et à tanto onere importuno seipsum liberet.

XCVI.

Qui it cœnatum animo perturbato, longe minus digerit, quam quietus & lætus.

Naturales actiones, quales sunt partium concoctiones, etiam ab animi affectibus distrahuntur: ideo somnus, in quo fere animus quiescit, istiusmodi actionibus universis magnopere proficius est.

XCVII.

Potus inter prandium & cœnam nocet: Sed si tantundem minus in cœna potamus, tollitur nocumentum.

Magni interest, quantum bibamus, (vide supra Aph. 68.) tempus vero, & cibi qualitatem siti inque consulere licet.

XCVIII.

Vomitus à cœna debilitat, quia amovet alimentum; tum quia divertit perspirationem.

Duplex detrimentum, & alimenti amiss-

amissio, & glandularum cutanearum oc-
clusio, scilicet ex vehementi perspira-
tionis revulsione ad internas partes.

XCIX.

Semel aut bis in mense facto excessu
in cibo & potu, die sequenti licet sen-
sibiliter non evacuet, minus solito per-
pendit.

*Quia plus solito perspiravit, ut su-
pra comprehensum est de cibo copiose
sumpto post inediam.*

C.

Victus uniformis caret beneficio il-
lorum, qui semel vel bis in mense ex-
cedunt: expultrix enim à copia irritata
excitat tantum perspiratus, quantum
sine Statica nemo crederet.

*Robusti id quidem medicamento esse
potest: at satius est isto beneficio carere,
quam periculum facere: ita certe consulo
valetudinariis.*

C I.

In frigido corpore mel juvat, quia
nutrit, & perspirat; in calido nocet,
quia bilefcit,

*Adjice adeo mel & saccharum supe-
rioribus, in Aphorismo 82. huius Sectio-
nis memoratis: ut autem mel in aq. u.
bus bilefcit, non intelligo: potest quidem,*

ob septicam suam vim, nimis calefaciendo irritandoque ventriculum & intestinali bilem elicere, stomachumque adeo & vicinas partes acrimonia sua ledere.

CII.

Nihil magis impedit perspirationem, quam potus dum fit chylus.

Merum & salsamenta quævis similiaque interdum id postulant; fatendum est, omnem stomachi repletionem perspirationem paulisper posse morari.

CIII.

Jecur ob refrigerationem minus attrahit chylum, longe minus expellit perspirabile.

Expulsionem perspirabilis quod attinet, cor & glandulæ id præcipue faciunt: at non negandum est, quin ipsum jecur suas, easque magnas partes, habeat in perspiratione; quatenus scilicet glandulosum & viscus primarium, ductuque insigni, in intestina hians, prædium sit.

CIV.

In homine sano alvus lubrica, vel fit vitata coctione, vel chyli dispensatione ob prohibitam perspirationem.

An perspiratio possit sic ex toto occludi, ut chylus regurgitet? forte ex labefacta.

factatis venis lacteis chyli dispensatio vitietur ; quod ut arbitror , non raro accidit scilicet ex malis medicamentis , cibisque inusitatis .

CV.

Bonæ valetudinis pestis duplex ; corpus ex toto tradere quieti ; & comedere ante cibi præcedentis concoctionem .

Exercitium quidem , bonam valetudinem quod spectat , utramque paginam implet , omnemque evacuationem promovet ; altera vero pestis nempe quies sive somnus ex consuetudine limitandus est . Nam Meridiatio semper laudabilis existimata fuit : ex Celsi verò regula ; nempe , „ longis diebus meridiari potius „ ante cibum „ sin minus post eum .

SOMNO ET VIGILIA.

SECTIO QUARTA.

APHORISMUS I.

Somnus placidus adeo favet perspirationi, ut septem horis quinquaginta unciae cocti perspirabilis in robustis sæpè exhalent.

COMMENTARIUS.

I.

Igitur somni necessitas quædam nobis incumbit, perspirationis causa; ut tantum pondus materiæ, à triplici connectione subtilissimæ, insensibiliter discutatur.

Item hinc liquet, si septem horæ somni robusto sufficiant, imbecillo novem minimum dentur propter perspirationis moram atque imminutionem.

I I.

Dormiens septem horarum spacio occultè, salubriter, & sine violentia perspirare solet duplo magis quam vigilans.

Qui vigilat omnes corporis musculos constrictos habet, meatusque adeo glandularum duplo magis angustatos, quam qui dormit. Qui itaque propter assidua
nego

negotia ac lucubrationes dormire prohibentur, parum alimenti sumere debent, ut perspiratione minus indigeant.

III.

Perspiratio dormientis, quæ cum multo sudore fit, non est plenior quamcunque insensibili perspiratione sine sudore.

Effluvia insensibilia, quod valde aerata & in tenuissimum vaporem cocta, longè rapidiora sunt, quam quæ cum multo sudore profundantur; nam sudor, ut crassus & lentus, non parum meatus obstruit.

IV.

A somno nocturno corpus sentitur minoris ponderis, tum ob vires auctas, tum ob exhalationem saltem trium librarum circiter excrementorum.

Vires augentur ob relaxatos musculos somni tempore: nam ex assidua ista tensione diurna aliquis fatigetur, & labefacietur, necesse est.

V.

Somnus inquietus impedire solet trientem solitæ perspirationis.

Quia tantum à placido somno deest: Etenim cui insomnia vehementer molestæ fuerint, is parum dormire existimandus est.

VI.

In somno placido perspiratio aliquando major est, data temporis paritate, quam in exercitio violento.

Quia violento exercitio assultim ferè & per sudorem expellitur cruda quædam materia: placido autem somno cocta & insensibiliter emittitur continuo quodam effluvio; maximum sanè providentia beneficium, quod plurimi sint ad exercitium vix habiles.

VII.

In somno matutino sed peracta prima coctione; libra perspirabilium excrementorum horæ spatium: non peracta nec quadrans exhalare solet.

Id est, ad Sextam circiter horam à decubitu, ubi iam chylus ex toto in venas transferit.

VIII.

Quæ impediunt somnum, impediunt quoque perspirationem cocti perspirabilis.

Etiam si coctum sit perspirabile, tamen non temerè avolat nisi dormienti, propter angustias meatuum, ad glandulas pertinentium, scilicet ex perpetua quadam constrictione muscutorum in vigilante.

IX.

Somni breves fiunt ab acrimonia perspirabilis retenti, perspirabile verò sæpe retinetur, quando natura aliis internis muneribus plus solito est occupata.

Propter assiduas istas puncturas ex acrimonia perspirabilis retenti in meatibus Glandularum. Ita ventriculo concoquente, venisve nimium repletis chylis, haud libere perspiramus.

X.

Acrimonia perspirabilis retenti, vel sæpissime petit caput, turbat somnum, & partium superiorum perspirationem divertit.

Caput quidem Nervique sua materia acri male affici possunt; quod iis suæ quoque glandulae concoctrices sunt. Ad quod in meatibus aliarum glandularum retinetur, cum extra circuitum sanguinis sit, non ita promptum est, ut arbitror, de loco in locum transferri.

XI.

Si quis à somno sentiat brachia dolentia, vel plus solito defatigata, significat corpus esse majoris ponderis, quam natura diu ferre possit.

Nerape morbum aliquem brevi venturum indicat.

Qui dormiunt pedibus ac coxis detestis, noctis spatio libra perspirabilis exhalare prohibetur.

An propter numerum & magnitudinem glandularum in pedibus & circa coxas? certè quia pedes coxaeque etiam ad quintam partem circiter totius cutis sunt.

XIII.

Perennis in lecto corporis agitatio magis agitat, quam velox cursus: in motu enim currentis, solum muscoli infernarum partium corporis; in motu jacentis, muscoli fere universi corporis moventur.

Meatuum glandularum constrictio atque angustatio, adeoque perspiratio diminuta ex assidua Musculorum tensione dependet; Perennis autem illa agitatio in lecto parum expellit, cum velox cursus perspirabile, ex spiritus retentione: visubinde discutit.

XIV.

Magis prohibetur perspiratio in dormientibus ab Austrina aura frigidiuscula, quam in vigilantibus ab ingenti frigore.

Igitur satius est sub dio vigilare, quam vel Tabernaculo dormire nudus: nam ita
rela-

relaxatis meatibus glandularum ob somnum, & Austrinae aëre frigidiuscula dulcedinem, perspirabile repellitur, recrudescitque.

XV.

Si somnus nocturnus minor solito fit, exhalatio cocti perspirabilis imminuitur, crudi verò augetur.

Etenim materia, ad perspirationem destinata, vi cordis in meatus glandularum assidue propellitur; ubi ex defectu concoctionis cruda accumulatur.

XVI.

A cibo facilis perspirationis corpora potius debilia, quam ponderosa: a cibo verò difficilis, & debilia & ponderosa fiunt.

Ad proximè superiorem classem propriè pertinet hic Aphorismus.

Redè itaque Veteres prodiderunt ex ore Celsi, ut quo valentior quæque materia est, eo minus facile coquatur; sed si concocta sit, plus alat.

Cur autem alimenta facili perspirationis corpora debilitent, quaritur? rē quod nimis relaxant viscera, eo utique meatus; siquidem ferè humida sunt, & tenuium partium: in partium tamen modica astrictione vires consistunt.

XVII.

Perspiratio à somno facta differt specie ab illa, quæ in vigilia: prima est coctorum perspirabilium sine acrimonia, & cum virium levamine; secunda est crudorum, acris, violenta, & cum labore.

In prima nullum virium dispendium; quia per se quasi sponte à solo cordis motu placide atque insensibiliter costæ effluunt: in hac verò secunda ob moram ex nimia partium tensione acris & cruda obnixè exprimuntur.

XVIII.

Duplo magis dormiens perspirat vigilante. Hinc illud famosum: *Due horæ quietis in vigilante perinde juvant, ac una somni.*

XIX.

Perspirationem insensibilem cursu septem horarum in dormiente inveni in multis esse quadraginta unciarum circiter, in vigilante viginti.

Scilicet ea differentia, quæ est inter astrictum laxatumque, meatus glandularum quod attinet.

XX.

Qui vaeuo ventriculo it cubitum, ea nocte tertiam partem minus more solito

lito circiter perspirat.

Quod perspiratio ex concoctione ventriculi suppeditatur; qua feriente, copia perspirabilis deest.

XXI.

Biliofi, qui eunt cubitum stomacho omnino vacuo, venter & caput implentur crudis, pulsant tempora, eliquantur carnes, tensiones vehementes circa brachia & manus oriuntur, excitatur aliquando morsus cordis, vertigines, & epilepsiæ, ut accidit Diodoro.

Igitur bilis, ubi præter modum in ventriculum atque intestina effunditur, & copia peccat, sæpius novo chylo diluenda est: nam verisimile est hæc symptomata oriri ex bile per vasa lactea in sanguinem refluxa.

XXII.

A solito majori perspiratione plenioris cœnæ usus semper somnum longiorem & jucundiorum pollicetur.

XXIII.

Perspiratio minor solito prænuntiat somnum inquietum, & noctem molestam.

Magnum sanè argumentum primarij usus somni: nempe post pleniorum cœnam, quæ perspirationem solito majorem ex-

habet.

haustamque excepit, is & longior & jucundior esse solet. Contra vero, si perspirabile dici præcedentis non ritè fuerit dissipatum, somnus inquietus & nox molesta expectanda est.

XXIV.

Si à brevi & implacido somno carnes frigidae inveniantur & indè febricula succedat, id in debilibus mortem, in robustis morbi longitudinem magna ex parte prænuntiat.

Scilicet ob difficultatem perspirabilia cruda & acris ejiciendi: quod tandem secundum vires agri, vel lethale, vel ferre trahitur in longitudinem.

XXV.

Leæti mutatione somnus implacidus, & perspiratio minor fit: insolita enim licet meliora, corpus & animum lædunt.

XXVI.

Magis somniant in lecto insolito, quam in consueto jacentes.

Quotidianū certe cubile tutissimū est; cætera quidem animantia ex instinctu vivunt; quo servato, mores iis immutabiles sunt, & quoad victum & loca; ita fere quæque ad extremam suam senectutem commode perveniunt.

Qui

XXVII.

Qui dormiunt, & non somniant,
benè perspirant, & versa vice.

Somniare tantum à perspiratione tol-
lit, quantum deest à vero somno: nam
qui somniat, vix semisopitus dici potest.
Imò ex insomniis vehementer cor labo-
rat, haud aliter sane, quam si quis vigi-
laverit.

XXVIII.

Somnus à cibo quatuor horis circi-
ter est utilior: natura enim tunc mi-
nus est occupata prima concoctione,
melius remittit quod est amissum, &
melius perspirationi favet.

XXIX.

Si à cœna quinque horis somno il-
lico excitatum perpenderis, vix me-
diam libram; si octo horis, tres libras
perspirasse invenies.

Fortè ventriculus ex bona parte ad
quartam horam à cœna depletur; chylus
tamen vasa lactea non plene subire solet
ante horam sextam; ita quinta post cœ-
nam alicui expergefado parum perspira-
tum est; chylo verò omni in venas in-
gresso copiose perspiratur. Igitur duæ
ultima concoctiones simul sumptè duplo
minimum citius perficiuntur, quàm ista
pri-

XXX.

Somno solito brevior semper aliquid perspirationis prohibetur, quod nisi sequentibus diebus plenior perspiratione compensetur, imminet febris periculum.

Ex mensura somni fere perspiratio aestimanda est: itaque is ubi solito brevior fuerat, meridiari oportet, aut exercitatione aliqua solito plenior excitanda est, ne febris oriatur.

XXXI.

Retenta aliqua perspirationis consuetæ parte, die sequenti vel à prandio somno rapimur, & horæ spatio librâ circiter perspiramus; vel nocte sequenti tantò longior sit somnus, quanto magis solito expedit perspirare: vel in sensibilem crism, vel in morbum labimur.

Ita vel leviter amissa perspiratio omnimodo compensanda est; scilicet quiete & abstinentia, ut tanta incommoda caveantur.

XXXII.

A somno oscitatio & artuum protensio, indicant corpus maxime perspirare sicuti dicitur de gallis, sese
alis

ET VIGILIA 137
alis ante cantum percutientibus.

XXXIII.

Oscitationes & artuum extensiones, quæ statim à somno contingunt, ex copia perspirabilium ad expulsionem, optimè præparatorum excitantur.

XXXIV.

Corpora oscitatione & pandiculatione horæ dimidiæ spatio magis perspirant, quam tribus horis alterius temporis.

Utraque videtur; nempe Oscitatio & Pandiculatio, ad eundem effectum institui. Nam Oscitatio est plenior pulmonis inspiratio, ad halitus ejus plenius exhauriendos, itidem pandiculatio ad artus vehementer & subito purgandos, si qua forte supervacua materia in somno accumuletur, hæreatque; scilicet ne iam vigilantis motui & agilitati obstet.

XXXV.

Qui ægris dant serapia, vel medicamenta horis optimæ perspirationis, quæ solet esse à somno duarum horarum spatio, lædunt: horis veró sequentibus, profunt.

Quia quicquid nobis inusitatum est, nauseamve movet, perspirationem impedit, etiamsi materia rite præparata sit
ad

*ad exitum; scilicet in imbecillis subitam
& vehementem partium constrictionem
excitando.*

XXXVI.

*In paroxysmis pandiculationes, &
oscitationes non significant caloris cō-
centrationem, sed excretionem acriū
copiosorum perspirabilium retento-
rum.*

*In paroxysmis Febrium eadem sympto-
mata ac quæ in sanis videmus; idque
propter copiam acrium perspirabilium
retentorum, atque agre discutiendorum.*

XXXVII.

*Hora dormitionis meridianæ cibo
corpora, aliquando libram, aliquando
selibram excrementorum occultè per-
spirabilium excernere solet: libram, si
aliquid perspirationis, hesternæ diei
retentum sit: selibram, si nihil.*

XXXVIII.

*Si aliquid hesternæ perspirationis
sit retentum, & per somnum meri-
dianum illud omninò non excernatur,
statim à somno persentitur magnum
capitis pondus; magnusque dolor gra-
vativus.*

*Atque hæc optima ratio est meridiatio-
nis, ad horam limitandæ, certe in valetu-
dina-*

linariis; scilicet ad mala besterna, si quæ-
uerint, præstantissimum remedium.

XXXIX.

Si quatuor horis à somni initio cibus
corrumpatur statim hæc duo mala se
in vicem consequentia contingunt: pro-
hibita perspiratio & vigilia.

XL.

Nulla causa sæpius somnum inter-
turbat, quàm ciborum corruptela: id
efficit quæ est inter stomachum & ce-
rebrum sympathia.

Ex concoctione vitæata nec perspiratio
sequitur, quòd fere nihil concoquen-
dum in glandulas transmissum sit; neque
somnus continuatur propter assiduum sto-
machi irritamentum ex corrupto alimen-
to, vel vomitu vel dejectione, siquidem
in chylum tandem confici nequeat, elimi-
nando.

At sympathia ista cerebri cum stoma-
cho non est alia, quàm quæ ei, nervis
mediantibus, cum reliquis corporis par-
tibus intercedit; videlicet, opium ven-
triculi primum nervos constipat, stupe-
remque iis inducit, unde somni quasi
quædam fallax simulatio sequitur: in na-
turali vero somno nervi relaxantur, fe-
rianturque; tamen ex qualibet gravio-
ri par-

vi partis alicuius, stomachi puta, affectione ad motum statim & vigiliam excitantur.

XLI.

Somnus hyeme utilior, quam æstate, non quia ventres sunt calidiores, vel somni longissimi; sed quia ante diluculum corpora sunt actu calidiora, & ut talia maxime perspirant, æstate vero frigidiora.

Iusta corporis temperies, ratione caliditatis, ad perspirationem rite expediendam requiritur; scilicet, ne ex frigore illa nimis cohibeatur, aut ex calore nimis in sudorem effluat.

Recte itaque præcepit Celsus; „ hyeme totas noctes nos conquiescere oportere.

XLII.

A somno discursus puritas & corporis agilitas significant corpus illa nocte ad minus tres libras magna ex parte perspirasse.

Ex mentis integritate atque alacritate quo bene dignoscitur corporis conditio ac ex ejus agilitate. Vide quæ de animi affectibus, sua sectione infra pluribus expositurus est.

XLIII.

A somno meridiano capitis levitatio

in-

dicat nihil perspirationis hesternæ ei fuisse retentum.

Æstate paululum ante cibum optima ariditatio est: hyeme vero eo auxilio ad vitatem tuendam, certe apud nos, propter frigus & dierum brevitatem minus est opus. Verum à decubitu, si aliquid restiterit hesternæ perspirationis, put maxime afficitur: nempe ex ipso potu plus perspirabilis ei incumbet.

XLIV.

Somnus externas & internas partes universas humectat, quia attenuat perspirabile, & valde attenuatum per omnia membra illud dispensat.

Perspiratio, nisi admodum insensibilis, vitiosa est; id est, nisi invisibilibus effluviis e glandularum oris evaporet; ipsæ vero illæ glandulæ nusquam non sunt, parte ubicunque aut nervi aut membræ sint. Igitur subtilissimis vaporibus huius continuo emissis corpus universum intus extraque subinde humectatur, maxime somno non interrupto, præclaro illius perspirationis authore.

XLV.

Vigilia movet à centro ad circumferentiam sanguinem, qui est minus præparatus ad perspirationem, quam

in

in somno correptis.

Hoc verum est, si de cordis motu intelligatur; qui quidem in vigilantibus validior & concitator est; qualibet tamen concoctio melius somno perficitur ob integram naturalium functionum, quales universæ concoctrices sunt, libertatem.

XLVI.

Somno concentrantur humores, unitur calor influens innato, aufertur sitis, nisi prædominetur bilis, fit conversio sanguinis in secundas humiditates, & corpora leviora fiunt.

Inter has somni laudes, utilitatesque minz intelligibiles sunt humorum concentratio, & caloris utriusque unitas. reliqua autem satis bene explicari possunt. Etenim sitis humectatione aufertur; cum scilicet sanguis in secundas (mallem dicere in tertias; quia chylus prima humiditas est; isque è sanguine penz continuo suppletus in glandulas teritur) humiditates conversus sit; id est, in humores glandulis, visceribusque concoctos: his nempe per omnes nervi membranasque diffusis, si quod fuerit super vacaneum, perspiratione insensibili dissipatur: unde corporis levitas, agilitas, vigor: item sensus excitantur mensque

nensque erectior fit.

XLVII.

Somno animales, vigilia vitales & naturales languescunt.

XLVIII.

Vigilia animales roborantur, vitales & naturales languescunt.

XLIX.

Per somnum magis interiora incallescunt, ipsaque magis leviora fiunt. Per vigiliam magis exteriora incallescunt, ipsaque magis leviora fiunt.

Hi tres Aphorismi ex falsis notionibus de spiritibus nescio quibus dependent; illud verum est, dum ventriculus alimento repletur, interna eius perspiratio ferè major est: atque ita internæ partes, quatenus perspiratio intus vertitur, & calidiores levioresque fiunt; dum verò vigilamus; ex sola partium tensione, aliave levi exercitatione externa magis incallescunt, & ex perspiratione extrinsecus dissipata, leviora quoque fiunt.

L.

Per nimium somnum interiora & exteriora frigescunt, humores impinguntur, redduntur imperspirabiles, & corpora ponderosiora fiunt.

Ex nimio somno Cor glandulaque languent

guent torpentque : humoresque adeo retenti ob moram crasse scunt atque imperspirabiles fiunt, unde frigoris sensus & pondus.

LI.

Corpora biliosa per nimium somnū valdè læduntur, non quia recrementa tertiæ coctionis fiunt imperspirabilia, sed quia fiunt mordacissima, feriuntque deinde caput & alia viscera.

Corpora, quæ multam bilem gignunt, ex nimio somno læduntur; quòd ex ejus mistura cum pituitosis glandularum humoribus perspirabilia acerrima fiunt, quæque sic capiti aliisque visceribus vehementer molesta sunt; ista autem infectio à chylo ferè bile contaminato incipit, & in glandulas usque per sanguinem transferatur; nam bilis nasci solet, nisi in hepatis vasis excretoriis: & regurgitatio ejus, si unquam fiat, ex rarissimè contingentibus est: sæpe tamen reflua est per vasa lactea interdum sincera, interdum chylo commista. Quæ autem Borellus de bilis circulatione scripsit, fabula sunt.

LII.

In dormientibus stragulis detectis magis impeditur perspiratio, quam in vigilantibus vestibus denudatis; cum ob quietem dormientium, tum qui
calor

calor externarum partium refugit ad intra .

Aliquo modico & temperato cordis motu opus est , ad glandulas perspirabiles supplendas . Iste autem motus in sanguineis animalibus à calore dependet , qui in dormiente stragulis denudato ab aere frigido facilius minuitur ob perpetuam quietem , quàm in vigilante non vestito ; cuius quidem assiduus motus subinde calorem excitat renovatque .

LIII.

Infolita vigilia reddit corpora primis diebus ponderosiora & debiliora : ponderosiora , quia post evacuationem excrementorum perspirabilium relinquitur crudus succus per se , & per accidens ponderosus : debiliora , quia ubi est cruditas , ibi non fit conversio , & per consequens virtutes languescunt .

De pondere ex materia retenta satis constat ; nam vigilantes agrè atque lente perspirant ob perpetuam partium constrictionem : sed cur vires etiam minuantur , non ita perspicuum est ; nisi dicamus debilitatem ex fatigatione tandem oriri ; scilicet ex nimio corporis usu atque agitatione ; quæ sane unica Vigiliæ notitia est .

Si somnus post vigiliam immoderata fuerit septem horarum, perspiratio erit major consueta ad libram circiter.

Illud sane insigne est somni beneficium, ut quod supra consuetam onus, retentum sit, perspiret; idque ex crudo concoctum insensibiliter somnus itaque non tantum faciliat perspirationem, sed & mirifice adjuvat concoctionem glandularum; ex qua ultima sanitatis perfectio est.

Vigiliæ perse verantes reddunt corpora minus ponderosa, non ob maiorem perspirationem vel evacuationem sensibilem, sed quia quantum amittitur pinguedinis & carnis, tantum non remittitur.

Quia præter supervacaneæ materiæ perspirationem, etiam quotidie aliquid amittitur à pristino pondere; scilicet ex concoctionis defectu.

Horis matutinis corpus est, & sentitur minus grave: est, quia per somnum præcedentem tres libræ excrementorum perspirabilium exhalant:

runt: sentitur, tum quia est levius, tum quia per coctionem ciborum facile perspirabilem auctę sunt vires.

Potius ex debita, ut arbitror, concotione, & continua partium ad motum sensumque destinatarum humectatione vires augentur; quorum omnium somnus auctor est, quàm quod aliquid ponderis adjectum sit ex alimentis: cum id ex Trutina nihil est. Vide suprà Aph. 77. Sectionis tertię.

L V I I.

Corpus vigilia insolita reddi potest majoris ponderis, si cibus, quo alitur, sit perspirationi ineptus.

Scilicet, si alimentum sit è valentissima materia, malique succi; vel stomacho ab insolita vigilia infirmato minus idoneum.

L V I I I.

Tam copiosa est corporis exhalatio in dormientibus, ut non solum ægri cum sanis cubantes, sed sani inter se bonas vel malas dispositiones sibi ipsis invicem communicent.

Infectionis ratio in occulto est; certe effluviis invisibilium vis admiranda est, sive ea per contactum, an per vias stomachi, s. l. v. commista a que sanguini tandem communicata sue int; imò

sic perspiratio sani quoque cujusdam hominis minus sano levamini esse potest.

Additi ab Auctore.

LIX.

A cibo somnus, à somno coctio, à coctione utilis perspiratio.

Alimentum somni, somnus concoctionis, concoctio perspirationis author est.

LX.

Diacitonium non statim à cœna, sed post primum somnum excitat somnum, dummodo non superbibatur.

LXI.

Diacitonium cum cinamomo roborat stomachum, roborato semper somnus fit.

LXII.

Modicum vini generosi & allium conciliât somnum & perspirationem: si verò plus justo sumantur, utrumque prohibent: perspirabile tamen in sudorem convertunt.

Quæ stomachum roborant, concoquant, & perspirationem excitant: si verò eorum nimis sumantur sudorem movent, attende admirandos effectus medicamentorum exigua præter fidem quantitate exhibitorum, in Mithridatio putà, aliisque veteribus compositionibus. In modis sa-

nè quorumlibet medicamentorum assignandis mirifica Antiquorum peritia fuit. **LXIII.**

Ille verè longævus, qui quotidie bene concoquit, & digerit: coctio fit somno, & quiete; digestio vigilia & exercitio.

Digestio concoctione latius patet; nempe quæ universas à ventriculo concoctiones evacuationesque respicere videatur.

LXIV.

Lassitudo à somno, si solito exercitio tollitur, defectus erit in digestionem, non in concoctionem.

Id est, in expulsiōne perspirabilis; & in excrementis primæ & secundæ concoctionis eliminandis.

LXV.

Dum à somno surgimus cum solito pondere, sed cum majori lassitudine, hæc, nisi solita exercitio tollatur, cruditatum cumulum, cibi corruptelam, vel nimium coitum significat.

Ex cruditate in glandulis atque imperfecta colliquatione cibi in ventriculo & intestinis, aut ex nimia venere vires minuuntur; scilicet ex defectu primæ concoctionis.

LXVI.

Somnus meridianus insolitus viscerum

ra, omnia lædit, hebetatque perspirationem.

Iis tantum meridiandum est, quibus id vel consuetum est, vel quibus hesternæ cruditas adhuc perspirationi impedimento est. Vide suprâ Aph. 43.

LXVII.

Lassitudo post somnum tollitur iis quæ facilem perspirationem reddunt: hæc sunt, jejunium, exercitium, vigilia, & ira.

Jejunium superflui augmento obstat: ira autem, vigilia, atque exercitium cordis vigorem incitando, superfluum tollunt.

LXVIII.

Somnus strato & laxo corpore nocet: contracto juvat: Viscera unita coctionem habent facilem: laxa difficilem.

Corpus plene rectaque extensum constringitur, musculique nimium tenduntur; corpus verò in se contractum, membrisque paululum recurvatis, laxatur; quemadmodum Embryonis in Utero positus se habet, in hoc itaque ultimo situ decubitus sanior est; quia sic melius concoquitur, & expeditior transitus est de concoctione in concoctionem.

E T VIGILIA 151
LXIX.

Sanis, si à somno sudor frigidiusculus accidat, minus justo perspirant, & temporis cursu si idem accidat, fiunt podagrici.

Sudor à somno frigidiusculus cruditate in glandularum meatibus indicat: ex cuius accumulatione tandem Arthritis oriri possit.

LXX.

Animio somno & nimio meri potu suffocantur vires: a nimia vigilia & exercitio resolvuntur: hæc omnia concoctionem diminuunt, & diminuta cessat utilis perspiratio.

Nervi & membranæ ita nimis humectantur: ex defectu verò humidi resolvuntur: at ab istis omnibus prima certè concoctio atque ultima malè se habent.

152 DE
EXERCITIO, & QUIETE

SECTIO QUINTA.

APHORISMUS I.

IN motu violento corpus occultè minus perspirat, quàm in aurora post novem vel decem horas ab assumpta cœna. I I.

Quod in motu violento per poros evacuatur, est sudor & perspirabile occultum: sed ut violentum magna ex parte elevatur ex incoctis succis: raro enim tantum cocti perspirabilis in corpore colligitur quantum per violentiam evacuatur.

COMMENTARIUS.

I. II.

ID est, parum insensibiliter perspirat, quòd à tanto motu fere sudor effluit, qui insensibilem perspirationem impedire solet magna ex parte; iste autem sudor oritur ex massa sanguinea in glandulas vehementer propulsa; quæ raptim sub forma liquoris cujusdam immaturi effunditur. Verùm ut ista materia fiat occultum perspirabile, & morula quædam, & cordis temperatior motus, qualis fere est dormientium, desiderantur. Vide suprà Sect. 4. Aph. 6.

Sudor

III.

Sudor semper est à causa violenta, & ut talis, (sicut Statica experimenta docent) impedit coctorum perspirabili-
lium occultam excretionem.

*Occulta tamen coctorum perspirabili-
lium evacuatio sola salutaris est. Vide
Suprà Sect. 4. Aph. 6.*

IV.

Longè magis perspirat corpus in le-
cto quiescens, quam in lecto frequenti
& crebra agitatione circumvolutum.

*Idem suprà expositum est; nempe ex
constrictione partium, quæ fere relaxan-
tur in quiete.*

V.

Longo itinere minus defatigantur
hilarès & iracundi, quam timidi &
mœrentes: illi enim magis salubriter,
hi verò minus perspirant.

*Ex ira & hilaritate mens erectior est;
ipsūque cor ad vegetiorem quendam
motum incitatur; unde perspiratio certè
plenior: ex sola verò perspiratione vires
servantur recreanturque: timidis autem
& mœrentibus omnia contraria sunt.*

VI.

Corpora quæ à nimio exercitio illico
cibantur, læduntur: quia, ut defessa
& cibo gravata minus perspirant.

Imo ut defessa tantillo cibi, donec debite concoquatur, vis sustinendo sunt; quod ventriculus, ut reliquæ corporis partes, à nimio exercitio incalescit ex levi quadam febricula. Vide supra Sect. 3. Aph. 94. 95.

VII.

Exercitium post septimam usque ad duodecimam horam ab assumpto cibo, magis resolvit insensibiliter horæ spatio, quam tribus horis alterius temporis.

Quia post septimam chylus ex toto jam venas subjerit, suamque materiam diffundam glandulæ concoxerint; ideo exercitium tunc adhibitum plenius evaporat: aliis verò horis, aut tardè nimis, nempe cum parum aut nihil superfluum relictum sit in glandulis aut maturius est, quam ut quicquam in glandulas transferit.

VIII.

Evacuatio insensibilis quæ fit ab exercitio violento, impedit ne successivè remittatur, quod amittitur: imo si eadem perseveraverit violentia, corpus reddetur adeo leve, ut in pluribus de futura tabe verendum sit.

Ex perpetuo exercitio violento corpus tandem fit leve ac macilentum; quod præter solitum superfluum ex quotidiano chilo

chylo insensibiliter perspiratum, aliquid etiam quotidie de ipsa veteri sanguinis massa dissipatur.

I X.

Exercitio corpora leviora fiunt: omnes enim partes, præcipuè muscoli, & ligamenta motu ab excrementis purgantur: perspirabile ad exhalationem præparatur, spiritus tenuiores fiunt.

Nervi, membranæ, ligamenta, musculique omnes exercitio humectantur: ab ista verò humectatione, quod sit superfluum, ad evaporationem concoquitur.

X.

Motus præparat corpora ad excretionem excrementorum sensibilium & insensibilium: quies magis ad insensibilium.

Ista præparatio in debita concoctione consistit, motu autem excrementorum sensibilium descensum atque insensibilium expressionem molimur: ex quiete verò morula quædam perspirabili in glandulis ritè conficiendo necessario adhibetur.

X I.

Si corpus è cœna in lecto quieverit decem horarum cursu, optimè perspirabit: Si adhuc diutius quieverit, ita tum incipiet diminui tum sensibilis, tum in-

136 DE EXERCITIO,
sensibilis excretio.

Nempe ex penu superflui iam ex magna parte perspiratio. Robustis satis sunt septem horæ; imbecillibus, ut supra, decem desiderantur.

XII.

Quies longa efficit corpora ægrotantia ponderosiora, tum quia perspirabilia excrementa motu ad excretionem præparantur; tum quia quiete, cibi & potus, si insoliti sint, vel debito copiosiores, ut in ægris accidit, non digeruntur, & inde omnia mala, & sæpissimè mortes eveniunt.

Humores ad perspirationem concocti motu ferè dissipantur: longior autem quies ægrotantes maxime lædit, quia ad se movendos prorsus inepti sunt.

Cibi inusitati hic debito copiosioribus recte annumerantur, quia consuetis concoctu longe difficiliores sunt; atque adeo inutiles, maxime ægris & valetudinariis; idem dicendum est de medicamentis, eorumque copia, præcipue metallicis plerisque, quòd sua natura ægre, si unquam domantur. Neque audiendi sunt vani isti chimici de istiusmodi medicamento tam torturis & mangonio.

Si diu jacenti dolores pedum superveniant, remedio est ambulatio: si iter facienti, quies.

Adde decubitus quieti; scilicet ob contrarium venarum positum; sic in utroque corporis extremo, circulationis sanguinis defectus, si quis fuerit, optime compensatur.

XIV.

Duo sunt exercitia, alterum corporis, & alterum animi: corporis, evacuat sensibilia excrementa; animi, insensibilia magis, & præcipue cordis & cerebri, ubi sedet animus.

Mens irrequieta & affectibus distracta cor pulmonemque vebementer exagitat; ipsum quoque cerebrum, & reliqua viscera; itidem eorum glandulas. Ut autem partis hujus vel illius perspirationem præ reliquis promoveat, quomodo id fiat, non satis video; profecto nec cor nec cerebrum per se perspirant, nisi ope glandularum suis quæque membranis nervisque inusitarum.

XV.

Nimia animi quies magis prohibet perspirationem, quam corporis.

Quies corporis si non nimia sit, perspiratione-

rationem, ut dictum est, promovet, quia
tum cor, aliæque omnes functiones natu-
rales sui juris sunt; at animus segnis
ipsum cordis motum omnesque naturales
actiones deprimit, infirmatque.

XVI.

Animi exercitia, quæ maximè fa-
ciunt exhalare spiritus, sunt ira, peri-
charia, timor, & mæstitia.

*Vide Aphor. 2. Sect. 7. ea quidem omnia
per spirationem excitant: ira verò & læ-
titia maxime; sed istos spiritus à per-
spirabili distinctos nescio.*

XVII.

Corpora in lecto quiescentia vehe-
menti animi motu agitata ut pluri-
mum magis resolvuntur, & levioris
ponderis fiunt, quàm si animo placido
cum vehementi corporis motu, sicut
fit pilæ ludo, agitentur.

*In ludo pilæ pætà, propter variam
partium constrictionem, nunc pulmonis,
nunc ipsius cordis, vires quodammodo
conservantur; in lecto autem, quiescente
ac tanquam resoluta corpore, cor, ex ani-
mi affectibus, vehementer exagitur per-
spirabiliūque ingens consumptio fit ex
relaxatis meatibus glandularum.*

Exercitio nimio excrementa primæ & secundæ coctionis magna ex parte per totius corporis ambitum dispensantur; ideo alvus exiccatur; corpora tamen fiunt leviora, quia longè major est evacuatio insensibilis, quam excrementorum crassorum excretio per alvum facta.

Ex nimio exercitio chyli & sanguinis superfluitates per insensibilem perspirationem vehementer expelluntur; ideo alvus exiccatur, atque indurantur scybala; scilicet ab illa pleniore evacuatione per glandulas cutaneas: corporaque adeo leviora fiunt propter perspirabilis emissi copiam.

XIX.

Exercitium animi, & corporis violentum reddit corpora levioris ponderis, efficit velocem senectutem, & mortem præmaturam minatur; citius enim ex Philosopho moriuntur exercitati quam non exercitati.

Non tantum succi alibiles, sive qui intra circuitum sanguinis sint, præter modum minuuntur, sed & ipsa organa visceraque ex nimio & violento usu detrita pereant.

Exer.

Exercitium violentum à corpore, cibo, vel crudo succo referto, aufert pondus sensibilibum excrementorum minus solito: insensibilibum fere nihil.

Quia sensibilibum excrementorum parum adhuc accumulatur: minus verò insensibilium, quæ omnium remotissime à ventriculo conficiuntur: utpote ex tertia atque ultima concoctione nata: nempe ob concoctiones depravatas. Igitur quies & abstinencia in istis casibus, scilicet & recenter cibato, aut cruditatibus referto, imperanda sunt.

XXI.

Exercitio corpus minus perspirat, somno magis, & magis lubrica redditur alvus.

Exercitio etiam modico, ob constrictionem muscutorum meatus glandularum, angustantur, & corpus minus perspirat: at à violento ob vehementer exactam perspirationem siccatur alvus; contrà somno alvus mollior & lubrica fit; imò univèrsam corpus eo humectatur, in qua humectatione virium reficiendarum unica ratio esse videtur.

XXII.

Frictiones & cucurbitulæ in refertis

tis crudis succis impediunt perspirationem.

Frictiones, perinde ut Cucurbitulae, si rite adhibeantur, materiam demere existimatae sunt: at cruditates propter crassitatem & Viscositatem suam nec per se effluere, nec commodè iis artibus extrahenda sunt.

XXIII.

Tunc exercitium est saluberrimum, quando post factam primam & secundam coctionem corpus reducitur bis in die ante cibum ad consuetum pondus.

Exercitium optimè adhibetur à finita supervacanei perspiratione, scilicet paululum ante cibum; itaque fieri potest, si modicè cibetur, bis quotidie.

XXIV.

Natatio statim post exercitium violentum, mala: valde enim impedit perspirationem.

Maxime si natatio sit in frigida, aut marina.

XXV.

Exercitium violentum ubi spirat ventus, malum.

A vento itidem meatus clauduntur; scilicet constringuntur ex renitentia: ita spiritus difficilis obretentum perspirabile in pulmonibus.

A ven-

XXVI.

A vento adiapneustia : a motu acrimonia .

A motu vehementi calor ; ex vento in perspirando morula ; sic humores incensi acres fiunt .

XXVII.

Equitatio respicit magis perspirabile partium corporis supra lumbos, quam infra ; inter autem equitationes tolutans saluberrima, sicut succussans insaluberrima.

Ab equitatione sanguinis motus à pedibus sursum versus prohibetur ; nempe expositu corporis pressuraque partium gravi in sellam ; ita perspirabile infra lumbos minuatur necesse est ; certe ex equo succussante ad istam pressuram accedit, etiam viscerum vehemens concussio .

XXVIII.

Vectio in lectica, nec non in cymba, corpora minus disponit ad debitam perspirationem, quam deambulatio .

XXIX.

Cymbæ & lecticæ motus si diu dureret, saluberrimus, tunc solum ad debitam perspirationem mirifice disponit .

Istæ vectiones ad quietem fere accedunt :

*lunt : Itaque si insuetis diu durent, quòd
admodum temperatus sit, motus, optime
perspirationem promovent.*

XXX.

*Veſtio in curru omnium violentis-
ſima eſt: non enim ſolum perſpirabile
incoctum exſpirare facit, ſed etiam
ſolidas corporis partes, & maximè re-
nes offendit.*

*Magna differentia eſt in hoc genere Ge-
ſtationis: & ſunt currus quidam hodierni,
qui ad Lecticas proxime accedunt: à
vulgaribus verò non aliter, quam ab
equo ſuccuſſore, & cerebrum & renes,
id eſt, imò lumbi male mulſantur.*

XXXI.

*Saltus primò vires ad intra trahit,
deinde ad extra cum impetu propel-
lit, & cum violentia coctum ſimul
cum incocto expellit.*

*In ſaltu primum ſpiritus inſpiratus
ad augendas vires valde comprimitur,
mox idem extrà ejaculatur cum violen-
tia; quo ſane coctum cum crudo vehe-
menter expellitur.*

XXXII.

*Diſci exercitium compoſitum ex
motu moderato & violento, deambu-
latione ſcilicet & agitatione brachio-
rum,*

164 DE EXERCITIO,
rum, perspirationi conducit.

XXXIII.

Tripudiatio moderata & sine saltu
proxime ad deambulationis moderatam
laudes accedit: perspirabile enim co-
rpus moderae expellit.

Addit ab Auctore.

XXXIV.

Ubi perspiratio in sanis deficit, exer-
citio farcitur.

*Disci & Pila lusus, quibus in viri-
datis nostris amœni finis Anglicani
habetur, optima sane exercitatio est; ite-
Tripudiatio modica circa saltum: hæc te-
men omnes postponente sunt unius ambu-
lationi omnium longe saluberrimæ: sci-
licet quod egregium sit perspirationis re-
medium, ubi in sanis defecerit.*

XXXV.

A nimio exercitio fibræ fiunt duræ
unde senectus, quæ est universalis fi-
brarum durities: hæc condensandi
meatus calorem suffocat: mollitie
aperiendo longævitatē facit.

*Per fibras intellige vasa minima; in
quibus sunt etiam meatus glandularum
minimi: horum quippe apertio, suaque
integritate conservatio longævitatē
restat.*

Qui

Qui vult diutissime juvenilem faciem conservare, caveat ne sudet: vel nimium præ calore perspiret.

Rebemens sudatio præterquam quod vires debilitat, glandularum meatus inter modum laxat: unde ex eorum immunda contractione cutis fit rugosa.

V E N E R E

S E C T I O S E X T A .

A P H O R I S M U S I .

NImia abſtinentia à coitu, & nimius uſus, impediunt perſpirationem, ſed nimius uſus magis.

C O M M E N T A R I U S .

I.

Semen quidem genitale moleſtiſſimum eſſe poteſt, quòd quaſi animatum quædam ſit; certè velut miſſa quædam ſuperfidem innumerabilium animalculorum omnis autem vel levis corporis vexatio, ſi aſſidua ſit, perſpirationem impedit ex conſtrictione meatuum. At immodica venus magnopere afficit, quòd natura convuſionum ſit.

II.

Post coitum immoderatum quarta pars ſolitæ perſpirationis in pluribus prohiberi ſolet.

A debilitate partium, poſt immodicum coitum reſolutarum, maxime cordi quantum autem perſpirationis, tantum virium, & ſanitatſ amittimus.

III.

Mala à nimio coitu orta mediatè pro-

prohibita perspiratione, immediatè à æsis concoctricibus dependent.

Ex inguine stomachus præcipue patitur, malumque ab eo incipit, mox id transfertur in glandulas: at hæc omnia ex defectu virium à venere amissarum. Vide infra plura ad eundem sensum Aph. O. 14. 15.

IV.

Cognoscitur coitum profecisse, si à sequenti somno nulla sentiatur lassitudo, nec ulla corporis mutatio facta sit in gravitate, vel levitate.

Igitur semen istud ejectum esse quid supervacaneum, atque salutare, pondus et agilitas indicant. Vide infra Aph. 9.

V.

Diuturnæ venereorum cogitationes, modò gravius, & modò levius efficiunt corpus; gravius si pleno, levius vacuo fiant stomacho.

In pleno concoctionis impedimentis istud quoque adjicitur: si tamen id jejunio fiat, cor, perinde ac reliqui affectus gravissimi vehementer excitat; unde perspirabilem etiam non supervacaneorum crudorumque diffusio.

VI.

Post nimium coitum cum muliere,
quam

quam maximè concupita, non sentitur illico lassitudo : animi enim consolatio juvat tunc perspirationem cordis, & auget ejus robur, unde in ipso quod amittitur, promptius remittitur.

Ista cordis perspiratio, nisi de universa corporis perspiratione intelligatur, non bene exposita est : quæ tamen ab ejus motu primario dependet.

VII.

Propensi ad coitum si temperent libidinem, illico succedit corporis agilitas, quia tales melius perspirant.

Ex abstinentia à venere corporis agilitas & mens erectior est ; quòd idcirco perspiratio bene se habeat ; an animalculorum propagatio, atque accumulatio, ex eorum perpetuis motibus, aliquid ad excitandum cordis vigorem conferant ?

VIII.

Immoderatus coitus facit perspirare cruda, quæ deinde carnes frigidas efficiunt.

Ex vehementi agitatione partium, si qua perspirata fuerint, ea cruda esse oportuit ; frigiditas verò carniū oritur ex neglecta perspiratione insensibili, quæ non solum humidat, sed etiam ex omni parte corporis, sed quatenus ea aere quodam
sub-

*sulphureo & quasi flammeo miscetur
subinde calescimus. Vide infra Aphor.
38.*

IX.

Coitum non nocuisse, hæc indicant:
urina æquè cocta ut ante, corporis agi-
litas, respiratio faciliior, & idem fere
corporis pondus perseverans; ean-
dem tamen servata eorum quæ
ingeruntur quantitate & qualita-
te.

Vide supra Aph. 4.

X.

Præsens vulnus immoderati coitus
est stomachi refrigeratio: futurum,
prohibita perspiratio, unde facile fiunt
palpitationes in superciliis & artubus,
& deinde in membris obtinentibus
principatum.

*Id est, à nimia venere ventriculus
male concoquit, & refrigeratur eo sen-
su, qui supra ad Aph. 8. expositus est.*

*Palpitationes autem sive isti insultus
Nervorum oriuntur ex obstructis, ut ar-
bitror, crudo quodam ac frigido succo
crassescente meatibus glandularum, ad
membranas nervosve præcipue pertinen-
tium; scilicet ut se eo liberarent.*

XI.

Coitus in æstate magis nocet: non quia corpus magis perspirat, sed quia coctio, cum fit minor, deperditum difficilior refarcitur.

Eadem ratio senes obligat esse continentes; quippe his multo tardior concoctio est; certe digestio per reliquas concoctiones; itaque difficilior restauratur, si quod perditum sit.

XII.

In actu venereo multum crudi perspiratur, & si diu duret, cruda transferuntur à centro ad corporis ambitum, fiunt obstructions, & inde alvus supprimitur.

Scilicet ex pulsione violenta, antequam concoqui possit in perspirabile occultum; & si vis ea diu duret, ex toto corpore cruda dissipantur, meatusque tandem obstruuntur: ipsaque alvus, ex defectu perspirabilis interni, minus humectatur, supprimiturque.

XIII.

Quanto quis majori coeundi cupiditate conflagrât, tanto ejus usus immoderatus minus lædit.

Propter copiam & majorem acrimoniam geniturae, an ipsam potius viventem

tem genituram dicam?

XIV.

Coitus immoderati detrimentum, præcipuè manifestatur post somnum sequentem; tunc enim ex Staticis experimentis cognoscitur perspirationem esse impeditam, & cibum esse male digestum, nec non stomachum valde læsum.

Vide quæ suprâ comprehensa sunt Aph. 3. & 10.

XV.

Coitus lædere solet primam coctionem, primo diminuendo perspirationis promptitudinem, deinde in crudam qualitatem convertendo cibum.

Perspirationis promptitudo ex violenta constrictione coitus immoderati primo diminuitur; ex viribus verò resolutis ab ista venere concoctio ventriculi frangitur. Igitur cruditas tandem à stomacho in glandulas transmissa obstructions parit.

XVI.

Qui coitu utitur, & sperma non emittit, minus debilitatur. Itidem si die sequenti utatur, & emittat quod die præcedenti fuit præparatum, minus debilitatur.

At metus est, ne cum semen genitale

de vasis in vasa moveatur; ne ipsa tandem illa vasa ex nimia repletione aliquo modo vitientur; vel acrimonia translatae atque accumulatae materiae, vel interitum animalculorum utrescentium.

XVII.

Illi qui coeundo sperma ex studio non emittunt, in tumorem testiculorum facile incidunt: sperma enim est imperspirabile.

A motu tamen seminis ab omni parte Testiculi tumidi fiunt: cum autem istud semen accumulatum ex animalculis maximam partem constiterit, ideo in auras non est dissipabile. Neque alii ulli humores, non animati, perspirabiles sunt; etiamsi de penu suo semper aliquid insensibiliter evaporant; atque haec radiatio vires dat. Verum si quando isti humores nimium effundi & sensibiliter dissipari contingant, corpus valde patitur; ex Urina Diabetes; ex bile in ictero incredibiles languores fiunt: ex pituita extrema macies; perinde ut ex inguine vehementer inanito non raro Syncope.

XVIII.

Coitus immoderatus post Romanum laedit magis oculos.

Coit-

XIX.

Coitus immoderatus lædit visionem, quia ab oculis subducit maximam spirituum copiam; inde tunicæ oculorum præduræ, & rugosæ, nec non meatus minus prævii redduntur.

XX.

A diminuta perspiratione fibræ tunicarum oculorum opaciores; inde visio fit per spatia perexigua, qualia sunt in cancellis: Specilla uniunt objecta in cuspidem, ut distinctè per unum solum spatium videatur.

Ex insensibili perspiratione graviter impedita, Oculorum tunicas posse contrahi & corrugari verisimile est; nempe quedam vasa minima ad glandulas pertinentia inarescere; alia vero multa, ob humores valde incrassatos lentosque, visui amplius esse, ad humectationem præstandam: at oculi præ reliquis corporis partibus undique stipati innumeris Glandulis maximam & perpetuam humectationem requirunt.

Quid autem sibi vult ista spirituum copia, tanquam à materia insensibiliter dissipata distincta, prorsus equidem ignoro.

XXI.

A coitu immoderato diminuturi

calor naturalis ; à diminuto calore diminuta perspiratio ; à diminuta perspiratione flatus & palpitatio .

Ex uno stomacho laeso omnes facultates itidem laeduntur ; calorque partium , tam internarum quam externarum diminuitur ; nam ex concoctionum integritate (quarum & prima & precipua est illa ventriculi) caloris fomes , ejusque accensio dispensatioque oritur .

XXII.

Coitus immoderatus postulat cibos paucos , & boni nutrimenti .

Nempe propter vitium stomachi , ex coitu immoderato labefactati .

XXIII.

Coitus calefacit jecur & renes , quia excitatus calor minus exhalat : refrigerat verò stomachum , cerebrum & cor , quia per meatus patentiores excitatus , omnino , & proprius aliqua ex parte propterea resolvitur .

Verum calor omnium partium unus est ; isque ex bona concoctione continuo renovatur ; ex eadem vero diminuta ad proportionem remissior est .

XXIV.

Hinc coitus immoderatus in hepate bilem , in renibus nephriticum affectum ,

Stum, in stomacho crudum succum, in cerebro catarrhum, & in corde palpitationem & syncopen generat.

Ex nimia Venere omnes facultates male muldari in confesso est: omnia autem ea mala ex laeso stomacho, perspirationeque diminuta proveniunt: ita & humores quique vitari, & multiplicari possint; qualis est bilis in hepate; pituita circa fauces, pulmonem, & cerebrum; item nephritis ex renibus labefactis, &c. Vide infra Aph. 42.

XXV.

Edulia post nimium coitum si flatus gignant, ut ostreacea & mustum, perniciofa: impediunt enim ne ad consuetum pondus corpora reducantur.

Quia edulia flatulenta novo impedimento sunt stomacho infirmato, unde cruditates ad glandulas transferantur; ex quo major ponderositas.

XXVI.

Macilentis magis nocet coitus, quia magis calefiunt, & magis refrigerantur.

Macilenti ferè imbecilli sunt, quod in infimis sanitatis limitibus sunt; ideo febriculae opportuniore sunt, & amissis viribus frigidiores fiunt.

176 D E V E N E R E.
XXVII.

Coitus immoderatus illico maximè leve efficit corpus, quamvis deinde perspirationem prohibeat: est enim vehemens corporis & animi motus; corporis, quia omnia membra conquassantur: animi, quia resolvitur quod colligat animum corpori, spiritus scilicet vitalis.

Vitalem spiritum dissipari, id est, vires corporis plurimum diminui ex vehementer propulsa perspiratione & superflui & necessarii: unde corporis mira levitas infra consultum pondus.

XXVIII.

Si post coitum somnus laborem facit, ex coitu major facta est ablatio, quam ex somno facta sit vitalis spiritus additio.

Pone hoc etiam inter indicia malorum ex Venere. Vide plura supra Aphor. 3. 10. 14. 15.

XXIX.

Post nimium coitus usum, somnus trahit cruda ad cor: unde languor, prohibita perspiratio, ponderis augmentum.

Cruda ad cor trahere absurdum est; at id debilitatur cum reliquis visceribus: imò languor præcipuè cor respicit, utpote omnis

te omnis motus auctorem. Verum si quantitatem humoris visibilis in coitu amissi perpendamus, parvi sanè momenti esse videtur, nec à vigecuplo sanguinis missi tantum infirmatur. An itaque semen quatenus animatum, vigori nostro, & quomodo conducat?

XXX.

Senes ex usu moderati coitus fiunt ponderosiores, & frigidiores; juvenes verò leviores, & calidiores.

Quia in senibus tardius reficitur ista materia, quæ ejecta juvenes levat.

XXXI.

Coitus in juvenibus, animale, vitalem, & naturalem facultatem roborat; animale per motum expurgat, & sopitam excitat; naturalem per evacuationem superflui; & vitalem per lætitiā.

Verum ex facultatibus naturalibus, & aliæ, si quæ sint, omnino dependent.

XXXII.

Cibus copiosior solito, post immoderatum coitum, interimeret, nisi succederet aliqua ciborum corruptela.

Vel sursum vel deorsum expulsa. Etenim ut concoqui nequeat à vitiatō & infirmo stomacho: ita nec commode in ve-

*nis circulari ; neque tandem à glandulis
dissipari .*

XXXIII.

Dum est coeundum, parum vel nihil
comedendum, dum est comedendum,
parum vel nihil coeundum.

*Coitus & cibandi distincta tempora
servanda sunt; quoniam uterque perspira-
tionem impedit .*

XXXIV.

Si post coitus excessum nulla presen-
titur lassitudo malum id perinde ac in
phreneticis fit ab incensis spiritibus, qui
exiccando, brevi spatio, roborant ner-
vos, & tendines, sed paulo post immi-
nuitur spirituum generatio; & vires de
repente cadunt .

*Præternaturalis quædam Nervorum
tersio atque rigiditas ex nimia Venere
contingere potest, ut damnum non pro-
tinus sentiatur, perinde ut in phreneticis.
Verum in his malum ex perpetua quadam
tensione continuatur; in illis verò pera-
cta Venere mox nervi ferè resolvuntur,
viresque labefaciuntur .*

Additi ab Auctore .

XXXV.

Coitus juvat excitatus à natura : a
mer .

mente, mentem, & memoriam lædit.

Illud verisimile est, sperma humanum in adulta ætate, maxime propter victus hodierni fervorem atque acrimoniam, nec non copiam, retineri fere amplius non posse: ut nec fœminis sua menstrua, sed evacuari per se nocturnis pollutionibus: & quamvis ad ultimam vitæ terminum subinde gignetur, senibus tamen multo tardius & parcius, ut cavendum sit iis, ne consumatur: adeo omni ætate, sed maxime provectiore, valetudini conservanda necessarium videtur.

XXXVI.

In debili ob coitum augetur corporis pondus: quia minus perspirat.

Vires iam infirmas amplius diminuit.

XXXVII.

Coitus importunus impedit perspiratum, quia diminuit vires: unde corpus fit majoris ponderis, nisi sequatur alvi fluor.

Alvi autem fluor ex corruptela ciborum perspirabile retentum aliorsum divertit.

XXXVIII.

Nimius coitus calefaciendo, & exiccando magnam jacturam facit: si verò insensibili perspiratione remittatur ca-

180 DE VENERE
liditas, & alimento siccitas, nullam.

Ex coitu calor accensus atque in glandulis retentus insensibili perspiratione ventilatur: attamen æquè verum est, ejusdem virtute nos incalescere. Non integra Glandularum concoctione & meatibus earum liberis perspirabile dissipandum, in quandam invisibilem flammulam accenditur. Ex uno autem alimento & humectamur.

XXXIX.

Corporis agitatio in coeundo, instar canum, magis nocet, quam seminis emissio: hæc solum viscera, illa omnes nervos, & viscera defatigat.

XL.

Ufus coitus à cibo, & stando, lædit à cibo viscerum officia divertit, stando masculos, & eorum utilem perspiratum diminuit.

XLI.

Post motum, coitus insalubris; post cibum, non ita; post somnum, saluberrimus.

Vide suprà Aphor. 33. post somnum saluberrimus, quia major tum perspiratio, & meatus minus apti sunt claudi.

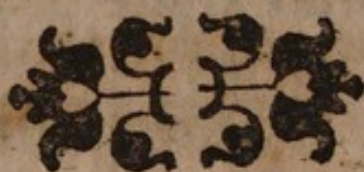
XLII.

Coitus calefacit jecur, & refrigerat stomachum.

stomachum ; à stomacho , crudus succus ; à jecore , bilis , unde porracea , & oris morsus. Remedio est victus tenuis , & libera perspiratio .

Viscera malè affecta humores acres & vitiosos gignunt . Vide suprà Aph. 23. 24.

ANIMI AFFECTIBVS,

SECTIO SEPTIMA.

APHORISMUS I.

INter affectus animi, ira & pericharia corpora efficiunt leviora: timor & mæstitia graviora: cæteri verò affectus ut his participantes operantur.

COMMENTARIUS.

I.

Vide infra hujus Sectionis Aph. 48. hilaritate atque ira cordis motus longè expeditior est; ideo & per spiratio quoque facilior. Contrà timor & mæstitia cordis motum contrahunt, tardantque. Adde respirationem in illis æquabilem plenamque; in his raram atque impeditam esse.

II.

Mœrore, & timore perspirat levius: ponderosius verò relinquitur: lætitia & ira utrumque.

III.

Hinc timentes, & mœrentes facile obstructions, partium duritiem, & affectus hypochondriacos patiuntur.

Lætitia & ira; ex majore cordis vi, omne perspirabile dissipant: in mœrore & timore

timore cor fatiscit, tantumque quod levius est, evaporat; unde ex obstructis glandulis; crasso scilicet & incocto perspirabili, Melancholici fiunt. Vide infra Aph. 5. 27.

IV.

Qui ira, vel lætitia afficiuntur, nullam in itinere defatigationem persentiunt: eorum enim corpora facile crassum perspirabile exhalant: quod non accidit, dum mœrore vel timore vexantur.

Iracundis, hilaribusque ex assidua tensione fatigationis sensus minor est; mœrentibus autem est quædam tanquam partium resolutio.

V.

Perspirabile ponderosum plus justo retentum ad mœstitiã & timorem: leve verò ad lætitiã vel iram disponit.

Diximus Glandularum mentus esse perspirabili & itinera & receptacula: quod, cum concoctum sit, invisibilibus effluviis dissipatur; ut in lætitiã, ira que: sine crudura crassumque ibi accumuletur, ærè expellitur; ut in timidis, mœstisque. Vide infra Aph. 8.

VI.

Nihil magis reddit liberam perspirationem

rationem quam animi consolatio .

Quo scilicet tempore cordis motus placidus, & respiratio plena atque æquabilis est . Vide infra Aph. 19.

VII.

Mœstitia & timore facile membra humore referta durescunt .

Ex humore crasso & crudo, glandulis vasisque minimis impaeto, membra indurere apta sunt .

VIII.

Mœstitia & timor impediunt perspirationem crassiorem excrementorum perspirabilium: & perspiratio impedita à quacumque causa mœstitiam & timorem facit .

Ex quodam circulo operantur ; scilicet morbi corporis animum malè afficiunt ; animique affectus corpus affligunt .

IX.

Mœstitia, si diu duret, carnes frigidat facit : impedit enim ne perspirabilem crassa & frigida portio exhalet.

Nimirum ex sola invisibili perspiratione, tanquam ex flammula quadam tenuissima incalescimus .

X.

Hinc febris, quæ post longam mœstitiam suboritur, sudores frigidos, &

ut

ut plurimum lethales molitur.

Ex accumulato imperspirabili crudo
mœror; cui si febris superveniat, ferè
funesta; ob fatiscentem atque irritam
perspirationem.

XI.

Acrimonia perspirabilis retenti ob
mœstitiam commodè aufertur à peri-
charia; funduntur enim humores sua-
ves, & deinde corpore pondus & acri-
monia tolluntur.

XII.

Ira & spes auferunt timorem, & læ-
titia mœstitiam: passio enim animi non
medicinis, sed alia passione contraria
superatur; contraria enim sub eodem
genere.

Humores crudi, in glandulis tantisper
retenti, Salsedinem quandam urinosam
ex putredine acquirunt, ita ipsa Urina,
Sudorque acre quoddam atque ingratum
spirant. Salsi autem istiusmodi humores
caloris æmuli sunt, ob glandulas leviter
putà inflammatas. Cum vero ex contra-
rio affectu novum perspirabile coctum
glandulas subierit, vetus istud acre cru-
dumque subinde expellitur. Igitur nec
dubitare licet, quin dentur etiam medi-
camenta contra mœrorem; scilicet quæ
sen-

sensus excitent, & perspirationem mirificè expediant. Vide infra Aph. 17. 30. 31.

XIII.

Non implicat, perspirabile melancholicorum retentum esse frigidum, & acre seu calidum, tale est jecur hydropticorum febricitantium; frigidum videlicet respectu caloris naturalis, calidum respectu adventitii.

Perspirabile retentum, ut acre, caloris sensum & febriculam movere potest: Cor tamen torpidum suoque motu labefactum, simul horrore quodam nos & frigore afficere potis est.

XIV.

Morbi à melancholia, & ab aere cæno in hoc conveniunt, quod immediate oriantur à crassitudine perspirabilium retentorum: mæstitia enim intrinsecus impedit ne exeat crassum: aer cænosus, extrinsecus.

Quod Melancholia intus perpetrat in cordis motu sistendo, glandulasque crudo imperspirabili obstruendo, id aer cænosus à paludibus puta, extrinsecus efficit; scilicet primum glandularum cutanearum & pulmonum meatus constringit; quibus leviter præclusis, cor deficit à motu suo naturali atque æquabili.

Qui

AFFECTIBUS. 187
XV.

Qui eunt cubitum cum mæstitia, noctu minus perspirant; atque die sequenti corpora eorum conservantur solito ponderosiora.

Mærentes quacunque de causa in lecto fere sese agitant insomnes; unde imperspirati male se habent ob pondus retenti perspirabilis.

XVI.

In meditationibus venereis cum mæstitia, excrementorum perspirabilium portio crassa retinetur: quæ, evolante tenuiore, adhuc crassior & frigidior fit: hæc si colligatur, ferè invincibilem inducit frigiditatem in capite, palpitationem curatu difficilem in corde, vel aliis membris.

Scilicet ex accumulatione crudi imperspirati membra tandem externa torpent; nec non ipsum denique cor, ex sanguine in dies incrassescente, à motu suo æquali deflectit.

XVII.

Melancholia duplici via superatur, vel libera perspiratione, vel aliqua continua animi consolatione.

Igitur melancholia medicamentis curanda est: nam sunt quæ liberam perspirationem

rationem vehementer moveant.

XVIII.

Si post mæstitiam corpora fiant leviora, quàm post lætitiã, id ex necessitate fit, vel ob minorem ciborum quantitatem, vel ob eorum qualitatem magis transpirabilem.

Imò dantur quidam, quibus, ex corporis constitutione perspiratio naturaliter expeditior est; adeo neque ita mœrori opportuni sunt. Felix sanè temperamentum; atque hoc aliis diutius vivere aptos natos esse, credibile est.

XIX.

Animi consolatio, quacunque de causa fiat, aperit meatus, & largam perspirationem facit.

Vide supra Aph. 6.

XX.

Si post iram statim sequatur animi consolatio, vel viceversa, corpora data paritate eorum quæ ingeruntur die sequenti fiunt leviora, quam si sola ira vel lætitiã perseveraret.

Vicissitudo affectuum novas vires corporis dat; languetque adeo ipsa ira, nisi consolatione aliqua reficiatur; imò consolatione tam minus vegeta, perspirabile labefactatur, in ira denuo invigo retur.

Sicut

XXI.

Sicut magna aliqua voluptas aufer-
tur per exiguam spermatis evacuatio-
nem; sic omnes alii immoderati animi
affectus per aliquam evacuationē per-
spirabilium possunt diminui, & auferri

*Immodici affectus, perinde ut vene-
reum gaudium, à perspirabili dissipato
tolluntur.*

XXII.

Timor, & mœstitia, ut ex Staticis
colligitur, per evacuationem excre-
mentorum crassiorum perspirabilium:
ira & pericharia per tenuiū auferuntur

*Quemadmodum timor & mœstitia à
crassis suis excrementis, sic ira & hilari-
tas à tenuibus evaporatis auferuntur.
Nam humores perspirabiles sive crassi
sive tenues, supervacanei sunt, & quæ
quæ excernere oporteat.*

XXIII.

Si quis sine causa sentiat se hilarem,
id à magis aperta perspiratione fit, &
ejus corpus die sequenti minoris ponde-
tis invenitur.

*Id quod etiam apparet ex summa tem-
perantia in victu, cœlique mutatione:
item ex hilaritate naturali populorum re-
gionum tepidarum, non obstante Tyrannide,*

190 DE ANIMI
ride, & misera eorum paupertate.

XXIV.

Lætitia moderata insensibiliter evacuat solum superfluum: immoderata superfluum, & utile.

XXV.

Moderata juvat coctrices facultates: natura enim non gravata superfluo longe melius suorum officiorum munera explet.

Ex vehementi cordis agitatione, qualis accidere solet ab immoderata lætitia, corpus solito suo pondere diminuitur: nam ita humores superflui atque utiles quoque perspirant; ex placido verò ejus motu tantum superfluum insensibiliter exigitur; ita munia naturalia commodius expleri possunt.

XXVI.

Improvium gaudium magis nocet, quam prævisum: non enim solum movet exhalationem excrementorum tertie coctionis verum etiam spirituum vitalium, prævisum verò excrementorum tantum.

Gaudium improvium vehementius quidem cor movet, atque adeo perspirationem copiosorem exigit, quàm prævisum; istos tamen spiritus perspirabili tertia

AFFECTIBUS. 191
concoctionis prorsus ignoro.

XXVII.

Lætitia, & ira auferunt è corpore, quod ponderat, & levitat: mœstitia, & timor solum quod levitat: quod ponderat vero, relinquitur.

Id est, & quod crudum, & quod coctum sit. Vide suprâ Aph. 2.

XXVIII.

Lætitia perseverans per multos dies omnium impedit, & vires dissolvit.

Somnus est quædam cessatio constrictionis partium: Lætitia autem non statim or dimittit, ut sui juris sit, maxime si luret.

XXIX.

Si quis post moderatam lætitiamentiat se leviolem, id non oritur principa iter à totius evacuatione, sed à cordis & cerebri, ubi quod evacuatur est, mole minimum, & virtute maximum.

Male explicatur: nam cor & cerebrum ex se privatim non evacuantur, sed ope reliquorum viscerum glandularumque totius corporis.

Edulia, quæ aperiunt, gaudium, quæ vero impediunt perspirationem, mœstitiā movent.

Selinum, & cætera aperientia, gaudium: legumina, carnes pingues, & cætera incrassantia, & statim replentia meatuum cavitates, mēstitiam inducunt.

XXXI.

Vide supra Aphor. 11. 12. 13. Selinum diureticum est, & sudorem movet. A male intellexit Legumina, utpote quæ venerca sunt, & vehementer perspirationem movent; sed de medicamentorum facultatibus parum constat; ut rectè Celsus. „ His varie Medici utuntur, „ magis, ut quisque persuaserit sibi „ appareat; quam quid evidenter compererit.

XXXII.

Si evacuentur cavitates meatuum, deinde statim repleantur, rectè dixit Hipp. malas animi passiones fieri.

XXXIII.

Quibus prædominatur ira, exercitium immoderatum valdè nocet; cunctissime enim illorum meatus fiunt cavi, & magno impetu replentur; Unde Hipp. in biliosis frictiones & palæstras vituperat.

Meatus glandularum ab ira vehementer evacuantur; nam iste animi affectus tam de utili quàm de superfluo perspiratio

zio consumit: per cava autem meatus intelligo, quibus ferè nihil superest perspirabilis. Subita autem ista repletio, certè non statim cibatis, ex utili & necessario sanguine fieri debet.

XXXIV.

In otioso corpore, & animo, meatus non redduntur cavi, nec malæ animi passiones fiunt.

Plurimi in remotioribus & montosis Angliæ locis magnæ ætatis reperiuntur, fortuita quadam sed constanti victus regula obligati; hi suis bonis contenti, & corpore & animo quiescunt: ut his nunquam cavi sint meatus, nec malæ passiones fiant.

XXXV.

Corpus quiescens magis perspirat, & minoris ponderis fit, si animo vehementer agitentur, quàm si celerrimè corpus moveatur, animo permanente otioso.

Exercitium corporis pulmones præ cæteris; animi verò agitatio ipsum cor maxime afficit, unde totum magis perspirat.

XXXVI.

Mutatio corporis diutius alterat animum, quàm ipsum corpus.

Passiones animi versantur circa internum subiectum, quod magis movet, quam movetur, quippe mole minimum & virtute maximum, ad instar feminis; quodque vario modo dispositum perspirationis seu gravitatis, & levitatis est origo.

Ita jaculatio corporis in lecto diutius animum affligat; nam cum corpus magno pere somnum desideret, per animum dormire non licet. Istud verò internum subiectum animus est, qui spermati assimilatur non infacete.

XXXVIII.

Corpora, quæ perspirant plus solito, non propter motum corporis, sed propter vehementem aliquem motum animi, majori cum difficultate ad solitam, & salubrem perspirationem reducuntur. XXXIX.

Magis nocet nimius animi affectus quam nimius corporis motus.

XL.

Corpus marcesceret, & otio periret sine animi motu; sed non vice versa.

Immodicum corporis motum quies sedat: at vehemens animi affectus, etiamsi, sedatus videatur, tamen usque cor irre-
queto

quieto motu perturbat, ut diu sit, antequam ad motum solitum redeat, & sui juris sit: perinde ut de mare, tempestate vexato observatum est; nimirum etiamsi ventus cessaverit, tamen per aliquot dies fluctibus tumet.

Principium vitæ animus est; idque in plerisque insectis evidens est; nam iis imperium datum est super naturales quasque facultates; scilicet concoctionem, cordis motum, respirationem, perspirationemque, quas quidem omnes sistere vel ex toto possunt, vel certe longo tempore, plurium puta mensium, & quodcumque libuerit; nobis autem sine animi motu otium corporis funestum est.

XLI.

Motus vehemens animi differt à motu vehementi corporis; hic quiete, & somno; ille nec quiete nec somno cessat.

Melancholicis, quo non ullus vehementior est animi affectus, ex opio data somnus egræ conciliatur: & si quando sequi videatur, is falsus est, & fere perniciosus, ut non rarò e simplici melancholia ægros ad insaniam redigat.

XLII.

Qui vehementer ludo lucrari cupiit

non ludant; quia si semper vicerint, ob perichariam ducent noctes insomnes, & tandem coctorum perspirabilium exhalationem amittent.

XLII I.

Victoria moderata salubrior, quam gloriosa.

Ita ut ex continua hilaritate cordis motus quidam inordinatus propter excessum pulsus oriatur: ex modica verò pulsus temperatior.

XLIV.

Studium in affectum animi mutatione diutius toleratur, quam sine affectu vel sine affectuum mutatione; perspiratio enim fit moderatior, & salubrior.

XLV.

Studium absque omni affectu vix horam perseverat; cum unico affectu vix quatuor horas; cum affectuum mutatione, ut in ludo alearum accidit (in quo modo gaudium ob lucrum, modo mestitiam ob damnum experiuntur) die noctuque perseverare potest.

Studium cum affectu cor excitat: affectuum autem mutatio sive vicissitudo cor ad motum quendam naturalem & temperatum

ratum, si ex aliqua parte excesserit, reducit. At ex motu cordis perspiratio, recte aut secus procedit.

XLVI.

In omni studio perennis tristitia bonam cordis constitutionem evertit, & excessus lætitiæ somnum impedit; omne enim nimium naturæ inimicum.

XLVII.

Nunc hilares, nunc mæsti, nunc iracundi, nunc timidi, perspirationem magis salutarem habent, quam qui unico, licet bono, semper gaudeant affectu.

Atque hic quoque alicujus affectus excessus intelligitur, ut in superiore Aphorismo exponitur.

XLVIII.

Lætitia Diastolem, & Systolem efficit faciliores: mœror, & mœstitia difficiliore.

Lætitia cordis motum excitat; mœror & tristitia tardat.

annos in lucem edito, veritate compro-
bantur ex usu istius Sellæ.

Ex qua duo beneficia colligimus, Pri-
mum, quanta quotidie fiat corporis no-
stri perspiratio insensibilis, qua non re-
cte perpensa, vana fermè redditur Me-
dicina; namque ob justo pauciores
vel largiores perspirationem, omnes
ferè malæ valetudines fieri solent.

Secundum, in hac Sella sedendo, fa-
cile inter comedendum animadverti-
mus, quando pervenimus ad debitam
cibi, & potus quantitatem, ultra vel
citra quam lædimur.

Sella accommodatur, ficuti in hac
figura apparet, in qua Statera ad tigna
supra cœnaculum in loco abdito est ap-
penfa, propter proceres, quia cubiculi
gratiam tollit; ac propter indoctos, qui-
bus omnia insolita videntur ridicula:
Sella vero digiti interstitio à pavimen-
to elevata, manet stabilis, ne facile quas-
sari possit.

Dum igitur ob cibum ingestum ad
debitum pondus, & mensuram antea
præscriptam devenimus, tunc Stateræ
extrema pars paululum attollitur; ac
una Sella illico paululum descendit:
Hic descensus est ille, qui statim ad-
monet.

monet sedentem ad debitam ciborum
quantitatem pervenisse.

Quænam vero ciborum salubrium
quantitas seu pondus unicuique con-
veniat, & quanta in singulis corpori-
bus debeat esse perspiratio insensibilis,
quæ per Sellam commode perpendi-
tur, ex *lib. nostro de Statica Medicina*
quisque facile intelliget.

F I N I S.

GEORGII BAGLIVI

PHILOSOPHI, ET MEDICI

C A N O N E S

D E M E D I C I N A

Solidorum

Ad rectum Statices usus.

C A N O N I.

STATICEN corporis habere sine
Staticæ mentis ad benè medendum,
benèque vivendum est inutile. Æqui-
librium inter mentem, & corpus à
Medico inveniendum: mentis per Sta-

ticen Philosophiæ moralis; corporis per Sanctorii Staticen. Quippe in horum æquilibrium sanitas, & vita.

II.

Animi motiones, corporis motus variè afficiunt, & mutant in melius, vel deterius: ut nobis magnus, Testis est Sanctorius. Quare qui Staticen motionum animi per moralis Philosophiæ Canones ad Staticen motuum corporis Sanctorianam dirigere, atque accommodare non noverit; diu, & salubriter vivere non noverit.

III.

Qui mente agit supra vires corporis, ægrotat corpore: animoque ob molestem morboſi corporis diuturnitatem indignato, animo tandem ægrotabit: Hinc melancholici, maniaci, impatientes, iracundi, similibusque animi affectionibus laborantes evadunt, qui supra vires, temperiemque corporis, animum nimis abſtrahunt cogitatione. At verum etiam est, mentem affectus corporis per Staticen moralis Philosophiæ corrigere; atque moderari poſſe, ſi velit, & ſcriberit. Quanta autem ſit poteſtas, & vis animi motuum, in perſpiratione variè turbanda, ex
ſe-

sequentibus Sanctorii aphorismis certò constabit.

Duo sunt exercitia, alterum corporis, & alterum animi, corporis evacuat sensibilia excrementa; animi insensibilia magis, & præcipue cordis, & cerebri, ubi sedet animus; lib. 5. aph. 14.

Nimia animi quies magis prohibet transpirationem, quam nimia corporis; lib. 5. aph. 15.

Exercitium animi, & corporis violentum reddit corpora levioris ponderis, efficit velocem senectutem, & mortem præmaturam minatur: citius enim, ex Philosopho, moriuntur exercitati, quam non exercitati; l. c. aph. 19.

IV.

Mirantur multi, Medicos intemperatè vivere, tamen sanè vivere. Statim cen Sanctorii in usum sex rerum non-naturalium quotidie adhibent, & sanè vivunt. Quæ artis arcana in insanum pandere vulgus, nefas est: nam Medicis hodiè minor quam par est reverentia, & minora meritis præmia. Quod ad me attinet, certè semper:

Odi profanum vulgus, & arceo.

V.

Sicuti conservatio sanitatis institui-

tur detractiōe eorum, quæ exuberant; eorum additione, quæ deficiunt, habita cognitione per Staticen occulti perspirabilis uniuscujusque. Ita & morborum curatio per easdem dirigetur regulas, siue de proximis, siue de prochatarticiis eorundem causis differatur.

V I.

Mirantur multi, sobrios, & temperatos homines, nec diu cæteris vivere, nec salubriter, imò sepe vita tolli de repente. Sanctorii Staticen ignorant, nec salutis navim in continua sex rerum nonnaturalium tempestate positam per solida ejusdem præcepta regunt optimè ac ducunt; hinc mors præpropera, vel insalubris vita. Quod Medicis tam facile non contingit, quia Statices sunt periti.

V I I.

Fallitur ignarum vulgus, si credit æstate morbos vehementius lædere, atque vagari frequentius ob nimiam in æsu fructuum intemperantiam: egrotant potius homines, quia insensibilem transpirationem æstate copiosiore, aura frigida diu vel noctu incautè sumpta repente deprimunt, atque coercent: hinc statim febres, catharri, tussis,

ses, diarrhææ, aliique per æstatem morbi. Quod vulgus ignarum, & Medicis rudes causis longè remotis tribuunt, quia Statices imperiti.

VIII.

Notitiæ solidorum variè oscillantium, & liquidorum vario motu currentium per corpus animatum, ad doctrinam Statices ritè percipiendam, maximè conferunt.

IX.

Si Sanctorio doctrina circulationis nota fuisset, quam minori incommodo, ac feliciori ausu Staticen suam conscripisset?

X.

Staticæ Sanctorii, & circulatio sanguinis Harvejana sunt duo poli, quibus universa regitur veræ Medicinæ moles, hisce inventis restituta, & confirmata: reliqua potius illam exornant, quam augent; præcipue quando de oraculo naturæ pronunciata non sunt.

XI.

Qui benè noverit æquilibrium inter solida oscillantia, & liquida currentia, morbos quamplures rectè curare noverit. Quique insensibilis transpirationis modum, & quantitatem cum

aliorum excrementorum fluxu, atque copia ritè comparare, & æquilibrium, proportionemque invenire scriverit; tutò vel in difficillimis morbis remedia præscribet.

XII.

Aer Romanus sua vitriolico-aluminosa natura noxius est stomacho, & pulmonibus: pulmones inficit immediato contactu per respirationem: Stomachum verò per salivam in ipsum ex palatinis, & aliis ex ore glandulis destillantem.

XIII.

Ob id Romani præ aliis populis pulmonum, & stomachi morbis frequenter, & graviter afficiuntur. Stomacho sunt debiles, non benè digerunt, nec nimium voraces sunt; dentium visciditate, atque immunditie aeris virio laborant. Ex iisque sic affectis, aut stomachi debilitas arguitur hoc in aere familiaris; aut si fortis ille sit, neglecta dentium cura; in ipsorum nitore conservando, atque tuendo. Dentium curam habeto, ut bene digeras; & diu vivas: Laxatis dentibus, laxantur & Chyloseos. Officinæ: hinc mille malorum occasiones.

Qui

XIV.

Qui quotidie sordidos, viscidosque dentes habent, licet eos quotidie abstergeant; ii ut plurimum sunt stomacho debiles, malè digerunt, ore fætenti, post prandium capite dolent, mæsti sunt, atque debiles: & si studiis, atque negotiis eo tempore dent operam, irascuntur, impatientes fiunt, capi plenius cum dolore corripuntur: ad venerem minus proclives sunt: generaliter enim stomacho debiles, venerei non sunt, imo potius frigidi, & impotentes. Portionibus Cafè, Thè, Cocolatæ, similibusque liquidis stomachum recreantibus, statim veluti in se redeunt, & sanantur, deleta malorum nubecula, culpa stomachi in caput delata. Frequentissimum id est in negociosa Urbis vita, sive aeris, sive aulicæ vitæ culpa.

XV.

Qui nitidos dentes habent, & ore benè olent, benè etiam Chylum præparant in ventriculo. Exemplo sint Canes, quorum dentes nitidi, ac elegantes, & voracitas incredibilis, ob præpotentem acidi gastrici vim, & ob id optimam chylosin. O quantæ ducuntur inde ad morbos benè curandos indicationes?

Qui

XVI.

[Qui munditiem, & nitorem dentium curæ habent, gingivas obtinent solidas, & hac de causa incredibilem dentium fortitudinem; quorum robur à gingivarum robore pendet, & firmo iisdem coalitu. Cadunt enim dentes, relaxata giungiva, aut erosa. Laxatur ab immunditie, & iniquatione dentium. Eroditur autem ab acrimonia salina liquidorum currentium ad contactum. XVII.

Qui rebus calidis, dulcibusque nimium utuntur, & acido-acri sunt temperamento facile, & ante tempus laxitate dentium afficiuntur. Baccho, Veneri, rebusque acidis, atque salinis nimium indulgentes, quam male dentibus ægrotant, orisque fætores. Nitor, & munditia dentium aut sobrietatis indicium est, aut bonæ chyloseos, aut debitæ in munditia conservanda diligentiae. XVIII.

Animi passionēs diuturnæ, negotia gravia, curæ molestæ, studia post passum, & vehementes animi contentiones, iniquationem dentium pariunt primò, deinde laxitatem eorundem, cariem, dolorem, &c. Dictis de causis stomac-

stomachi vis in digestionem peragenda labefactatur; huiusque in stomacho affectionis indicia per saporem linguae mutatum, sordidam dentium visciditatem, gingivarum laxitatem, orisque foetorem manifestantur. Si vis de digestionem unuscujusque optime differere, respice dentes. Nitor, & elegantia ipsorum, bonam; inquinatio, & labes malam significant chylicationem. Non negaverim tamen, inquinationem illam saepe nasci à neglecta dentium cura: quæ revera à quovis urbano homine post ciborum usum, atque post somnum negligi non debet; ne culpa corruptorum, & sordidorum dentium in malas incidamus digestionem: prima enim digestio in ore fit, & primum, ac Princeps digestionum mensurum ex opinione nostra, Saliva est, Saliva nobile liquidum potenter solvens, & penè dicam anima stomachi, Anima digestionum.

XIX.

Ufu calidorum, acrium, aromaticorum calli pedum summoperè dolent, & exacerbantur: Et quando hi sine causa dolent; significant latentem apparatus regnare in liquidis acrium, acutarum, pungentium, salinarumque

par-

particularum . Regnant autem acrimia hæc in sanguine , vel ob usum antecedentem acrium esculentorum , & potulentorum ; vel ob succi nutritii atque spirituum in sanguine inopiam , consumptionemque , veneris causa , aut nimiae exercitationis mentis vel corporis , vel , quod frequenter succedit , culpa prohibita transpirationis . Quod de callorum dolore monui , dicas pariter de dolore dentium repente orto sine causa . De catharro , ac sternutatione ob exiguum susceptum frigus , vel auram nocturnam . Hæc nos experientia docet , & continua animadversio naturæ , atque notatio . Et sicuti ex naturæ motionibus ars conficitur , ita ex iis , quæ in arte rectè , malève fiunt , conveniens , aut inutilis naturæ motus intelligi potest .

XX.

Mors naturalis venit ob ariditatem , exiccationemque solidorum ; & falsedinem , atque vapiditatem liquidorum ; solidis medetur balneum tepidæ ; liquidis verò insensibilis transpiratio , & cibus boni succi sobriè sumptus , atque quantum naturæ tenor in senectute relaxatus , exposcit .

Via

XXI.

Via regia est à cuti ad alvum, ab alvo ad cutim:mutuæ sunt & humorum & morborum per eas successiones. Torminosa ventris desinunt in dolorifica articulorum, & è contra. A vesica ad alvum, ab alvo ad vesicam sunt pariter successiones, commutationesque; hic tamen ob vicinitatem; illic verò ob liquidorum omnium generalem quandam, & communem per universalia illa filtra despumationem. Hinc optimè Hippocrates magnus 6. epid. sect. 3. & alibi: *Alvi laxitas, cutis densitas: cutis raritas, alvi constinctio.*

XXII.

Qui nimium replentur cibis, si postea benè dormiant, benèque per somnum transpirent: non ità facile ob nimiam repletionem ægrotabunt, sicuti ægrotarent si non dormierint, & non transpiraverint: Inter cæteros exemplo sint Medici, quorum vita perpetua est militia, mortis imagine perpetuò afflicta: vivunt tamen sine morbis, quia somni, & transpirationis curam habent continuam: somni ad benè digerendum; transpirationis verò ad excrementa digestionum benè despumanda.

Qui

Qui ociosam, vel negociosam vitam cum Statice Sanctorii ritè accomodare scriverit, rarò ægrotabit, & securus erit longævitatìs: Molesta quidem hæc medica vita est: sed quantum dulcis sancte Deus, & immortalis?

XXIV.

Quæ de acido, & alchali, de Archæis, de Nitro-aereo, de acido Pancreatis morborum Domino, similibusque hypothësis garrunt medici, sunt cognitiones nimis abstractæ, & generales ad morborum naturam investigandam, & removendam. Quæ verò ex Statice Sanctoriana liquidorum, excrementorumque: nec non ex æquillbrio solida inter, & liquida, aliisque fibrarum effectibus petuntur; e naturæ libris prodeunt, ejusdemque oraculo confirmantur.

XXV.

Frustra curas chronicos, aut acutos morbos per purgantia, Diaphoretica, Diuretica, aliaque id generis, nisi solidorum, & liquidorum naturam ad rectum ordinem reducas. In chronicis fibrarum laxitas in pristinam restituenda soliditatem; in acutis verò cri-

spatu-

spatura, & ariditas earundem, quibus liquidorum cursus variè intercipitur, atque turbatur. In utrisque enim liquida promptè current, si solida sint intenta, quantum necesse est. Si tamen culpa sui liquidum non currit, eidem tantummodò medendum.

XXVI.

Dogma generale: *Qui male digerunt, male transpirant*. Perspiratio insensibilis excrementum est tertiæ coctionis. Quare si benè non fiat prima coctio in stomacho, nec etiam bona erit tertia in partibus: errata enim primæ digestionis non corriguntur à secunda, & tertia. Duo itaque præ aliis sunt Medico cognitu necessaria, primum accurata methodus curandi febres. Deinde doctrina solida de curandis ventriculi, & proximi mesenterii morbis. Quæ si negligantur, vel oscitanter, aut leviter tractentur. Deus bone quā fecunda errorum soboles inde nascitur, & pessimorum morborum periculosa nascuntur successiones?

XXVII

Qui rigida, & indebita diæta insulse utuntur, incidunt in morbos, in quos per extremè tenuem victum incidere

non

non posse credebant. Stomachus enim plenus, & vacuus æquè minuunt perspirationem : plenus eam divertit per ciborum corruptionem: vacuus eam trahit oscillando, ut impleatur : eadem ratione qua vomitus perspirationem impedit, aut divertit, trahendo ad interiora perspirabile. Quis hæc crediderit, nisi Sanctorii Statice nos hæc doceret? Quare æquè noxius est nimius cibus, ac extrema diæta; sed magis hæc, quia partes defraudat debita restauratione, in qua consistit vita.

XXVIII.

Perspectam habere velle mechanice, qua agunt medicamenta in curatione morborum, difficile est; nisi habeatur notitia Statices Solidorum, & Liquidorum, cognitioque æquilibrii, virium, & resistantiarum inter ipsa; nam quæ de primis remediorum qualitatibus circumferuntur in Scholis, figmenta sunt. Vis, & potestas remediorum in motu, figura, & pondere suorum minimorum residet magis, quam in pompa qualitatatum, & jejuna, atque arida ipsarum activitate. Quod etiam de rerum generatione, corruptioneque hoc anno 1704. Auditori-

DE MEDICINA SOLID. 213
toribus ex Cathedra in hoc Archilyceo
dictavimus .

XXIX.

Non benè conveniunt simul indica-
tiones irritandi eodem tempore soli-
dum, & laxandi liquidū, ut faciunt Scio-
li Medentes; eodem tempore vesicantia,
stricationes, sinapismos, unctiones cāden-
ti ferro; vellicationesque præscriben-
do in solidis; & potentia diaphoretica,
emetica, aut purgantia in liquidis . Hæ-
binæ vividæ, atque potentes oscillatio-
nes in utrisque disponunt rem ad stran-
gulationem, concretionem, suppressio-
nemque liquidi, morbique incremen-
tum magis, quam declinationem ejus-
dem. Æquilibrium, & proportio inter-
cedere debet inter solida ad oscillan-
dum, & liquida ad undulandum. Utra-
que eodem tempore in extremo gradu
consistere nequeunt sine vitæ discrimi-
ne. Dictum id esto pro apoplexiis, ca-
tharris suffocativis, scirrhis viscerum,
falsa gravitatione, sive mola uteri
convulsiva, internisque chronicorum
morborum circa viscera concretioni-
bus; in quibus *Deus bone*, quāta, & quā
vehementia intūs, forisque impruden-
ter eodem tempore propinant remedia
scioli Medentes .

Quan-

Quantum doleo, quando video Medicos violentis, acutisque Diureticis urinam movere velle in chronicis, aliisque ex infarctu mesenterii, obstructisque visceribus, productis morbis; urinam tamen non venire, sed magis suppressi; & si venit, ejicitur quod ejici non debet; immo cum ægrotantis incommodo. Cum ipse urinam moveam copiose, in his casibus (taceo de morbis qui sedem habent in sanguinis massa, in quibus juvare poterunt Diuretica) non Diureticis, sed purgantibus, ex pilulis, electuariis, & apoze-
matibus solutivis per intervalla datis, & mihi notis. Quod de urina dico, de sudore quoque, aliisque evacuationibus sentio. Libertas in cursu liquidorum, debitaque in solidis laxitas ad secretiones liquidorum necessariae sunt primo, deinde noxiorum evacuatio, Quique horum ignarus est, veram praxeos cognitionem ignorat. Et si quis dixerit, credis ne Diureticis Baglive? Credis quantum Medicorum vulgus? Respondeam, minimè. Quare non? Respondeam, ipse scio, & opportuno tempore aperiam. Et si quis obstinatè
cre-

crediderit Diureticis, more quo vulgus Medicorum tumultuariè, & oscitanter iisdem credit; & more pecudum, non qua eundum, sed qua itur in morbis ea indiscriminatim præscribit, ignorantiae Medici, pœnas luet miser ægrotus. *Sapienti pauca.*

XXXI.

Qui Staticen Solidorum oscillantium, & Liquidorum currentium, vel traditam ab aliis, vel à nobis in libris de Medicina Solidorum, sive de Fibra Motrice, & Morbosa explicatam possidet; ipsam Sanctorii Staticen, atque clavem plurium difficilium morborum naturam referandi, tollèndique possidet. Rectè itaque scripsit Divinus Senex lib. de Diebus Judic. n. i. *Magnam artis partem esse arbitror de his, quæ rectè scripta sunt, posse considerationem facere, ac judicare; qui enim hoc novit, & his utitur, non videtur mihi in arte multum falli posse.*

XXXII.

Quid confert populares quasdam, & vanas infani vulgus regulas ad vivendum salubriter tenere, atque adamussum observare; uti est aquam bibere magis, quàm vinum post ficus. Ficus romi-

nominare calidos, melones frigidos. Lactucam, & id generis olera aceto, & oleo condita in fine potius, quam inter initia pastus edere; similesque nugæ memoria tenere. Si solida immortalis Statices præcepta per sex rerum nonnaturalium examen demonstrata, & confirmata rectè non teneas? Illa sunt figmenta vulgus delirantis, verbaque otiosorum Senum ad imperitos Juvenes; hæc autem naturæ docentis oracula, suorumque librorum perpetui characteres.

XXXIII.

Æstate sudore madere, & auram frigidam captare, pestis est. Manant vi caloris æstivi copiosa ad cutim effluvia, & omnia liquida ad ipsam undulant cum impetu: aura frigida superveniente sistuntur, & ad interiora reflectuntur; hujusque perpetui refluxus causa statim veniunt febres, aut catharri, lassitudines, diarrhææ, erysipelata, & mille morbi graves, qui per æstatem vagantur: Præterea qui æstate nimium ardent propter calorem externum, vel minus, aut impatienter calorem æstivum ferunt: aut plenitudine humorum laborant, aut cali-

calido præditi sunt temperamento; qui verò temperatè se habent, & calorem ferunt, contrariam prædictis naturam obtinent, & contrariam ad morbo dispositionem.

XXXIV.

Æstate fructuum æsus, & tuendæ insensibilis transpirationis neglecta cura, sunt causa malorum: sed major pestis ab insensibili transpiratione suppressa per auram frigidam noctu diuque captatam. Quod profanum vulgus, Ganeones, & insipidulæ mulierculæ credere vix possunt; credent tamen cùm sentient morbi flagellum.

XXXV.

Qui sunt valetudinarii, sanitate infelices, asthmatici, & natura debiles ob morbum, æstate beneficio copiosioris transpirationis, salubriùs vivunt: hyeme verò vix incipiente statim ægrotant transpiratione cohibita. Hyeme ad præservandum, præter sobrietatem, tenuitatemque victus, purgationes mediocres per intervalla juvabunt, æstatisque transpirationem compensabunt. Hac etiam de causa scabies, morbiq; cutis quamplurimi circa solstitia hyemis incipiunt, aut vigent.

Si autumno vigeat apparatus calidorum, salinorum, & acrium humorum; deinde supervenit hyems frigida, & nimium aquilonaris; hyeme, vel circa ver vagabuntur morbi pectoris acuti, scabies, ophthalmiæ, febriculæ catharrofæ, similesque, vel alii affectus, citius, aut tardius, prout æger complexionem validus erit, aut debilis, magis, minusve sobrius, & visceris alicujus intemperie affectus, vel non.

XXXVII.

Qui sobriè non vivunt, cibisque mali succi nimium utuntur, debitamque salutis curam quotidie non adhibent, ac denique liberæ, & copiosæ transpirationis beneficium non obtinet ob cutim naturaliter nimis densam, nec facilem ad sudandum: si morbis corripiantur, vel lethaliter ægrotant, vel chronicè. Imbibita namque massa sanguinis loco boni chyli vitiosis excrementis, hoc ipso apparatus nascitur funestorum malorum: quique Medicorum id non benè norunt, non benè mederi norunt. Quam difficile est, & molestum mederi hominibus intemperatè viventibus: quam gravibus, dirisque

risque malis, dum ægrotant, corripuntur. Quantum timeo in ipsorum curatione, & quàm libenter curam ipsorum non susciperem.

XXXVIII.

Costio humorum in laxitate debita solidorum, & liquidorum consistit; cruditas verò in contractione, ac veluti confusione strangulationeque eorundem. Testis horum est dira pleuritis; crudelis colica, febris nimium ardens. Si solida in his ad laxitatem non venerint, & liquida ad lenitatem, ac veluti laxitatem despumationis; numquam benè spera. In magno humorum apparatu semper time; nam ægri moriuntur inopinatè, licet exiguis, ac veluti benignis febribus laborarent. Horum exempla scripta sunt à me quamplurima.

XXXIX.

Quantum exardeo, cum video Medicos indicationes omnes ad corrigendam in morbis, & dulcificandam, ut ajunt, peccantem materiam dirigere, at de correcto humore foris eliminando nunquam cogitare. Quo præcepto spreto, aut neglecto, morbi omnes pessima veniunt successione; quos post

longum usum alchaliū; testaceorum-
que, nec non chin: chin:, cui credu-
lum Medicorum vulgus nimium con-
fidit, non adhibitis per intervalla pur-
gationibus, culpa methodi, non natu-
ræ oriri videmus.

X L.

In liquidis animati corporis manife-
stè observatur Mechanice chimica di-
gestionum, coctionum, fermentation-
um, despumationum, exaltationum,
præcipitationum. In solidis autem Me-
chanice cunei, vectis, elateris, fune-
penduli, projectionum, resistentiæ, &
oscillationis. In utrisque verò simul
junctis certò patent regulæ æquilibrii,
proportionis, centri gravitatis, resi-
scentiarum, pressionum, projectio-
num; que singula ad morbos per San-
ctorii Staticen, perque Medicinam So-
lidorum fibræ motricis, & morbosæ
curandos, & explicandos quàm bellè
accomodentur, est incredibile: immò
si vera fateamur, utilius certè quàm
per vulgarium figmenta hypotheseon
de Cardimeleco, de Archæo, de acido,
& alchali, de mille Chymistarum hy-
pothesibus, quibus tantoperè trium-
phant, & gloriantur vulgares Medici.

Deus

Deus bone, quàm remota est morborum natura ab hisce nugis !

XLI.

Æquilibrium solidorum, & liquidorum, divisio fibrarum in systema carnearum, & membranearum; vis, origo, effectus, oscillatio, & Mechanice solidorum corporis animati; de quibus, pluribus ab hinc annis in Theatro Anatomico Romano, & ex Cathedra in Arcilycæo dispitavi primus, & tandem sub titulo Fibræ motricis, & morbosæ, in praxi nostra novem ante annos edita promissæ, publici juris feci ad assequendam Sanctorii Staticen, & reconditas morborum indicationes eruendas præ aliis hypothesebus utiliores, clarioreque videntur. Et si nostras humuncio Medicus garrire non desinat, quæ garrit, quæque nos scimus, ac de quibus ipsum in literis ad Parisienses monuimus, response nostras cum castigationibus debitis habebit quamcitissimè, & acerrimè.

XLII.

Primarum digestionum excrementa per alvum ducuntur, secundarum per urinas, ultimarum per insensibilem transpirationem. Inter has admirabilis

est proportio, & æquilibrium; dum altera ex egestionibus, vel supprimitur, vel minuitur, copiosiori fluxu alterius debet compensari. Quod si non fiat, mutato, turbatoque æquilibrium, morbi veniunt: hinc arcanae fluunt, ac veræ ad morborum originem investigandam, curandamque indicationes.

XLIII.

Optimè dixit Hippocrates magnus lib. de Diebus Judic. n. 1. *Plerumque hominis natura Universi potestatem non superat.* Quod verè dictum est ab illustri Medicinæ Dictatore; quia revera vivit homo in aere elastico, ponderoso, resistantiarum, & impetus capaces, influxibusque caloris, & frigoris, similibusque qualitatibus singulis momentis obnoxio; & ob id difficile est ei in tam vario aereo liquido, vitam sine labe ducere, ejusdemque superare potestatem, nisi summam adhibeat diligentiam usu Statices Sanctorianæ insensibilem ponderandi transpirationem, eandemque ad tam perennes, & inæquales aeris mutationes ita accommodandi, ne aut nimium cohibita morbos pariat, aut nimium soluta, vires solvat, vitamque; morbosque gignat

gignat prioribus contrarios ; Sepè verò occultos, graves, malignos, & quorum aliquando ignoramus naturam, quia ab occulto aeris influxu pendent; & de epidemicis malis vera hæc magis sunt, quam de vulgaribus, & frequenter vagantibus. Quod dico contra vulgus insanum, qui perpetuò hæc garrit contra Medicos. Febris maligna fuit, Medicus eam non cognovit, & æger mortuus est. Hæc est quotidiana per Urbem fabula, dum ægri moriuntur. O vulgus stultissimum! Ecquid tu Iudex esse poteris in quæstionibus, & oraculis artis, quam non possides? Ecquid credis dari has febres malignas ab Orbe Lunæ in hæc terras depulsas? Falleris. Nam istæ malignitates febriles ex occultis Scholarum qualitatibus petitæ non dantur: sed Philosophia chymico mechanica experimentalitè ex manifestis acidi coagulantis, & acris dissolventis, aut inflammatorii qualitatibus, vel potiùs substantiis deducuntur: quo ex fonte omnium origo malignarum. Ac proinde in fæctis hæc malignitatibus febrium, ac malorum, de quibus garrit vulgus, respiciendum magis esse ad causam febris,

quàm ad febrim ipsam certò crediderim.
XLIV.

Quid juvat eruditionum pompam?
Quid elegantia sermonis, & fucus?
Quid lunatica methodus curandi morbos per secreta Ciniflonum ab orbe stellato, & ab Orbe Solis petita; Quid inanis plurium scientiarum, atque linguarum ostentatio in Medico? Si perspectam non habet arcanam, reconditamque vim motuum solidorum, & liquidorum, æquilibrium inter ipsa; unde origo vitæ salubris, & insalubris: nec non fundamentum Statices Sanctorianæ? Quàm multi ab hoc securo veræ praxeos portu distant adhuc, & in tempestoso errorum, falsarumque hypotheseon pelago jactantur miserrimè, magno ægrotantium detrimento. Prudenti pauca. XLV.

Coctio in morbis non tantùm consistit in despumatione morbosæ materiæ, ejusdemque à bonis liquidis separatione; verùm etiam in debita laxitate canalium & fibrarum oscillantium, si morbi sint acuti; si autem chronici in tono earundem naturali, & intentione elateris debita. In acutis namque crispatura, & potens oscillatio

tio viget in solidis; in chronicis verò laxitas, & atonia. Sæpè hujusmodi laxitas, & atonia morboſa deſinit in tabem viſcerum, heſtico-cacheſticam eorum intemperiem; culpa ſolidi magis, quam liquidi: O quàm reconditæ ſunt, & occultæ hujusmodi viſcerum tabes! O quàm pauci Medici eas dignoſcunt, & quàm pauci curare ſciūt! Diuturnæ hypocondriorum, ſcorbutorum, hyſtericarum, morborumque meſenterii affectiones in eas deſinunt, emortuo in fibris ob morborum diuturnitatem elatere, & æquali robore; hinc macies, febriculæ purulentæ, laſſitudines, ſyncopes frequentes, inappetentiæ, tandem ſoluto naturæ tenore mortes veniunt, De tabe viſcerum peculiari diſſertatione tractabimus quamprimùm. Qui hæc neglexerit, veros indicationum fontes neglexerit.

XLVI.

Ex Staticis Sanſtorianis experientis vomitus ſummoperè impedit tranſpirationem, quia retrahit ad interiora tranſpirabile: ſi facit id potens oſcillatio fibrarum ſtomachicarum per vomitum, evacuando foris materiam; quanto magis idem efficiet oſcillatio
vehe-

vehemens, vel inflammatoria, vel dolorifica aliorum viscerum cum febre, vel sine ea, ad quas oscillationes non succedunt evacuationes materiei, ut in vomitu! Imò à corporis habitu retractis ad interiora liquidis, & ad oscillantem locum vim facientibus, con-
crescunt ibidem, ardent, æstuant, at-
que ad tumores, scirrhus, inflamma-
tionesque disponunt ægrotantem. Ars
tamen ab affectis in oscillatione locis,
evacuando divertere potest materiem
per vesicantia, cauteria, sinapismos,
scarificationes, & stimules omnis ge-
neris; quæ quidem non sunt Galeni-
starum figmenta, aut somnia, ut
Helmontistæ arbitrantur; sed naturæ
docentis, ac præmonentis oracula, &
voces.

XLVII.

Præter externum frigus duo sunt
quæ præ cæteris transpirationem tur-
bant, & ad interiora retrahunt: unde
liquidorum velociter currentium, &
unda solidorum fortiter oscillantium
versus aliquam partem; proinde diar-
rhææ, dolores interni, morbi interni
diuturni vehementer, & nimium di-
strahunt perspirationem; imò etiam
omne id quod æquilibrium turbat in-
ter

ter fluxum, & refluxum liquidorum,
& inter solidum oscillans, ac liquidum
currens. XLVIII.

In hoc te exerceto, ut cognoscas in
morbis an æquilibrium mutatum inter
solidum oscillans, & liquidum currens,
sit culpa liquidi, aut solidi, vel utrius-
que simul. An æquilibrium mutatum
in ordinem redigendum sit per reme-
dia externa, fricationes nempe, balnea,
unctiones, unctiones, exercitationes,
muscen, navigationem, venationem,
tripudiationem, peregrinationem,
amicorum suavem, & gratam con-
versationem; perpetua ruris, sive cam-
pestris, atque montani aeris oblecta-
menta; diuturnam equitationem; per-
petuam cum Rusticis terram aranti-
bus consuetudinem ad respirandum no-
bile nitrum, è Telluris magnæ matris
visceribus vomere ruptis recenter ex-
halans, stimulantia universalialia, vel
particularia; an verò per remedia in-
terna, an per utraque simul. Quæ qui
rectè tenet, veras morborum quamplu-
rium indicationes curativas possidet.
Aliter minimè. XLIX.

Discrimen est inter Leges Staticas
solidorum, & liquidorum pro vario
discrim-

discrimine morborum; statim ac ægro-
tat homo, tenor Legum Staticarum
turbatur statim, atque mutatur, &
varia fors nascitur, tam in perspiratio-
ne insensibili, quàm in excrementis
aliorum filtrorum. In chronicis solida,
& liquida undulant, & oscillant ad vis-
cus in quo vis est, & anima morbi;
nam fere semper in chronicis organi
læsio adest, & si non est, diuturnitate
mali tandem succedit. In acutis, quo-
niam oscillatio solidorum, & undula-
tio liquidorum est vehemens, & uni-
versalis; prout altera ex hisce supera-
verit alteram; varia pariter nascitur
conditio inter Leges Staticas secernen-
dorum tam sensibilibum, quàm insensi-
bilibum; & hinc ex acutis, alii solvun-
tur per crisin excrementorum gravio-
rum per alvum, alii minùs gravium
per urinam; alii denique tenuium, ac
volatilium per insensibilem transpira-
tionem.

L

Quantum doleo magne Hippocrates,
tuque conditor artis inclyte Esculapi,
cum video Medicos statim ac obser-
vant mulierculas menstruorum corri-
pi suppressione; & inde ventre intum-
escere, ac ad molam ventosam uteri,
sive

five hydropem siccum ejusdem : five
 vulgò falsam graviditatem pervenire :
 statim instituta pluries malesana, & à
 nobis minus probata sanguinis missio-
 ne, eisdem diù præscribere amara, ca-
 lida, aperientia, mirrhata, castoreata,
 & alia id generis, quæ sanguinis men-
 struum fluxum promoveant : donec
 tandem augescente magis, quam decli-
 nante malo desinat in cæcros, scirrhus,
 aliaque difficilia uteri mala. Doleo
 quidem, nam hæc adhibent indiscrimi-
 natim in omnibus mulierculis, &
 omnibus penè ipsarum morbis: Nullo
 ante factò examine, an iracunda sit
 mulier, an placidis prædita moribus;
 an arida, siccaque, an verò mollis, &
 succiplena; an morbis animi laboret,
 nec ne: Quinam sit elater in solidis,
 quæ acrimonia in liquidis, quod æqui-
 librium in utrisque: Quo factò exa-
 mine à nobis, eisque curatis more, quo
 hydropes siccos ventris curare sole-
 mus, per emollientia, crispaturam mul-
 centia, indignationem liquidorum le-
 nientia, aliaque nobis nota, & usu pro-
 bata; & ventrem detumescere, & men-
 strua fluere videmus, & stupentib;
 Adstantibus sanitatem recuperare. Fe-
 licem

licem Medicum qui reconditas morborum successiones noverit, & Abacedarium naturæ per analogismum loquentis optimè didicerit. Qui hæc non habet, non credat se clavem habere curandorum morborum.

L I.

Libera transpiratio debilem facit corporis constitutionem, sed salubritate compensatur: Difficilior contra, robustiorem naturam, sed ad morbos proclivior. Hæc omnia complexus est medicinæ Dictator Hippocrates his aureis verbis lib. de morbis: *Quibus corpus probè probè transpirat, in imbecilliores, & salubriores existunt, promptèque ad sanitatem restituntur. Quibus corpus malè transpirat, si priusquam agrotent robustiores, cum verò in morbos inciderint, difficilius restituntur.* Miror sane quomodo Sanctorius hanc duplicem de transpiratione sententiã neque citavit, neque se vidisse saltem asseruerit. Vel cum idem divinus Senex ait 6.epid.sect.3. *Cutis raritas alæi constipationem efficit, cutis coarctati carniû auctiorem; ventris torpor omniû conturbationem; & vasorum impuritatem.* Sed ex dictis fit epilogus legum medicarum.

LII.

IN Theorices quæstionibus agitan-
dis Sanctoriani, & Harvejani. At
in veris sensibus practices, & naturæ
morborum eruendis Hippocratici, &
Duretiani præferuntur.

LIII.

Sophistarum captionibus abstineto,
curandi leges ab Hippocrate Dictatore
petunto. Contra perspectam veritatem
ingenium ne contendunto.

LIV.

Verbis perspicuis communibusque
loquendi formulis à natura morbo-
rum distatis utuntor. Atque dum ra-
tio cum oraculo naturæ pateffit, de
argumentorum forma, sophistarum
exemplo ne laboranto.

LV.

Prius in thesibus, quæ in natura per
ægrorum morbos loquente, & per
symptomatum characteres se panden-
te fundamentum habent, deinde in
hypothesibus exercentor.

LVI.

Argumentum satis explosum ne re-
gerunto, neve chalinanto, ac si diutius

con-

contendere libessit, aliunde petunto.
LVII.

Objectionibus responsione solida re-
nituntor; si desit, honestius tacentor.

LVIII.

Si legum medicarum repugnantia
nulla fuat, communes medicinæ re-
gulas opponunto: si nec escint. Primò
vetustum jus ex Hippocrate, deinde
dogmaticas, & rationales sententias à
Græcis, Arabibus, & Latinis Medicis
mutuantor.

LIX.

Penes Hippocratem summa potestas
esto. Ad eundem cuilibet provocare jus
esto. Et si quid in his legibus obscurū,
perplexumve fiet: Communi Hippo-
craticorum, consultis peritioribus in-
ter Medicos; more Majorum interpre-
tandi, supplendique jus esto, & in per-
petuas Medicinæ tabulas redigitor.

LX.

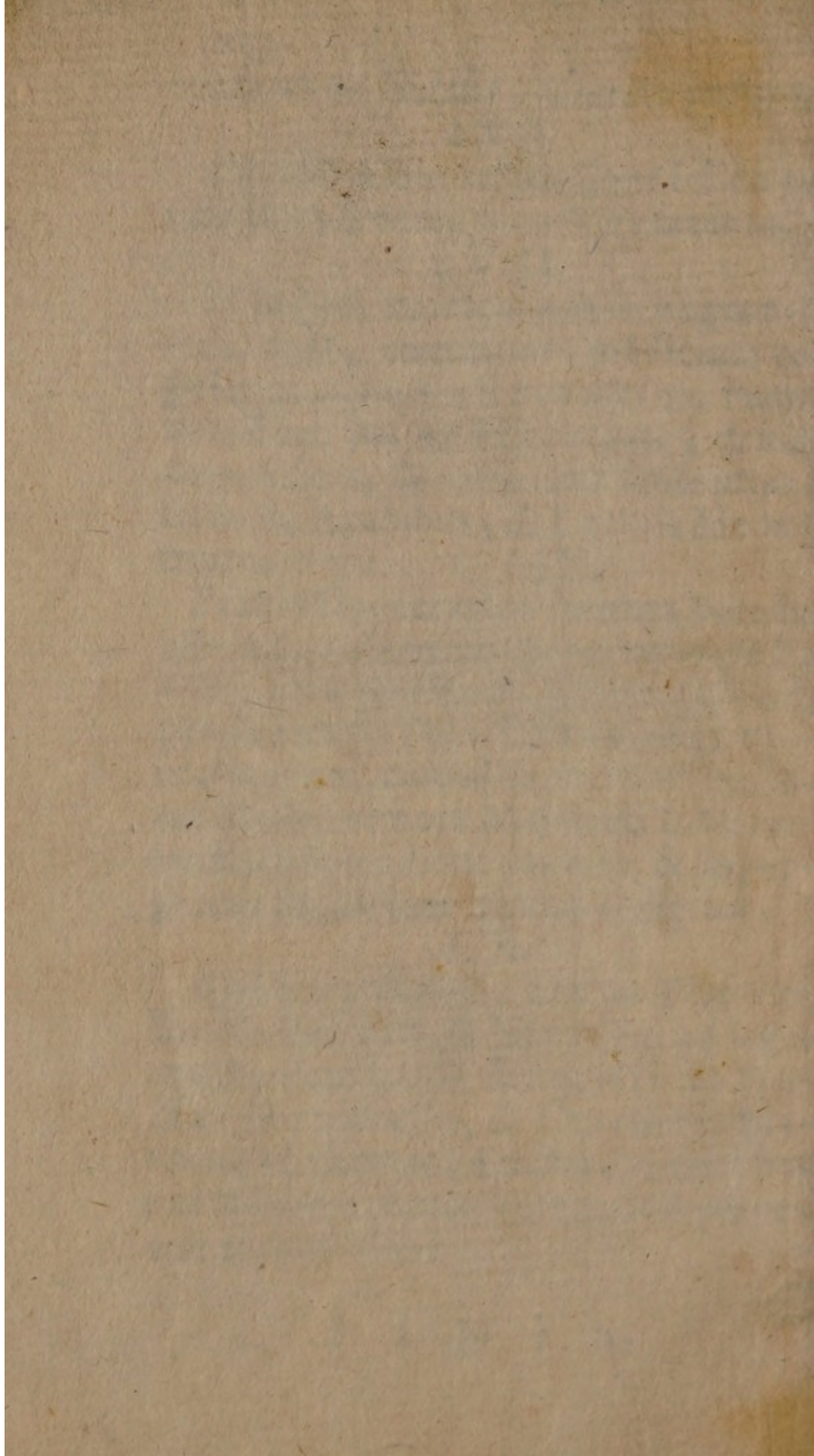
Qui secus faxint, nec in Theorice
Sanctoriani sint, & Harvejani ad leges
mechanicas solidi, & liquidi: In Pra-
ctice Hippocratici, & Duretiani, Bla-
terones habentor, Doctorum coetibus
excluduntor, erroribusque suis perpe-
tuò torquentor.

F I N I S.

2. 47 30. 82

